

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΔΕΣ

Ειδίκευση: Στρατηγικές Σπουδές και Διεθνής Πολιτική

Διπλωματική Εργασία

ΑΣΥΜΜΕΤΡΕΣ ΑΠΕΙΛΕΣ:

**ΟΙ ΝΕΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΑΠΕΙΛΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ
ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ.
ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥΣ
ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥΣ.**

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΜΠΙΖΑΣ

Επιβλέπων Καθηγητής: Κωνσταντίνος Χατζηκωνσταντίνου

Οκτώβριος 2014

Θέλω να αφιερώσω
την παρούσα Διπλωματική Εργασία
στην σύζυγό και τα παιδιά μου,
για την ηθική στήριξη, τη συμπαράσταση
και τη συνεχή τους ενθάρρυνση
σε όλη τη διάρκεια των σπουδών μου,
χωρίς την οποία τίποτα από όσα έχω καταφέρει μέχρι σήμερα
δε θα ήταν πραγματικότητα.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την Καθηγήτρια, κ. Παρασκευή Νάσκου – Περράκη, η οποία μου έδωσε τη δυνατότητα να εργαστώ επάνω στο αντικείμενο της παρούσας Διπλωματικής Εργασίας και παράλληλα παρείχε την κατάλληλη καθοδήγηση καθ' όλη τη διάρκεια της υλοποίησής της ανά πάσα στιγμή.

Επίσης το Καθηγητή κ. Χατζηκωνσταντίνου Κωνσταντίνο που συνετέλεσε στην προσπάθεια αυτής της διπλωματικής και παράλληλα προσέφερε τις υποδείξεις και τις πολύτιμες συμβουλές του όποτε τις χρειάστηκα.

Οι συμβουλές και των δύο, η καθοδήγηση και η γνώση που μου παρείχαν, ήταν απαραίτητες για την εξέλιξη και την ολοκλήρωση αυτής της προσπάθειας.

Γρηγόριος Μπίζας

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι «Ασύμμετρες Απειλές» αποτελούν μια εντελώς διαφορετική μορφή απειλών κατά της Διεθνούς Ασφάλειας και της διατήρησης της ειρήνης, οι οποίες είναι χειρότερες από εκείνες με τις οποίες είχε συνηθίσει να ζει ο άνθρωπος. Δεν αναγνωρίζουν σύνορα και δεν έχουν συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές δράσεως. Η συγκεκριμένη Διπλωματική Εργασία προσπαθεί να εστιάσει στην αξιολόγηση του ρόλου και της αποτελεσματικότητας της Διεθνούς Κοινότητας και του Διεθνούς Δικαίου ως προς την πρόληψη και την αντιμετώπιση των ασύμμετρων απειλών, μέσω της καταγραφής όλων των μορφών οι οποίες απαντώνται σήμερα στο διεθνές περιβάλλον καθώς και του εντοπισμού και της ανάλυσης των πηγών, των χαρακτηριστικών και των αιτίων που τις προκαλούν. Ιδιαίτερα επικεντρώνεται και προσπαθεί να ερευνήσει τομείς, πεδία και συνθήκες κάτω από τις οποίες είναι δυνατή η ανάλυση των αιτίων της δημιουργίας τους, οι επιμέρους μορφές τους με τις κατά περίπτωση ιδιαιτερότητες που έχουν, καθώς επίσης και ο τρόπος δράσης τους. Παράλληλα αναφέρεται στο ρόλο και τη σημασία του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου, των Διεθνών Οργανισμών καθώς και της Διεθνούς Συνεργασίας στη διατήρηση και διασφάλιση της ειρήνης, της συνοχής και της ασφάλειας των παραγόντων του Διεθνούς Συστήματος μέσα από τη συλλογική και συντεταγμένη δράση τους ενάντια στη νέες αυτές μορφές απειλών κατά της Ανθρωπότητας. Τέλος μέσα από τη διατύπωση των συμπερασμάτων που προκύπτουν από την συνολική, μεθοδική και προσεκτική μελέτη των προσκομισθέντων στοιχείων, υποβάλλει προτάσεις, δράσης και ενίσχυσης του ρόλου των Διεθνών Οργανισμών ώστε να επέλθει το επιθυμητό τελικό αποτέλεσμα που δεν είναι άλλο από την εξασφάλιση της ειρήνης, της ασφάλειας και της προστασίας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
ΓΕΝΙΚΑ.....	1
ΣΚΟΠΟΣ.....	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α: ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	7
ΑΡΧΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	7
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	7
ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΗΣΤΙΚΑ ΑΣΥΜΜΕΤΡΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ	8
Ασύμμετρη Απειλή	8
Ασύμμετρος Πόλεμος.....	9
Ασύμμετρος Πόλεμος και το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο.....	12
Χαρακτηριστικά Ασύμμετρων Απειλών	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β: ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΑΙ ΠΗΓΕΣ ΑΣΥΜΜΕΤΡΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ.....	18
ΑΝΙΣΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ – ΗΓΕΜΟΝΙΚΕΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ	18
ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΦΟΝΤΑΜΕΝΤΑΛΙΣΜΟΣ.....	22
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ.....	25
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ – ΛΑΘΡΟΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ.....	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ: ΜΟΡΦΕΣ ΑΣΥΜΜΕΤΡΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ.....	30
ΔΙΕΘΝΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ	30
Η Διεθνής τρομοκρατία στη Θεωρία	33
Αιτιολογικές Προσεγγίσεις.....	34

Μορφές και Χαρακτηριστικά Τρομοκρατίας.....	37
ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΕΓΚΛΗΜΑ	41
ΚΥΒΕΡΝΟΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΚΥΒΕΡΝΟΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ.....	44
Κοινωνία της Πληροφορίας.....	45
Internet και Κυβερνοχώρος.....	45
Κυβερνοαπειλή και Κυβερνοπόλεμος.....	46
Τρομοκρατία στον Κυβερνοχώρο (cyberterrorism).....	47
Ο Κυβερνοπόλεμος ως Παγκόσμια Απειλή	49
Η Ελκυστικότητα της Τρομοκρατίας του Κυβερνοχώρου.....	50
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ: ΜΕΣΑ ΑΣΥΜΜΕΤΡΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ.....	52
ΣΥΜΒΑΤΙΚΑ ΟΠΛΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ	52
ΟΠΛΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ (WEAPONS OF MASS DESTRUCTION –WMD).....	54
Πυρηνικά Όπλα	55
Χημικά Όπλα	57
Βιολογικά Όπλα	58
Τοξίνες.....	60
Ραδιολογικά Όπλα	60
ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ – ΜΜΕ	61
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε: ΣΤΟΧΟΠΟΙΗΣΗ.....	64
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ: ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΑΣΥΜΜΕΤΡΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ.....	66
ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ	67

Οι Πρωτοβουλίες Της Ευρωπαϊκής Κοινότητας	67
Ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ)	71
Οι Διεθνείς Συμβάσεις και Πρωτοβουλίες για την Αντιμετώπιση της Τρομοκρατίας	72
ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΜΜΑΧΙΕΣ.....	74
ΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΕΛΕΓΧΟΥ ΤΩΝ ΕΞΟΠΛΙΣΜΩΝ ΚΑΙ Η ΜΗ ΔΙΑΣΠΟΡΑ ΟΜΚ.....	75
ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ ΟΜΚ.....	77
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ: ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	80
ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.	80
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	86
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	93
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	95

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΓΕΝΙΚΑ

« . . . Αν ο εχθρός είναι υπέρτερος σε ισχύ, απόφυγέ τον. Αν οι δυνάμεις του είναι ενωμένες, διαχώρισέ τις. Να του επιτεθείς εκεί που είναι ανέτοιμος. Εμφανίσου εκεί που είσαι λιγότερο αναμενόμενος. . . ».

Sun – Tzu, “Η Τέχνη Του Πολέμου”, Oxford University Press, 1963.

«In the future, war will not be waged by armies but by groups whom we call terrorists, guerrillas, bandits, and robbers».

«Στο μέλλον, ο πόλεμος δεν θα γίνεται από τους στρατούς αλλά από τις ομάδες που καλούμε τρομοκράτες, αντάρτες, ληστές, και αγιογδύτες».

Martin Van Creveld - The Transformation of War

Μελετώντας την ιστορική αναδρομή, διαπιστώνουμε ότι η ανθρωπότητα σημαδεύθηκε από έντονες εθνικές συγκρούσεις, καταστάσεις και γεγονότα εθνικής κάθαρσης, φαινόμενα ηθικής χαλάρωσης, θρησκευτικού φονταμενταλισμού καθώς και από την εφαρμογή της οργανωμένης και ακραίας μορφής βίας, ως μέσο για την αντιμετώπιση και επίλυση των πολυσύνθετων και πολυάριθμων διεθνών προβλημάτων. Παράλληλα, η ολοένα αυξανόμενη αναρχία, τα φαινόμενα εγκληματικότητας τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο και η παγκοσμιοποίηση της αγοράς η οποία επέφερε την κατάργηση των κρατικών οικονομικών συνόρων και την ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων, αγαθών, υπηρεσιών, πρώτων υλών, ανθρώπινου δυναμικού και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, οδήγησαν στη δημιουργία ανισοτήτων και αντιπαλοτήτων, οι οποίες εκφράσθηκαν με τον παραδοσιακό τρόπο πολεμικής σύγκρουσης.

Στο σημερινό άναρχο Διεθνές Σύστημα οι συγκρούσεις αυτές έχουν αλλάξει μορφή και έχουν πάρει διαστάσεις «ασύμμετρες», όπου οι αντίπαλοι και τα αποτελέσματά τους, είναι δυσανάλογα σε σχέση με τη φύση της γνωστής

παραδοσιακής σύρραξης καθώς και με τη φύση του σκοπού τους,¹ με αποτέλεσμα να αποτελούν απειλή για τη διατήρηση της ειρήνης και της Διεθνούς Ασφάλειας. Οι «ασύμμετρες» αυτές απειλές, παρουσιάζουν μία αξιοσημείωτη διαφοροποίηση, καθώς δεν προέρχονται πλέον από κρατικούς φορείς με στρατιωτικό ή ιδεολογικό περιεχόμενο όπως στο παρελθόν, αλλά προέρχονται από νέα φαινόμενα και φορείς της διεθνούς πραγματικότητας, που αποτελούν απόρροιες κυρίως της αιφνίδιας κατάρρευσης του Διπολικού Συστήματος αλλά και επακόλουθα της ποικιλόμορφης παγκόσμιας εξέλιξης, σε τεχνολογικούς κυρίως τομείς.²

Η «ασύμμετρη απειλή» περιγράφει τις δυσαναλογίες που προκαλεί, όσον αφορά τη καταστροφικότητα, σε σχέση με το κόστος που καταβάλλεται για την τέλεση της και ταυτόχρονα δείχνει την ασυμμετρία ανάμεσα στην εκτέλεση μιας τρομοκρατικής πράξης και τις πρακτικές για την αντιμετώπισή της. Ο φόβος και ο πανικός που επιτυγχάνεται με τον αιφνιδιασμό, η θυσία αμάχων πολιτών καθώς και οι υπερβολές στη χρησιμοποίηση των μέσων αποτελούν τα κύρια χαρακτηριστικά της. Η φτώχεια, η ανεργία, οι εθνοφυλετικές συγκρούσεις, η μαζική ανεξέλεγκτη λαθρομετανάστευση, η διαμόρφωση υπόγειων οικονομικών δομών στα χέρια του οργανωμένου εγκλήματος, η εξάπλωση της διακίνησης ναρκωτικών, όπλων αλλά και ανθρώπων, η διεθνής τρομοκρατία και η διάδοση των όπλων μαζικής καταστροφής, αποτελούν ένα τμήμα από το πεδίο δημιουργίας και δράσης των «ασύμμετρων απειλών».

Η επιλογή και η σημασία, λοιπόν του συγκεκριμένου θέματος Διπλωματικής προκύπτει από την έντονη αβεβαιότητα, αμφιβολία και δυσπιστία που έχει δημιουργηθεί και αναπτυχθεί μεταξύ των παραγόντων του Διεθνούς Συστήματος, εξαιτίας των συνεχώς αυξανόμενων κινδύνων, που προκύπτουν από τις ασύμμετρες απειλές, οι οποίες απειλούν την Εθνική Ασφάλεια και τη Διεθνή Σταθερότητα. Οι συγκεκριμένοι κίνδυνοι λόγω της ποικιλόμορφης φύσης τους, δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν μόνο με στρατιωτικά μέσα, γι' αυτό και χρειάζεται η

---

¹ Ιωάννης Λούκας, «*Ασύμμετρες απειλές και παγκόσμια ασφάλεια μετά την 11η Σεπτεμβρίου. Μία γεωστρατηγική προσέγγιση*», *Διημερίδα ΑΣΠ για τις Ασύμμετρες Απειλές στον 21ο Αιώνα*, Θεσσαλονίκη, 21-22 Μαΐου 03.

² Βενιαμίν Καρακωστανόγλου, «*Η αντιμετώπιση των ασύμμετρων απειλών μέσω της ενίσχυσης της διεθνούς οργάνωσης και νομιμότητας*», *Διημερίδα ΑΣΠ για τις Ασύμμετρες Απειλές στον 21ο Αιώνα*, Θεσσαλονίκη, 21-22 Μαΐου 03.

ευαισθητοποίηση και η συνεργασία όλων των εμπλεκομένων παραγόντων και των Διεθνών Οργανισμών, οι οποίοι υπό το πρίσμα και την καθοδήγηση του Διεθνούς Δικαίου, θα θέσουν μέτρα και κανόνες με σκοπό την πρόληψη και την αποτελεσματική αντιμετώπιση τους.

Η αξιολόγηση του ρόλου και της αποτελεσματικότητας της Διεθνούς Κοινότητας και του Διεθνούς Δικαίου ως προς την πρόληψη και την αντιμετώπιση των ασύμμετρων απειλών, μέσω της καταγραφής όλων των μορφών οι οποίες απαντώνται σήμερα στο διεθνές περιβάλλον καθώς και του εντοπισμού και της ανάλυσης των πηγών, των χαρακτηριστικών και των αιτίων που τις προκαλούν, αποτελούν τον αντικειμενικό σκοπό της συγκεκριμένης Διπλωματικής Εργασίας. Η πορεία της προσπάθειας αυτής θα ξεκινήσει διατυπώνοντας τα βασικά ερωτήματα, όπως: "Τι είναι Ασύμμετρες Απειλές;", "Πότε εμφανίστηκαν και ποια είναι τα χαρακτηριστικά τους;", "Ποιοι είναι οι παράγοντες και οι πηγές δημιουργίας τους;", "Ποιες είναι οι μορφές και τα μέσα υλοποίησής τους;", "Που στοχεύουν, "Ποιοι είναι οι τρόποι αντιμετώπισης τους τόσο σε Εθνικό όσο και σε Διεθνές επίπεδο;", "Ποιος ο ρόλος του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου και των Διεθνών Οργανισμών ως προς την αποτελεσματική αντιμετώπιση τους;" Τα ερωτήματα αυτά τα οποία προκύπτουν, από την μελέτη της σύγχρονης ιστορίας σε πολιτικό, κοινωνικό, στρατιωτικό και οικονομικό επίπεδο, θα αποτελέσουν τον οδηγό που θα μας κατευθύνει στο επιθυμητό αποτέλεσμα, ενώ παράλληλα θα αποτελέσουν τη βάση των πολιτικών και στρατηγικών προτάσεων που στο τέλος θα παρατεθούν και οι οποίες θα στηρίζονται επίσης στα αφαιρετικά επιχειρήματα του θεσμικού πλαισίου αλλά και στα διδάγματα της ιστορικής εμπειρίας.

Πράγματι οι Ασύμμετρες Απειλές αποτελούν μία νέα μορφή βίας που πηγάζει από όλες σχεδόν τις εκφάνσεις της σύγχρονης Διεθνούς Κοινότητας και οι οποίες αμφισβητούν και αναιρούν το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο και τους Διεθνούς Οργανισμούς. Αυτό ακριβώς το γεγονός θα προσπαθήσει να αποδείξει η συγκεκριμένη διπλωματική, απατώντας με σαφήνεια, πληρότητα αλλά και με επιχειρήματα στα ερωτήματα που διατυπώσαμε παραπάνω. Η υπάρχουσα διεθνής βιβλιογραφία, αν και δεν είναι εκτεταμένη, μαζί με τα διάφορα δημοσιευμένα άρθρα πολλών αξιόλογων Ελλήνων και διεθνών Θεωρητικών των Διεθνών Σχέσεων, θα μας βοηθήσουν να αντιληφθούμε τις τεράστιες δυνατότητες,

τη σπουδαιότητα καθώς και την αναγκαιότητα ενεργοποίησης, μέσω ενός σωστά οργανωμένου νομικού πλαισίου, όλων των Διεθνών Οργανισμών. Η σκιαγράφηση της μεθοδολογίας που θα χρησιμοποιήσουμε θα ξεκινήσει με το καθορισμό αρχικά της εννοιολογικής σημασίας των ασύμμετρων απειλών η οποία θα μας οδηγήσει στη διεξοδική ανάλυση του θέματος. Στη συνέχεια, θα καλύψουμε τα χαρακτηριστικά, τους κύριους παράγοντες και τις αιτίες που διαμορφώνουν και προκαλούν τις ασύμμετρες απειλές, καθώς και τους πιθανούς στόχους και τις γενικές επιπτώσεις τους. Τέλος, θα εξετάσουμε τους τρόπους αντιμετώπισης τους, στη βάση των Διεθνών Οργανισμών, ενώ ολοκληρώνοντας την εργασία, θα παραθέσουμε τα κυριότερα συμπεράσματα και προτάσεις επί του θέματος.

Πιο συγκεκριμένα, η ανάπτυξη του θέματος της Διπλωματικής με βάση τις απαντήσεις που θα επιχειρηθούν να δοθούν στα παραπάνω ερωτήματα, θα ξεκινήσει με την ανάλυση της κεντρική έννοιας αυτής, δηλαδή των Ασύμμετρων Απειλών που θα αποτελέσει και το πρώτο κεφάλαιο. Θα γίνει ένας διαχωρισμός από τις συναφείς έννοιες του Ασύμμετρου Πολέμου, της πολεμικής, εμπορικής, οικονομικής και κοινωνικής απειλής, μέσω μιας συγκριτικής προσέγγισης. Θα δούμε την εξελικτική τους πορεία, τα χαρακτηριστικά τους καθώς και την σχέση τους με το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο.

Στο δεύτερο κεφάλαιο θα προσδιορίσουμε τους παράγοντες και τις πηγές που διαμορφώνουν και προκαλούν τις ασύμμετρες απειλές, ενώ θα προσπαθήσουμε να αναλύσουμε το βαθμό εξάρτησης τους από την άνοση ανάπτυξη και τις ηγεμονικές συμπεριφορές. Θα αναπτυχθεί επίσης ο τρόπος και οι διαδικασίες κάτω από τις οποίες ο Φονταμενταλισμός, κυρίως ο θρησκευτικός, η παγκοσμιοποίηση και η λαθρομετανάστευση αποτελούν έναυσμα ξεσπάσματος και εξάπλωσης των συγκεκριμένων απειλών. Αυτή η προσπάθεια προσδιορισμού των παραγόντων και των πηγών των ασύμμετρων απειλών, θα αποδειχθεί, γεγονός που αποτελεί και έναν από τους αντικειμενικούς σκοπούς της διπλωματικής, πολύτιμη ως προς τον καθορισμό των μέτρων για την πρόληψη και την αντιμετώπιση τους.

Στη συνέχεια στο τρίτο κεφάλαιο θα αναφερθούμε στις κυριότερες μορφές υπό τις οποίες είναι δυνατόν αυτές να εμφανισθούν στο Διεθνές Σύστημα, όπως η

Διεθνής Τρομοκρατία, το Διεθνές Οργανωμένο Έγκλημα και ο Κυβερνοπόλεμος . Πιο συγκεκριμένα, θα αναλύσουμε διεξοδικά τις έννοιες της Τρομοκρατίας, της Διεθνούς Τρομοκρατίας, του Οργανωμένου Εγκλήματος, της Κυβερνοαπειλής, του Κυβερνοπόλεμου, της Κυβερνοτρομοκρατίας, τις κατηγορίες τους, τις συνέπειες τους καθώς και το πως αυτές συνδέονται μεταξύ τους.

Το τέταρτο και πέμπτο κεφάλαιο αποτελούν ίσως και την ουσία της παρουσίασης διπλωματικής και αυτό γιατί προσδιορίζουν τα μέσα και τις διαδικασίες με τις οποίες μπορούν να ενεργοποιηθούν και να εκδηλωθούν οι εν λόγω απειλές καθώς και τους πιθανούς αντικειμενικούς στόχους στους οποίους αποβλέπουν.

Ακολουθώντας, στο επόμενο κεφάλαιο θα αναφερθούμε στο ρόλο και τη σημασία του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου, των Διεθνών Οργανισμών καθώς και της Διεθνούς Συνεργασίας στη διατήρηση και διασφάλιση της ειρήνης, της συνοχής και της ασφάλειας των παραγόντων του Διεθνούς Συστήματος μέσα από τη συλλογική και συντεταγμένη δράση τους ενάντια στη νέες μορφές απειλών κατά της Ανθρωπότητας. Καταλήγοντας θα διατυπώσουμε τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την συνολική μεθοδική και προσεκτική μελέτη των παραπάνω στοιχείων ενώ παράλληλα θα υποβληθούν προτάσεις, δράσης και ενίσχυσης του ρόλου των Διεθνών Οργανισμών ώστε να επέλθει το επιθυμητό τελικό αποτέλεσμα που δεν είναι άλλο από την εξασφάλιση της ειρήνης, της ασφάλειας και της προστασίας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός της παρουσίασης Διπλωματικής Εργασίας, είναι η καταγραφή όλων των μορφών των Ασύμμετρων Απειλών οι οποίες απαντώνται σήμερα στο Διεθνές Περιβάλλον. Παράλληλα μέσα από τον εντοπισμό και την ανάλυση των χαρακτηριστικών και των αιτίων που τις προκαλούν και οι οποίες στις πλείστες των περιπτώσεων οφείλονται στις Πολιτικές, Οικονομικές, Θρησκευτικές και Κοινωνικές διαφορές μεταξύ των ανεπτυγμένων και μη χωρών, θα προσπαθήσει να αξιολογήσει τον ρόλο και την αποτελεσματικότητα της Διεθνούς Κοινότητας και του Διεθνούς Δικαίου ως προς την πρόληψη και την αντιμετώπιση τους. Επειδή ο όρος ασύμμετρες απειλές είναι νέος και πολυσύνθετος θα προσπαθήσουμε, προσδιορίζοντας αρχικά το θεσμικό πλαίσιο που τον περιβάλλει, να

προσεγγίσουμε τον ορισμό του. Θα δούμε ποιες είναι οι διαστάσεις των ασύμμετρων απειλών σε παγκόσμιο και σε εθνικό επίπεδο, ποιες είναι οι μορφές της, ποιες προϋποθέσεις ευνοούν την ανάπτυξή τους, ποιοι παράγοντες δρουν ανασταλτικά, πως εκδηλώνονται, και κυρίως πως μπορούμε να τις αντιμετωπίσουμε. Μεταξύ των ειδών των ασύμμετρων απειλών θα αναλυθούν, η Διεθνής Τρομοκρατία, το Διεθνές Οργανωμένο Έγκλημα, ο Κυβερνοπόλεμος και η Κυβερνοτρομοκρατία, που είναι πιθανόν να αντιμετωπίσουν τα κράτη. Πέραν τούτων, θα προσδιορισθούν οι στόχοι των Ασύμμετρων Απειλών, ενώ στο τέλος θα κατατεθούν τα συμπεράσματα καθώς και προτάσεις για τα μέτρα που είναι δυνατόν να ληφθούν, για την πρόληψη και αντιμετώπισή τους, κατά περίπτωση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α: ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΑΡΧΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Οι «ασύμμετρες απειλές» είναι ένας όρος που χαρακτηρίζει μια νέα τάξη πραγμάτων που πρωτοεμφανίστηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και προέκυψε κυρίως μετά την εξάλειψη του διπολισμού. Αναφέρεται στη μη παραδοσιακή απειλή προς κυβερνήσεις και συλλογικούς οργανισμούς άμυνας και ασφάλειας, καθώς ο νέος μονοπολικός κόσμος δεν αντιμετωπίζει πλέον απειλή προερχόμενη από κρατικούς φορείς με στρατιωτικό ή ιδεολογικό περιεχόμενο. Οι κίνδυνοι αυτοί έχουν δημιουργηθεί από φαινόμενα και φορείς της διεθνούς πραγματικότητας που αποτελούν απόρροιες κυρίως της αιφνίδιας κατάρρευσης του κομμουνιστικού μπλοκ και του κενού που άφησε, ως ενός ιδεολογικού, πολιτικού, οικονομικού και κοινωνικού συστήματος αλλά και απόρροιες της ποικιλόμορφης παγκόσμιας εξέλιξης σε τομείς κυρίως της τεχνολογίας.³ Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να χαρακτηρίζονται από συχνές ασάφειες και ανακριβείς ορισμούς και γι' αυτό το λόγο τα βασικά στοιχεία των όρων αυτών θα αναφερθούν στις επόμενες παραγράφους, σε μια προσπάθεια να γίνουν κατανοητές οι κύριες και στοιχειώδεις πτυχές της έννοιας «Ασύμμετρες Απειλές».

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Οι πρώτες «ασύμμετροι μέθοδοι» υιοθετήθηκαν τη περίοδο μετά το 1991, όταν εδραιώθηκε η στρατιωτική ανωτερότητα της Δύσης σε σχέση με οποιονδήποτε άλλο συμβατικό αντίπαλο. Στην εποχή της άνισης κατανομής ισχύος που διανύουμε, ο αποκαλούμενος «αδύναμος», επιδιώκει να αξιοποιήσει με ασύμμετρες μεθόδους, όποιο συγκριτικό πλεονέκτημα διαθέτει, ώστε να υπερκεράσει την ισχύ του αντιπάλου, χρησιμοποιώντας συχνά ασυνήθη μέσα. Το συγκριτικό πλεονέκτημα συνήθως δεν αφορά μόνο τεχνολογικά στοιχεία και εξοπλισμό αλλά και όρους συλλογικού ψυχισμού και λαϊκής επιθυμίας, η οποία

---

³ Καρακωστανόγλου, «Η αντιμετώπιση των ασύμμετρων απειλών μέσω της ενίσχυσης της διεθνούς οργάνωσης και νομιμότητας».

αγγίζει τα όρια της αυτοθυσίας. Γι' αυτό και οι ασύμμετρες ενέργειες, όταν εκδηλώνονται στην ακραία τους μορφή, εμπίπτουν στην κατηγορία του εγκλήματος και όχι της πολεμικής αναμέτρησης.⁴ Δεν μπορούμε λοιπόν να κατανοήσουμε την φύση των ασύμμετρων απειλών, εάν δεν κατανοήσουμε πρώτα την φύση του πολέμου, με τον οποίο οι ασύμμετρες απειλές βρίσκονται σε διαλεκτική σχέση.

ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΑΣΥΜΜΕΤΡΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ

Για τις Ασύμμετρες Απειλές και τον Ασύμμετρο Πόλεμο δεν υπάρχουν απόλυτα συμφωνημένοι ορισμοί διεθνώς και τούτο προκειμένου οι σχεδιασμοί να προλαμβάνουν πιθανές δράσεις και μέσα. Παρ' όλα αυτά, μία προσπάθεια καθορισμού ενός ορισμού της «Ασύμμετρης Απειλής» και του «Ασύμμετρου Πολέμου», πραγματοποιείται στη συνέχεια.

Ασύμμετρη Απειλή

Ο όρος «ασύμμετρη απειλή», η οποία αποτελεί προϋπόθεση για να μπορεί να υπάρχει ασύμμετρος πόλεμος, εμφανίστηκε πρόσφατα στη διεθνή βιβλιογραφία. Είναι μια εκδοχή του «δεν πολεμώ δίκαια», η οποία περιλαμβάνει από τη μία πλευρά τη χρήση του αιφνιδιασμού σε όλες του τις διαστάσεις και από την άλλη πλευρά τη χρήση όπλων με τρόπους που δεν προβλέπονται στη σχεδίαση και στα σενάρια των οργανωμένων κρατών.⁵ Γι' αυτό το λόγο, η θεώρηση των ασύμμετρων απειλών πρέπει να ξεκινά με την πλέον βασική ασυμμετρία, ανισότητα και ανομοιότητα συμφερόντων, όπως την αντιλαμβάνεται η κάθε πλευρά, η οποία και αποτελεί το σημαντικότερο κίνητρο για τη χρήση ασύμμετρων προσεγγίσεων. «Όταν ένας αδύναμος αντίπαλος έχει ένα ζωτικό συμφέρον που συγκρούεται με ένα μη ζωτικό συμφέρον ενός ισχυρού κράτους, η αδύναμη πλευρά έχει το μεγαλύτερο κίνητρο να χρησιμοποιήσει ασύμμετρες προσεγγίσεις».⁶

---

⁴ Γεώργιος Μούρτος, «Ασύμμετρες Απειλές και Αμυντική Διπλωματία», *Διημερίδα ΑΣΠ για τις Ασύμμετρες Απειλές στον 21ο Αιώνα*, Θεσσαλονίκη, 21-22 Μαΐου 03.

⁵ Θάνος Π. Ντόκος, «Ασύμμετρες Απειλές και Διεθνής Ασφάλεια» in *Διεθνείς Σχέσεις Σύγχρονη Θεματολογία και Προσεγγίσεις – Αφιέρωμα στον Θεόδωρο Κουλουμπή* (ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ, 2008), 362.

⁶ «The Revenge of the Melians: Asymmetric Threats and the Next QDR», *McNair Paper*, 2000, 2, κείμενο στο βιβλίο του Ντόκου, «Ασύμμετρες Απειλές και Διεθνής Ασφάλεια», 362.

Οι ασύμμετρες προσεγγίσεις λειτουργούν και στα τρία επίπεδα του πολέμου, δηλαδή στο τακτικό, το επιχειρησιακό και το πολιτικοστρατηγικό, αλλά επιδιώκουν κατά κύριο λόγο πολιτικοστρατηγικά αποτελέσματα⁷. Η ασυμμετρία μπορεί να είναι θετική ή αρνητική, ενώ η στρατηγική ασυμμετρία μπορεί να χαρακτηριστεί ως βραχυπρόθεσμη ή μακροπρόθεσμη, σκόπιμη ή *de facto*, χαμηλού ή υψηλού κινδύνου και κόστους, υλική ή ψυχολογική και μεμονωμένη ή σε συνδυασμό με άλλες συμμετρικές τεχνικές. Μπορούμε λοιπόν καταλήγοντας να διακρίνουμε τις μορφές ασυμμετρίας σε **μεθόδου, τεχνολογίας, βούλησης, ηθικού, οργάνωσης και χρονικού πλαισίου**.⁸

Μολονότι δεν υπάρχει κάποιος κοινά αποδεκτός όρος για αυτού του είδους τις απειλές, σύμφωνα με το ελληνικό Υπουργείο Εθνικής Άμυνας (ΥΠΕΘΑ), ως «ασύμμετρες απειλές» ορίζονται, «*εκείνες οι προσπάθειες υπονόμησης της ισχύος ενός αντιπάλου, οι οποίες στηρίζονται στην εκμετάλλευση των αδυναμιών του, με τη χρήση μέσων που διαφέρουν σημαντικά από τον συνήθη τρόπο διεξαγωγής των επιχειρήσεων του αντιπάλου*».⁹

Ασύμμετρος Πόλεμος

Για να κατανοήσουμε την έννοια του «ασύμμετρου πόλεμου», είναι αναγκαίο πρώτα να ξεκαθαρίσουμε την εννοιολογική διαφορά των όρων «Διεθνική Απειλή» και «Ασύμμετρος Πόλεμος». Ο όρος «Διεθνική Απειλή» υποδεικνύει την απειλή της εθνικής ασφάλειας που δεν περιορίζεται στα πλαίσια οποιουδήποτε παράγοντα του Διεθνούς Συστήματος. Το National Defence Panel των ΗΠΑ του 1997 αναφέρθηκε σε τέτοιου είδους δραστηριότητες με τον όρο διεθνικές απειλές, σημειώνοντας ότι αυτές οι απειλές πρέπει να υπόκεινται σε ουσιαστικό διεθνή έλεγχο, καταλήγοντας ότι, «*εξ ορισμού, οι διεθνικές προκλήσεις και απειλές βρίσκονται σε περισσότερα του ενός κράτη και για την υλοποίησή τους απαιτείται συλλογική συμμετοχή περισσότερων μερών*». Ένας απλούστερος, περιγραφικός

---

⁷ Steven Metz και Douglas Johnson II, *Asymmetry and U.S. Military Strategy: Definition, Background, and Strategic Concepts* (Carlisle, PA: Strategic Studies Institute, 2001), 5, κείμενο στο βιβλίο του Ντόκου, «Ασύμμετρες Απειλές και Διεθνής Ασφάλεια», 363.

⁸ Ibid.

⁹ «Ασύμμετρες Απειλές», Διαδικτυακός Τόπος «ΥΠΕΘΑ», www.mod.mil.gr.

ορισμός, που δίνεται στο κείμενο της Αμερικανικής Εθνικής Στρατηγικής, ορίζει ότι, «οι διεθνικές απειλές περιλαμβάνουν την τρομοκρατία, το εμπόριο ναρκωτικών και άλλες μορφές διεθνούς εγκλήματος, καθώς και το παράνομο εμπόριο εκρηκτικών και άλλων επικίνδυνων ουσιών».¹⁰

Οι διεθνικές απειλές σήμερα κατηγοριοποιούνται σε τρεις βασικές ομάδες¹¹:

1. **Πολεμικές** απειλές, οι οποίες συνίστανται κυρίως στις πράξεις τρομοκρατίας και τη διακίνηση, λαθρεμπόριο και διασπορά πυρηνικών, χημικών και βιολογικών όπλων.

2. **Εμπορικές ή οικονομικές** απειλές, όπως είναι το λαθρεμπόριο ναρκωτικών, το οργανωμένο έγκλημα και το ξέπλυμα χρήματος.

3. **Κοινωνικές** απειλές, που περιλαμβάνουν το δουλεμπόριο, το εμπόριο λευκής σαρκός και, κυρίως, την παράνομη μετανάστευση.

Από τις κατηγορίες αυτές, η πρώτη συνδέεται άμεσα με το λεγόμενο «ασύμμετρο πόλεμο», είτε μεταξύ κρατών είτε μεταξύ κράτους και ένοπλης μη-κρατικής ομάδας, όπως είναι η περίπτωση της τρομοκρατίας. Ο «*Ασύμμετρος Πόλεμος*», λοιπόν, είναι μία ενέργεια κατά την οποία κάποιος ενεργεί, σκέφτεται ή οργανώνει με διαφορετικό τρόπο από ότι ο αντίπαλος του, με σκοπό να μεγιστοποιήσει τα δικά του πλεονεκτήματα ή να αποκαλύψει και να εκθέσει την αδυναμία του αντιπάλου. Προέρχεται, καθώς μία δύναμη αναπτύσσει νέες δυνατότητες τις οποίες ο αντίπαλος είτε δεν μπορεί να διακρίνει, είτε δεν καταλαβαίνει. Είναι συμβατικές δυνατότητες που αντικρούουν ή υπερνικούν τις ικανότητες του αντιπάλου τους ή δυνατότητες που αντιπροσωπεύουν καθαρά καινούργιες μεθόδους επίθεσης ή άμυνας ή και συνδυασμό αυτών των δύο.¹²

---

¹⁰ Λούκας, «*Ασύμμετρες απειλές και παγκόσμια ασφάλεια μετά την 11η Σεπτεμβρίου. Μία γεωστρατηγική προσέγγιση*».

¹¹ Ibid.

¹² LTC LaWarren V. Patterson, «*Information Operations and Asymmetric Warfare. .Are We Ready?*», Strategy Research Project, U.S. Army War College CARLISLE BARRACKS, PENNSYLVANIA 17013, 09 April 2002,2.

Το αμερικανικό Υπουργείο Άμυνας ορίζει τον ασύμμετρο πόλεμο ως εξής: «Οι αντίπαλοι είναι πιθανόν να προσπαθήσουν να παρακάμψουν ή να υπονομεύσουν τις δυνατότητες ισχύος των ΗΠΑ επιχειρώντας παράλληλα να εκμεταλλευτούν τις αδυναμίες τους, χρησιμοποιώντας μεθόδους που διαφέρουν σημαντικά από τις αμερικανικές επιχειρησιακές μεθόδους».¹³ Στην ίδια λογική, ο ορισμός του αμερικανικού Μικτού Επιτελείου Ενόπλων Δυνάμεων επισημαίνει: «Ο ασύμμετρος πόλεμος συνίσταται σε απρόβλεπτες ή μη παραδοσιακές προσεγγίσεις για να παρακαμφθούν ή να υπονομευθούν οι δυνατότητες ισχύος του αντιπάλου, επιχειρώντας παράλληλα την εκμετάλλευση των αδυναμιών του μέσω μη αναμενόμενων τεχνολογιών ή καινοτόμων μέσων και μεθόδων».¹⁴

Ως «ασύμμετρη» λοιπόν, χαρακτηρίζεται η χρήση μεθόδων που στοχεύουν όχι τις «ισχυρές» στρατιωτικές δυνάμεις του αντιπάλου, αλλά τα «μαλακά» και τρωτά σημεία, όπως οι κοινωνικές και οικονομικές δομές. Για ηθικούς λόγους ή για λόγους καθαρής ασυμμετρίας των δομών και των στόχων, η ισχυρότερη πλευρά δεν μπορεί να ανταποδώσει με τον ίδιο τρόπο την επίθεση την οποία δέχεται, π.χ. τρομοκρατία, χρήση όπλων μαζικής καταστροφής.¹⁵ Ο θεμελιώδης, λοιπόν, στόχος του ασύμμετρου πολέμου είναι η εύρεση ενός τρόπου να υπερκεράσει τη στρατιωτική δύναμη του αντιπάλου με την ανακάλυψη και την έκθεση, σε μέγιστο βαθμό, των αδυναμιών του. Τα ασθενέστερα μέρη έχουν συνειδητοποιήσει ότι, ιδιαίτερα στη σύγχρονη κοινωνία, το να χτυπήσει κανείς «εύκολους στόχους» προκαλεί μεγαλύτερη ζημιά. Κατά συνέπεια, στρατιωτικοί στόχοι συχνά αντικαθίστανται από πολιτικούς.¹⁶

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι κατά μία έννοια, κάθε διαμάχη είναι ασύμμετρη, καθώς δεν υπάρχουν ποτέ πανομοιότυποι εμπόλεμοι. Ο Ασύμμετρος Πόλεμος μπορεί να εφαρμοστεί σε διαφορετικά επίπεδα και μπορεί να λάβει διάφορες μορφές. Υπάρχει ένα επιχειρησιακό επίπεδο, το οποίο συμπεριλαμβάνει τεχνάσματα, μυστικές επιχειρήσεις, δολιότητα, τρομοκρατία, κλπ, ένα στρατιωτικό

---

¹³ Ντόκος, "Ασύμμετρες Απειλές και Διεθνή Ασφάλεια", 360.

¹⁴ Ό.π. no. 5, σελ. 361.

¹⁵ Ντόκος, "Ασύμμετρες Απειλές και Διεθνή Ασφάλεια", 361.

¹⁶ Toni Pfanner, «Asymmetrical warfare from the perspective of humanitarian law and humanitarian action», International Review of the Red Cross. 87, Τεύχος 857 (2005): 151.

στρατηγικό επίπεδο ανταρτοπόλεμος, μαζική ανταπόδοση, κλπ και ένα πολιτικοστρατηγικό επίπεδο όπως ο ηθικός ή θρησκευτικός πόλεμος και η σύγκρουση των πολιτισμών.¹⁷

Ασύμμετρος Πόλεμος και το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο.

Οι Ασύμμετροι πόλεμοι δεν μπορούν να ταυτιστούν ούτε με την ιδέα του Carl von Clausewitz περί πολέμου μεταξύ ουσιαστικά ίσων μέρων, ούτε με τη παραδοσιακή έννοια που αναφέρεται στο Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο. Από την άλλη πλευρά είναι αμφίβολο εάν οι προκλήσεις ενός ασύμμετρου πολέμου μπορούν σήμερα να αντιμετωπιστούν με το ισχύον δίκαιο του πολέμου.¹⁸

α. Ασυμμετρία στη νομιμότητα του πολέμου

Το Διεθνές Δίκαιο παρουσιάζει μια διάκριση μεταξύ των αιτιών για πόλεμο και τον ίδιο το πόλεμο. Η διάκριση αυτή έγινε στα τέλη του Μεσαίωνα και οι δύο τομείς του δικαίου ονομάστηκαν, «*jus ad bellum*», το δικαίωμα διεξαγωγής πολέμου και «*jus in bello*», το δίκαιο που διέπει τη διεξαγωγή του πολέμου. Σήμερα αυτή η διάκριση εξακολουθεί να είναι ένας κρίσιμος και καθοριστικός παράγοντας, χωρίς την οποία δεν θα υπήρχε καμία πιθανότητα εξασφάλισης του σεβασμού του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου.¹⁹

Στη πραγματικότητα όσο μεγαλύτερη είναι η ανισότητα των αντιμαχόμενων μερών, τόσο πιο ασύμμετρη γίνεται η νομιμότητα προσφυγής στην ένοπλη βία. Ένα μόνιμο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας έχει μεγαλύτερη βαρύτητα κατά την εκτίμηση της νομιμότητας της προσφυγής στα όπλα από ό, τι ένα κράτος. Παράλληλα, η έννοια του «δικαίου πολέμου» χωρίς περιορισμούς επανεμφανίζεται, υποστηριζόμενη από ηθικά επιχειρήματα. Το ασθενέστερο μέρος

---

¹⁷ Steven Metz, "La guerre asymétrique et l'avenir de l'Occident", *Politique Étrangère*, 1/2003, pp. 26–40, p. 30. Κείμενο στο βιβλίο του Toni Pfanner, «Asymmetrical warfare from the perspective of humanitarian law and humanitarian action», *International Review of the Red Cross*. 87, Τεύχος 857 (2005), 151.

¹⁸ Pfanner, «Asymmetrical warfare from the perspective of humanitarian law and humanitarian action», 158.

¹⁹ François Bugnion, "Guerre juste, guerre d'agression et droit international humanitaire", *International Review of the Red Cross*, Vol. 84, No. 847, September 2002, pp. 523–546, κείμενο στο Toni Pfanner, «Asymmetrical warfare from the perspective of humanitarian law and humanitarian action», *International Review of the Red Cross*. 87, Τεύχος 857 (2005), 158.

στη προσπάθεια του να εξασφαλίσει επιπλέον νομική νομιμοποίηση, διακηρύσσει παράλληλα ότι έχει ηθικά ή θρησκευτικά κίνητρα για πόλεμο και ως εκ τούτου το δικαίωμα της συμμετοχής του σε ένα «δίκαιο πόλεμο». Είναι ενδεικτικό ότι οι έννοιες της «**σταυροφορίας**» και του «**Jihad**» χρησιμοποιούνται όλο και περισσότερο στις μέρες μας.²⁰

Ωστόσο, οι κανόνες του δικαίου των ενόπλων συγκρούσεων πρέπει να εφαρμόζονται σε κάθε ένοπλη σύγκρουση, ανεξάρτητα από το αν είναι νόμιμη ή όχι. Ο σκοπός αυτής της σαφής διάκρισης μεταξύ των λόγων προσφυγής σε πόλεμο και των κανόνων που διέπουν τον πόλεμο είναι η αποφυγή, από τα εμπόλεμα μέρη, της νομικής, ηθικής ή για θρησκευτικούς λόγους περιφρόνησης των ελάχιστων ανθρωπιστικών κανόνων που έχουν θεσπιστεί, προκειμένου να πετύχουν ό,τι θεωρούν κατά την πολιτική, κοινωνική και στρατιωτική τους αντίληψη ως υψηλούς στόχους.²¹

β. Ασύμμετρη νομιμότητα των εμπολέμων

Η ιδέα ότι είναι δικαίωμα του ηγεμόνα να διεξάγει πόλεμο εξακολουθεί να κυριαρχεί σχεδόν σε όλες τις διεθνείς συνθήκες που αναφέρονται στη διεξαγωγή του πολέμου. Η σχέση μεταξύ των κρατών στηρίζεται κυρίως στην ισότητα μεταξύ τους και στο γεγονός ότι οι αντίπαλοι αναγνωρίζουν την ομοιότητά τους και η αναγνώριση αυτή αποτελεί τη βάση του σημερινού Διεθνούς Δικαίου σχετικά με τον πόλεμο. Στους πολέμους μεταξύ κρατών ο αντίπαλος θεωρείται ότι έχει νομιμότητα, ενώ σε εσωτερικές συγκρούσεις και ιδιαίτερα στον «πόλεμο» κατά της τρομοκρατίας, οι μη κρατικοί οργανισμοί δεν έχουν αυτά τα χαρακτηριστικά. Όπως και να έχει, οι κανόνες του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου στις μη διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις δίνουν ιδιαίτερη προσοχή στο γεγονός ότι η συμμόρφωση με τους κανόνες αυτούς δεν θα πρέπει να έχει καμία σχέση με το νομικό καθεστώς των μερών που εμπλέκονται στη σύγκρουση.²²

---

²⁰ Pfanner, «Asymmetrical warfare from the perspective of humanitarian law and humanitarian action», 159.

²¹ Ibid.

²² Article 3 (4) common to the Geneva Conventions of 1949, κείμενο στο Toni Pfanner, «Asymmetrical warfare from the perspective of humanitarian law and humanitarian action», International Review of the Red Cross. 87, Τεύχος 857 (2005), 160.

Η επιθυμία του μη-κράτους μέρους να αποκτήσει πολιτική και νομική νομιμότητα είναι ένα κίνητρο, το οποίο κρύβεται πίσω από μία φαινομενική προώθηση του σεβασμού του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου. Όσο λιγότερο ίσοι είναι οι εμπόλεμοι, τόσο λιγότερο νόμιμη θα είναι η αντιμετώπιση του αντιπάλου. Ομάδες που χαρακτηρίζονται ως "τρομοκράτες" κατά πάσα πιθανότητα θα αρνηθούν οποιαδήποτε νομιμότητα και θα πρέπει να θεωρούνται εγκληματίες. Τα επίθετα "απολίτιστοι", "εγκληματίες" ή "τρομοκράτες" υποδεικνύουν ότι τα συγκεκριμένα αυτά άτομα στερούνται ισότητας. Τα μέλη των ομάδων αυτών θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ως παράνομοι και θα πρέπει να διώκονται ακόμα και με αντισυμβατικά ή παράνομα μέσα εάν χρειαστεί.²³

Η επέκταση των αρχών του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 3, σε όλες τις Συμβάσεις της Γενεύης, το οποίο αφορά σε ένοπλες συρράξεις μη διεθνούς χαρακτήρα και σε μη κρατικά μέλη σε έναν πόλεμο, μπορεί εύκολα να παρερμηνευτεί ως μια προσπάθεια νομιμοποίησης τους. Ωστόσο, οι διατάξεις της, που είναι καθαρά ανθρωπιστικές, ορίζουν ότι σε όλα τα μέρη, μίας ένοπλης σύγκρουσης, πρέπει να γίνεται διάκριση μεταξύ των προσώπων που εμπλέκονται σε εχθροπραξίες και άτομα που δεν λαμβάνουν, ή δεν λαμβάνουν πλέον, μέρος σε αυτά. Οι τελευταίοι πρέπει να αντιμετωπίζονται ανθρωπιστικά και δεν θα πρέπει να κακοποιούνται, να λαμβάνονται ως όμηροι ή με συνοπτικές διαδικασίες να καταδικάζονται ή να εκτελούνται. Επίσης οι άρρωστοι και οι τραυματίες πρέπει να τυγχάνουν φροντίδας και ασφάλειας.²⁴

γ. Ασύμμετρα συμφέροντα στην εφαρμογή του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου.

Το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο στηρίζεται σε μια ισορροπία των ανθρωπιστικών και στρατιωτικών συμφερόντων. Προκειμένου να εμποδίσει τα αντιμαχόμενα μέρη να διολισθήσουν σε ένα ολοκληρωτικό πόλεμο που οδηγεί στην πλήρη καταστροφή και αφανισμό του εχθρού, η επιλογή των μέσων και των

---

²³ Pfanner, «Asymmetrical warfare from the perspective of humanitarian law and humanitarian action», 160.

²⁴ Ibid.

μεθόδων πολέμου είναι αυστηρά περιορισμένη. Ειδικότερα, τα πρόσωπα αυτά που δεν λαμβάνουν ή δεν λαμβάνουν πλέον μέρος στις εχθροπραξίες, όπως ο άμαχος πληθυσμός, οι τραυματίες ή οι αιχμάλωτοι, πρέπει να προφυλάσσονται.²⁵

Η αμοιβαιότητα είναι υψίστης σημασίας από πολιτικής, κοινωνικής και ηθικής άποψης και γι' αυτό το μεγαλύτερο μέρος του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου στηρίζεται στην προσδοκία της αμοιβαιότητας. Στις διεθνείς ένοπλες συρράξεις αυτό αντικατοπτρίζεται μέσα στον παραδοσιακό ορισμό των ενόπλων δυνάμεων και της απαίτησης ότι τα μέλη τους θα σέβονται τους νόμους και τα έθιμα του πολέμου, όταν αγωνίζονται. Ως εκ τούτου, θεωρείται ότι ο εχθρός, δηλαδή τα μέλη των ενόπλων δυνάμεων του εχθρού, θα συμπεριφέρονται με τον ίδιο ή τουλάχιστον με παρόμοιο τρόπο.²⁶

Η ομοιότητα με μία κλασική μονομαχία στο οποίο και οι δύο πλευρές έχουν ίσες πιθανότητες νίκης ή επιβίωσης, δεν είναι τυχαία. Ο ιπποτισμός στη μάχη εξακολουθεί να απαιτείται ακόμα και σήμερα από πολλές διατάξεις του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου. Στον ασύμμετρο πόλεμο, η προσδοκία της αμοιβαιότητας έχει χαθεί και το ιπποτικό ήθος συχνά αντικαθίσταται από την προδοσία. Εξ ορισμού, οι βομβιστές αυτοκτονίας, γνωστοί ως «καμικάζι», δεν υποστηρίζουν την αμοιβαιότητα. Στην ακραία περίπτωση της διεθνούς τρομοκρατίας, η Αλ Κάιντα δεν έχει ποτέ υποσχεθεί να τηρήσει το δίκαιο του πολέμου, αλλά αντίθετα το απορρίπτει. Στο «Γράμμα στην Αμερική», που δημοσιεύθηκε το 2002, ο Osama bin Laden δήλωσε ότι, *"Ο αμερικανικός στρατός είναι μέρος του αμερικανικού λαού ... οι Αμερικανοί είναι αυτοί που απασχολούν τόσο τους άνδρες και τις γυναίκες τους στις αμερικανικές δυνάμεις που μας επιτίθενται. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο ο αμερικανικός λαός δεν μπορεί να είναι αθώος όλων των εγκλημάτων που διαπράττονται από τους Αμερικανούς και τους Εβραίους εναντίον μας. Ο Αλλάχ, νομοθέτησε την άδεια και τη δυνατότητα να*

---

²⁵ Pfanner, «Asymmetrical warfare from the perspective of humanitarian law and humanitarian action», 160-161.

²⁶ Hersch Lauterpacht, *The Limits of Operation of the Laws of War*, *British Yearbook of International Law*, Vol. 30 (1953), p. 212, κείμενο στο Toni Pfanner, «Asymmetrical warfare from the perspective of humanitarian law and humanitarian action», *International Review of the Red Cross*, 87, Τεύχος 857 (2005), 161.

πάρουμε εκδίκηση. ... Και όποιος έχει σκοτώσει πολίτες μας, τότε έχουμε το δικαίωμα και εμείς να σκοτώσουμε και τους δικούς του συμπολίτες".²⁷

Η ασυμμετρία μπορεί να θέσει ένα από τα εμπόλεμα μέρη σε μειονεκτική θέση, εάν, σε αντίθεση με την άλλη πλευρά, τηρεί τους κανόνες του δικαίου του πολέμου. Θα μπορούσε τότε να παραπλανήσει τη κοινή γνώμη, με το γεγονός ότι η χρήση βασανιστηρίων θα μπορούσε να δώσει πληροφορίες σχετικά με τον εχθρό και τις προθέσεις του, ότι θα ήταν πιο γρήγορο και πιο εύκολο να εξουδετερώσει ένα τρομοκράτη με το να τον σκοτώσει από το να τον δικάσει και ότι μια στρατιωτική επίθεση που πλήττει και τον άμαχο πληθυσμό αδιακρίτως, αφανίζοντας όχι μόνο μαχητές, αλλά και τις οικογένειες τους καθώς και άλλους πιθανούς υποστηρικτές, θα μπορούσε να υπονομεύσει το ηθικό ενός κινήματος.²⁸

Παρά την προέλευση και την εξέλιξη τους, οι περισσότεροι κανόνες του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου είναι πλέον διατάξεις οι οποίες, λόγω του θεμελιωδώς ανθρωπιστικού χαρακτήρα τους, είναι δεσμευτικές για όλα τα μέρη μιας ένοπλης σύγκρουσης. Ένα από τα επιτεύγματα του εκπολιτισμού του 19 αιώνα, ήταν το γεγονός, ότι οι νομικοί κανόνες που παλαιότερα ήταν μόνο χρηστικοί, ήρθαν τώρα να απαιτήσουν ένα ελάχιστο επίπεδο ανθρωπιάς, ανεξάρτητα από την τήρηση της αμοιβαιότητας.²⁹ Η απαγόρευση της αμοιβαιότητας στο Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο, όπως κωδικοποιήθηκε στη Σύμβαση της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών, έχει τις ρίζες της σε αυτό ακριβώς τον τρόπο σκέψης. Κάτω από το συγκεκριμένο πλαίσιο, αυτό σημαίνει στην πράξη ότι η απάντηση στα βασανιστήρια δεν μπορεί να είναι τα

---

²⁷ "A letter from Osama bin Laden to the American people". The letter appeared first on the Internet in Arabic on 17 November 2002 and was subsequently translated into English. Available online at <http://observer.guardian.co.uk/worldview/story/0,11581,845725,00.html> (visited on 6 July 2004), κείμενο στο βιβλίο του Toni Pfanner, «Asymmetrical warfare from the perspective of humanitarian law and humanitarian action», International Review of the Red Cross. 87, Τεύχος 857 (2005): 162.

²⁸ Anthony Dworkin, Law and the campaign against terrorism: The view from the Pentagon, 16 December 2002, <http://www.crimesofwar.org/print/onnews/pentagon-print.html> (visited on 6 July 2004), κείμενο στο Toni Pfanner, «Asymmetrical warfare from the perspective of humanitarian law and humanitarian action», International Review of the Red Cross. 87, Τεύχος 857 (2005): 163.

²⁹ Pfanner, «Asymmetrical warfare from the perspective of humanitarian law and humanitarian action», 163.

βασανιστήρια και οι αιματηρές επιθέσεις κατά του άμαχου πληθυσμού ή ότι οι επιδρομές της τρομοκρατίας δεν μπορούν να απαντηθούν με τρομοκρατία.³⁰

Χαρακτηριστικά Ασύμμετρων Απειλών

Στις νέες αυτές μορφές απειλών, οι αντίπαλοι και τα αποτελέσματα είναι δυσανάλογα είτε με τη φύση της παραδοσιακής αναμέτρησης είτε με τη φύση του σκοπού. Τα χαρακτηριστικά αυτών των συγκρούσεων είναι η δυσαναλογία σε καταστροφικότητα, ο εκφοβισμός που επιτυγχάνεται κυρίως με τον αιφνιδιασμό, η θυσία αμάχων και οι ακρότητες στη χρησιμοποίηση μέσων. Επιπρόσθετα με την χρησιμοποιούμενη ορολογία εκφράζεται η ασυμμετρία ανάμεσα στην εκτέλεση μιας πράξης και στις πρακτικές για την αντιμετώπισή της.³¹

Τα αποτελέσματα και οι συνέπειες των ασύμμετρων απειλών μπορεί να έχουν επίδραση, τόσο σε τακτικό, όσο και σε στρατηγικό επίπεδο, ενώ χαρακτηρίζονται από πέντε πολύ βασικά στοιχεία. Από το στοιχείο του αιφνιδιασμού ή της μη προειδοποίησης σε ενδεχόμενο τρομοκρατικό κτύπημα, του ακραίου φανατισμού και της τακτικής της αυτοθυσίας και της χρήσεως φανατισμένων τρομοκρατών. Επίσης, από την πρόσβαση σε χρηματοδοτικούς πόρους που είναι αρκετά μεγάλοι για να εξασφαλίσουν μακροβιότητα, άρτια οργάνωση και παγκόσμια εξάπλωση των οργανώσεων αυτών και τέλος από την υψηλού βαθμού εκπαίδευση των στελεχών τους.

---

³⁰ Article 60.5 of the 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties, κείμενο στο Toni Pfanner, «Asymmetrical warfare from the perspective of humanitarian law and humanitarian action», *International Review of the Red Cross*. 87, Τεύχος 857 (2005), 163.

³¹ Λούκας, «Ασύμμετρες απειλές και παγκόσμια ασφάλεια μετά την 11η Σεπτεμβρίου. Μία γεωστρατηγική προσέγγιση».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β: ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΑΙ ΠΗΓΕΣ ΑΣΥΜΜΕΤΡΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ

Στο παρόν κεφάλαιο θα προσδιορίσουμε τους παράγοντες και τις πηγές που διαμορφώνουν και προκαλούν τις ασύμμετρες απειλές, ενώ θα προσπαθήσουμε να αναλύσουμε το βαθμό εξάρτησης τους από την άνιση ανάπτυξη και τις ηγεμονικές συμπεριφορές. Θα αναπτυχθεί επίσης ο τρόπος και οι διαδικασίες, με τον οποίο οι πολιτικές και οικονομικές διαφορές μεταξύ των χωρών, ο Φονταμενταλισμός, κυρίως ο θρησκευτικός, η παγκοσμιοποίηση καθώς και η λαθρομετανάστευση, αποτελούν έναυσμα ξεσπάσματος και εξάπλωσης των συγκεκριμένων απειλών.

ΑΝΙΣΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ – ΗΓΕΜΟΝΙΚΕΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ

Από την άνιση ανάπτυξη που παρατηρείται μεταξύ των παραγόντων μέσα στο άναρχο Διεθνές Σύστημα, προκαλούνται διαφορές οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές, οι οποίες επηρεάζουν την ισχύ, τη θέση, την αλληλεξάρτηση και την επιρροή μεταξύ των δρώντων της διεθνούς σκακιάρας. Υπάρχει τρομακτική ανισορροπία πλούτου η οποία αντικατοπτρίζεται με τον άφθονο πλούτο από την μια πλευρά και την απύθμενη φτώχεια από την άλλη, με συνέπεια την οικονομική εξάρτηση και τη δημιουργία σφαιρών επιρροής. Οι διαφορές που προκύπτουν από την άνιση ανάπτυξη, που γίνονται δυστυχώς λόγω την ανεξέλεγκτης τεχνολογικής προόδου, όλο και πιο έντονες, συμβάλλουν στην δημιουργία προϋποθέσεων για ασύμμετρες απειλές. Ο ηγεμονισμός, οι διεθνείς επεμβάσεις και οι στρατηγικοί ανταγωνισμοί που οξύνουν τα περιφερειακά προβλήματα, αποσταθεροποιούν το σύγχρονο διεθνές σύστημα. Ιδιαίτερα όμως ο ηγεμονισμός αποτελεί βασικό αίτιο ανάπτυξης ασύμμετρων απειλών.³²

Η ισχύς σ' ένα κοινωνικό σύνολο είναι μέσο δημιουργίας και συντήρησης μιας συγκεκριμένης τάξης πραγμάτων, ένα πολύτιμο μέσο επιβολής των φιλοδοξιών σε ατομικό και πολιτικό επίπεδο, της δικαιοσύνης και της διατήρησης

---

³² Λούκας, «Ασύμμετρες απειλές και παγκόσμια ασφάλεια μετά την 11η Σεπτεμβρίου. Μία γεωστρατηγική προσέγγιση».

ιεραρχημένων σχέσεων μεταξύ των ανθρώπων. Με άλλα λόγια είναι το κύριο στοιχείο εξάλειψης της αναρχίας και της καλλιέργειας οργανωμένων κοινωνικών σχέσεων. Γι' αυτό κοινωνία χωρίς ισχύ και ισχύς χωρίς κοινωνία είναι αδιανόητα. Η κοινωνία προσδιορίζει και ελέγχει την ισχύ και η ισχύς είναι το μέσο τάξης και ασφάλειας. Οι περισσότεροι από τους μεγάλους πολέμους του παρελθόντος ξέσπασαν λόγω ακριβώς αυτής της άνισης κατανομής ισχύος που άφηνε στις δυνάμεις που επιθυμούσαν και επιδίωκαν την αναθεώρηση του Διεθνούς Σκηνικού, περιθώρια αλλαγής του ισχύοντος εδαφικού και κυριαρχικού καθεστώτος.³³

Οι θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων δεν στηρίχτηκαν σε ένα τυχαίο τρομοκρατικό κτύπημα, για να καταδείξουν και να αναλύσουν το γεγονός ότι τα αίτια του πολέμου είναι υπαρκτά. Οι συγκεκριμένες ενέργειες των ονομαζόμενων μη κρατικών ομάδων, ασφαλώς δεν είναι μόνο απάνθρωπες αλλά και εκτός κάθε κοινωνικής και πολιτικής λογικής. Θα μπορούσαν όμως να "χρησιμεύσουν" στο γεγονός ότι φέρνουν στην επικαιρότητα πολιτικές ανωμαλίες, όπως την τρομοκρατία που αποτελεί επακόλουθο της διατήρησης και της αδυναμίας επίλυσης του λεγόμενου "Διεθνούς Προβλήματος" στις ρίζες του οποίου βρίσκονται, η άνιση ανάπτυξη, ο ηγεμονισμός, οι διεθνείς επεμβάσεις και οι στρατηγικοί ανταγωνισμοί που οξύνουν τα ιστορικά περιφερειακά προβλήματα.³⁴

Η θέση ενός κράτους μέσα στο διεθνές σύστημα εμπεριέχει αυτόματα συνέπειες για το ίδιο και τα άλλα κράτη. Τα τελευταία εκατό χρόνια, τα ηγεμονικά κράτη, αν και συνειδητοποιούν καθημερινά ότι είναι αδύνατο πλέον, λόγω της ευόδωσης των αξιώσεων κυριαρχίας των μικρότερων κρατών, να αλλάξουν επαναστατικά τη μορφή του Διεθνούς Συστήματος και να εγκαθιδρύσουν κάποιου είδους αυτοκρατορία, επιδιώκουν εν τούτοις να επηρεάσουν το περιεχόμενό του με τρόπο που θα μπορούν να το ελέγχουν ποικιλοτρόπως. Αυτό από μόνο του είναι το σημαντικότερο ίσως αίτιο πολέμου στο σύγχρονο διεθνές σύστημα με

---

³³ Παναγιώτης Ήφαιστος, *Ο πόλεμος και τα αίτια του. Τα πολλά πρόσωπα του ηγεμονισμού και της τρομοκρατίας*, γ' εκδ., Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2000, σελ., 19.

³⁴ Ibid, 24.

προεκτάσεις για πολλά άλλα αίτια πολέμου και κυρίως τη δημιουργία ή την όξυνση μικρής κλίμακας διενέξεων και άλλων προβλημάτων όπως η τρομοκρατία.³⁵

Κάθε θεώρηση των Διεθνών Σχέσεων που δεν συνεκτιμά τη διεθνή κοσμοθεωρητική και κανονιστική ετερότητα είναι, είτε προϊόν ηγεμονικών ορθολογικών προσεγγίσεων της πραγματικότητας είτε προϊόν παρωχημένων και διεστραμμένων κοσμοπολιτικών ιδεοληψιών. Το διεθνές σύστημα είναι ιστορικά δομημένο στη βάση του έθνους-κράτους και του καθεστώτος της κρατικής κυριαρχίας. Είναι άλλο πράγμα η σταθεροποίησή του και άλλο πράγμα ο μετασχηματισμός του ή η επαναστατική ανατροπή του. Εύκολες και επιπόλαιες παλινδρομήσεις που δεν σέβονται αυτές τις διαφορές είναι μία όψη των διεθνών προβλημάτων.³⁶

Ο πόλεμος δεν έχει δική του αυτόνομη πολιτική λογική. Στις πολιτισμένες κοινωνίες "πόλεμος είναι η συνέχεια της πολιτικής με άλλα μέσα" και όχι "η πολιτική συνέχεια του πολέμου με άλλα μέσα". Αυτό σημαίνει ουσιαστικά ότι στην προσπάθεια να εκπληρωθούν οι κοινωνικά προσδιορισμένοι σκοποί στο άναρχο Διεθνές Σύστημα οι ένοπλες δυνάμεις ενός κράτους επιδιώκουν να αποτρέψουν την εμπλοκή σε πράξεις φυσικής βίας. Εάν και όταν αυτό είναι αναπόφευκτο, ασκείται βία, αλλά επιδιώκεται να περιοριστεί στον βαθμό και στην έκταση που αυτό είναι αναγκαίο, για να εκπληρωθούν οι σκοποί, για να τερματιστούν οι εχθροπραξίες και για να ελαχιστοποιηθούν οι υλικές ζημιές και οι απώλειες ανθρώπινων ζωών.³⁷

Όσον αφορά το διεθνές σύστημα, ο πόλεμος προσδιορίζεται και περιορίζεται από τις "κατακτήσεις του ανθρώπου στο επίπεδο των διεθνών σχέσεων". Οι κατακτήσεις αυτές ορίζονται ως η διακρατική ισοτιμία, η μη επέμβαση στα εσωτερικά των άλλων κρατών, η άσκηση του δικαιώματος εσωτερικής αυτοδιάθεσης κάθε κοινωνίας και η ειρηνική επίλυση των διαφορών.

---

³⁵ Ήφαιστος, *Ο πόλεμος και τα αίτια του. Τα πολλά πρόσωπα του ηγεμονισμού και της τρομοκρατίας*, 29.

³⁶ Ibid, 32.

³⁷ Ibid, 57.

Οι σκοποί αυτοί συγκλίνουν ως προς ένα τουλάχιστον σημείο, τη διαφύλαξη του διακρατικού συστήματος και της κρατικής κυριαρχίας των μελών του.³⁸

Οι διαφορές που προκαλούνται από την άνιση ανάπτυξη μπορούν να διακριθούν σε τρεις κατηγορίες, όπως παρακάτω:

1. **Οικονομικές.** Υπάρχει τρομακτική ανισορροπία πλούτου με άφθονο πλούτο στις ανεπτυγμένες χώρες και απύθμενη φτώχεια στην άλλη πλευρά. Η άνιση κατανομή των αγαθών έχει ως συνέπεια την οικονομική εξάρτηση.

2. **Πολιτικές.** Υπάρχουν δημοκρατικά καθεστώτα στη Δύση και απολυταρχικά και ανελεύθερα στις φτωχές χώρες. Η προσπάθεια επιβολής των ολίγων στους πολλούς είναι χαρακτηριστικό των ανελεύθερων καθεστώτων.

3. **Κοινωνικές.** Στην κατηγορία αυτή ανήκουν οι θεσμοί και οι δομές που έχουν αναπτυχθεί και αφορούν την παιδεία, υγεία, βιοτικό επίπεδο, ασφάλεια, κρατική μηχανή, συστήματα παροχών κ.λ.π.

Οι πλουτοπαραγωγικές πηγές που υπάρχουν σε όλο το πλανήτη βρίσκονται στα χέρια των λίγων οι οποίοι και τις εκμεταλλεύονται. Επίσης η οικονομική δύναμη, η επιστημονική γνώση και η τεχνολογική πρόοδος είναι χαρακτηριστικά γνωρίσματα των πλουσίων και ανεπτυγμένων χωρών που μπορεί να προκαλέσουν έντονες προστριβές ανάμεσα στους έχοντες και στους μη έχοντες. Η έλλειψη στοιχειώδους εκπαίδευσης σε πολλές υποανάπτυκτες χώρες οδηγεί τα άτομα σε μία πνευματική παράλυση, με αποτέλεσμα να επηρεάζονται εύκολα και να στρατεύονται από φανατικούς φονταμενταλιστές για τρομοκρατικές ενέργειες. Επίσης στις χώρες που το βιοτικό επίπεδο των πολιτών είναι πολύ χαμηλό, για τη διατήρηση της εξουσίας χρησιμοποιείται η βία και συγκεκριμένοι μέθοδοι τρομοκρατίας.

---

³⁸ Ήφαιστος, *Ο πόλεμος και τα αίτια του. Τα πολλά πρόσωπα του ηγεμονισμού και της τρομοκρατίας*, 57.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΦΟΝΤΑΜΕΝΤΑΛΙΣΜΟΣ

Οι τρομοκρατικές ενέργειες της 11ης Σεπτεμβρίου και η παγκόσμια κρίση που ακολούθησε, επανέφεραν στο προσκήνιο το θέμα του Ισλάμ και των σχέσεων του ισλαμικού κόσμου με τη Δύση. Ο ισλαμικός φονταμενταλισμός, όπως επικράτησε στην αρχή ως ορολογία ή εξτρεμισμός όπως τελικά εξελίχθηκε, για να υποδηλώσει τις πράξεις βίας, είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο με απρόβλεπτες διαστάσεις και έναν ιδιότυπο επεκτατισμό, που δύσκολα ανακόπτεται, πολύ δε δυσκολότερα καταστέλλεται. Είναι από τη μία πλευρά το κοινωνικό φαινόμενο εκείνων των λαών που πρόσφατα απέκτησαν εθνική συνείδηση και από την άλλη, είναι μια θρησκεία που περιλαμβάνει στοιχεία επεκτατισμού και σχετικής βίας.³⁹

Οι πρώτες φονταμενταλιστικές κινήσεις, καταγράφονται στο γεωγραφικό χώρο των Ηνωμένων Πολιτειών κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα. Συγκεκριμένα, στα μέσα της δεκαετίας του 1860 διατυπώνονται από συντηρητικούς προτεστάντες θεολόγους, οι δύο θεμελιώδεις θέσεις του φονταμενταλισμού, δηλαδή η χιλιαστική προσδοκία και το αλάθητο της Βίβλου. Τελικά ο όρος «fundamentalist» καθιερώθηκε το 1920 για να υποδηλώσει εκείνον που «κάνει τα πάντα για την υπεράσπιση των θεμελίων της πίστης».⁴⁰

Ο πρώην γενικός γραμματέας του NATO, ο Βέλγος Γουίλι Κλάες, δήλωσε σε μια γερμανική εφημερίδα το 1993 ότι, *«Ο ισλαμικός φονταμενταλισμός είναι τόσο επικίνδυνος όσο ήταν και ο κομμουνισμός. Ο φονταμενταλισμός και η δημοκρατία δεν μπορούν να συμφιλιωθούν, αλλά το NATO μπορεί να συνεισφέρει στην αποσόβηση της απειλής που αντιπροσωπεύει ο ισλαμικός εξτρεμισμός, διότι είναι κάτι πολύ περισσότερο από μια στρατιωτική σύμμαχία»*.⁴¹

Αξίζει να σημειωθεί ότι τα γενικά χαρακτηριστικά όλων σχεδόν των φονταμενταλισμών παραπέμπουν στις ίδιες γενεσιουργές αιτίες, δηλαδή στο

---

³⁹ Λούκας, *«Ασύμμετρες απειλές και παγκόσμια ασφάλεια μετά την 11η Σεπτεμβρίου. Μία γεωστρατηγική προσέγγιση»*.

⁴⁰ Βασίλειος Γιούλτσης, *«Ο θρησκευτικός φονταμενταλισμός ως κίνητρο τρομοκρατίας σε παγκόσμιο επίπεδο. Προεκτάσεις - επιπτώσεις στη διεθνή ασφάλεια»*, *Διημερίδα ΑΣΠ για τις Ασύμμετρες Απειλές στον 21ο Αιώνα*, Θεσσαλονίκη, 21-22 Μαΐου 03.

⁴¹ Pascal Boniface, *Οι Πόλεμοι του Αύριο*, επιμ. Σωτήριος Ντάλης, Αθήνα, Εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ, 2004, σελ. 76.

φανατισμό, τη φοβία, τη μαζικοποίηση του θρησκευτικού πλήθους, το χαμηλό πολιτιστικό ή πνευματικό επίπεδό του και κυρίως την ύπαρξη χαρισματικών πνευματικών ηγετών που αποκτούν προφητικό ρόλο και αναλαμβάνουν την καθοδήγηση των πιστών. Με τα στοιχεία αυτά οι φονταμενταλισμοί ως κοινωνικά φαινόμενα διακρίνονται για την κυκλική τους παροδικότητα. Το γεγονός αυτό οδηγεί μοιραία στο χαρακτηρισμό του φονταμενταλισμού ως «κυκλικού φαινομένου», αφού κι εδώ η περιοδική επανεμφάνιση προσδιορίζεται από την ύπαρξη ή την ανάδυση των ίδιων αιτίων που προκάλεσαν προηγούμενες εμφανίσεις του.⁴²

Ο πιο σημαντικός τύπος φονταμενταλισμού αναφέρεται σήμερα στο **Ισλάμ**. Οι κυρίαρχες μουσουλμανικές αναφορές χώρισαν τον γνωστό κόσμο σε δύο μέρη: στην Περιοχή του Ισλάμ (**Dar-al-Islam**) και στην Περιοχή του Πολέμου (**Dar-al-Harb**).⁴³ Η αρχική μουσουλμανική θεωρία του ιερού πολέμου επηρέασε τη δυτική σκέψη για τον πόλεμο και τους σκοπούς του. Το Dar-al-Harb είναι εκείνες οι κοινωνίες που δεν εξισλαμίστηκαν και που γι' αυτό πραγματικά ή δυνητικά κυριαρχεί ο πόλεμος μέχρι την πλήρη επικράτηση του Ισλάμ και την απορρόφηση του υπόλοιπου κόσμου από το Dar-al-Islam. Πολλοί μουσουλμάνοι ενσωματώνουν στην πίστη τους το καθήκον της καταπολέμησης των «απίστων» μέχρι την καθολική και παγκόσμια επικράτηση του Ισλάμ. Η θυσία γι' αυτό τον σκοπό καθιστά τον μαχητή μάρτυρα του Ισλάμ που θα του αποδώσει προνόμια στον παράδεισο, όπου σίγουρα θα ενταχθεί. Πολλοί υποστηρίζουν βεβαίως πως στις σύγχρονες εκδοχές των μουσουλμανικών δογμάτων ο «πόλεμος» αναφέρεται στον πνευματικό και όχι πολεμικό στίβο. Αυτή είναι και η επαναστατική λογική, ότι δηλαδή ο σκοπός είναι απέραντος και συνίσταται στον εξισλαμισμό όλου του κόσμου, είναι ιερός, επειδή το επιτάσσει ο Θεός και δικαιολογεί όλα τα μέσα, αφού τα αγιάζει ο σκοπός.⁴⁴

---

⁴² Γιούλτσης, «Ο θρησκευτικός φονταμενταλισμός ως κίνητρο τρομοκρατίας σε παγκόσμιο επίπεδο. Προεκτάσεις - επιπτώσεις στη διεθνή ασφάλεια»

⁴³ Rudolph Peters, *Islam and Colonialism: The Doctrine of Jihad in Modern History (Ισλάμ και Αποικιοκρατία: Το Δόγμα της Τζιχάντ στη Σύγχρονη Ιστορία)*, (The Hague: Mouton Publishers, 1970), σελ., 4-5, κείμενο στο βιβλίο του Karim H. Karim, *Η Ισλαμική απειλή: Τα μέσα ενημέρωσης και η παγκόσμια βία*, Θεσσαλονίκη, Παρατηρητής, 2001, σελ. 103.

⁴⁴ Ήφαιστος, *Ο πόλεμος και τα αίτια του. Τα πολλά πρόσωπα του ηγεμονισμού και της τρομοκρατίας*, 93.

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, το Ισλάμ συνδέεται με το βασικό καθήκον των πιστών του να αναλαμβάνουν ιερό αγώνα, για να αποτρέπουν τη νόθευση του περιεχομένου της πίστης στον Αλλάχ, να υπερασπίζονται την εθνοφυλετική τους υπόσταση από εξωτερικούς και εσωτερικούς κινδύνους και να αποφασίζουν την τιμωρία των αποστατών ηγετών τους. Οι τρεις λεπτομέρειες του έκτου, συγκεκριμένα, μεταξύ των καθηκόντων (τα πέντε προηγούμενα είναι η ομολογία πίστης, η προσευχή, η ελεημοσύνη, η νηστεία και το ιερό προσκύνημα) αποτελούν το περιεχόμενο του Τζιχάντ. Ο όρος Τζιχάντ σημαίνει «προσπάθεια», «μόχθος» ή «αγώνας» και σε αντίθεση με άλλες αραβικές λέξεις που δηλώνουν συγκεκριμένα την αιματοχυσία, δεν περιλαμβάνει απαραίτητα σωματική σύγκρουση. Μία βασική μη πολεμική έννοια της Τζιχάντ είναι η συνεχής πνευματική μάχη ενάντια στις ίδιες μας τις κακές επιθυμίες.⁴⁵

Οι σημασίες του όρου κινούνται σε δύο επίπεδα, το εσωτερικό δηλαδή την καταπολέμηση παθών, τον εξευγενισμό των ηθών και τον αγώνα με τον εαυτό μας και το εξωτερικό δηλαδή στη δράση για την επιβολή της κυριαρχίας του Ισλάμ, της τιμωρία των απίστων και τη μαχητική εξάπλωση της πίστης. Τα δύο αυτά επίπεδα είναι αλληλένδετα. Καμία εξωτερική μάχη δεν κερδίζεται χωρίς μια προηγούμενη εσωτερική κάθαρση και πνευματική ανάταση.⁴⁶ Ένα άλλο σημείο, είναι η εσωτερική σχέση ανάμεσα στη θρησκευτική και την πολιτική κοινωνία. Για την ισλαμική πίστη ο προφήτης δεν είναι απλά ο κομιστής της βούλησης και της αποκάλυψης του Θεού στον κόσμο, αλλά και ο ηγέτης της κοινότητας, που αποδέχεται την αποκάλυψη αυτή. Συνεπώς δεν υπάρχει διάκριση ανάμεσα στο θείο και τον ανθρώπινο νόμο, αφού η θρησκευτική κοινότητα είναι ταυτόχρονα και πολιτική, με αυτονόητη υπέρβαση οποιασδήποτε εθνοφυλετικής ιδιαιτερότητας. Όπου, λοιπόν, κυριαρχεί το Ισλάμ, εκεί επικρατεί ο ισλαμικός νόμος, δηλαδή η ειρήνη. Αντίθετα, οι ιεροί πόλεμοι επιφυλάσσονται για τις μη ισλαμικές χώρες, και το χρέος των πραγματικών οπαδών του Αλλάχ είναι η επέκταση της ισλαμικής

---

⁴⁵ John Alden Williams, εκδ., *Themes of Islamic Civilization (Θέματα Ισλαμικού Πολιτισμού)*, (Berkeley: University of California Press, 1971), σελ, 281, κείμενο στο βιβλίο του Karim H. Karim, *Η Ισλαμική απειλή: Τα μέσα ενημέρωσης και η παγκόσμια βία*, Θεσσαλονίκη, Παρατηρητής, 2001, σελ. 98-99.

⁴⁶ Γιούλτσης, «Ο θρησκευτικός φονταμενταλισμός ως κίνητρο τρομοκρατίας σε παγκόσμιο επίπεδο. Προεκτάσεις - επιπτώσεις στη διεθνή ασφάλεια»

κυριαρχίας σ' αυτές. Γι' αυτό, το Τζιχάντ είναι από τη φύση του εξαγωγίμο είδος θρησκευτικού φανατισμού που αποβλέπει σε μια εσχατολογική ισλαμική ολοκλήρωση με έντονα στοιχεία θρησκευτικό - πολιτικού Μεσσιανισμού.⁴⁷

Τα γεγονότα που σφραγίζουν την απαρχή του σύγχρονου Τζιχάντ συνδέονται με αποσπασματικές πράξεις βίας, όπως αρχικά αεροπειρατείες, καταλήψεις πλοίων, βομβιστικές επιθέσεις, απαγωγές και δολοφονίες προσώπων, καταλήψεις ξένων πρεσβειών, ογκώδεις διαδηλώσεις κατά της δύσης με συμβολικές και πραγματικές βεβηλώσεις ή προσβολές ξένων θρησκευτικών και εθνικών συμβόλων.⁴⁸ Γεγονός που υποδεικνύει ότι ο ισλαμικός εξτρεμισμός αποτελεί ένα σημαντικό κεφάλαιο της σύγχρονης τρομοκρατικής δραστηριότητας. Το φάσμα των οργανώσεων που εκφράζουν την ισλαμική βία ενώ δεν στερείται ιδεολογικού υπόβαθρου, επιδίδεται σε πολύνεκρες τρομοκρατικές πράξεις, εμφανίζοντας χαρακτηριστικά όμοια με αυτά της ακροδεξιάς βίας. Ο φανατικός ισλαμιστής τρομοκράτης δεν ενδιαφέρεται για την άμεση αποκομιδή πολιτικού οφέλους, σε αντίθεση με τον ιδεολόγο κοινωνικό τρομοκράτη που λειτουργεί ευελπιστώντας στην κοινωνική αποδοχή και στήριξη. Είναι δε ικανός, να προκαλεί εκτεταμένες καταστροφές αδιαφορώντας για το ανθρώπινο κόστος.⁴⁹

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ

Η παγκοσμιοποίηση, έχει έναν ευμετάβλητο ορισμό. Ο Thomas Friedman την περιγράφει ως «το ορισμένο διεθνές σύστημα» της εποχής, συγκρίσιμο εννοιολογικά του Ψυχρού Πολέμου μεταξύ 1945 και 1991. Ο Ψυχρός Πόλεμος σήμαινε την παγκόσμια διαίρεση και το διπολικό ανταγωνισμό μεταξύ ισχυρών αντιπάλων. Η παγκοσμιοποίηση σημαίνει με τη σειρά της, παγκόσμια ολοκλήρωση και δυναμικό ανταγωνισμό μεταξύ ενός μεταβλητού περιβάλλοντος αντιπάλων. Το στρατιωτικό αδιέξοδο μεταξύ Ηνωμένων Πολιτειών και Σοβιετικής Ένωσης στη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου οδήγησε στη διαίρεση του κόσμου. Σήμερα, η ειδική θέση των Ηνωμένων Πολιτειών ως μόνης υπερδύναμης ορίζει τα θεμέλια

---

⁴⁷ Γιούλτσης, «Ο θρησκευτικός φονταμενταλισμός ως κίνητρο τρομοκρατίας σε παγκόσμιο επίπεδο. Προεκτάσεις - επιπτώσεις στη διεθνή ασφάλεια»

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Μαίρη Μπόση, *Περί του Ορισμού της ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ*, Αθήνα: Εκδόσεις Π. Τραυλός, 2000, σελ., 44-45.

της παγκοσμιοποίησης. Εν κατακλείδι, η παγκοσμιοποίηση είναι το είδος οργάνωσης του διεθνούς συστήματος που στηρίζεται σε υπερεθνική δομή την οποία προσπαθεί να εξασφαλίσει μέσω της οικονομικής αλληλεξάρτησης των λαών, της επιβολής της ελεύθερης αγοράς και της αντικατάστασης της κυριαρχίας του έθνους-κράτους από διακρατικούς ή υπερεθνικούς οργανισμούς.⁵⁰

Ανεξάρτητα όμως από τον ορισμό που θα θέσουμε, είναι προφανές ότι τα μέσα που προάγουν την παγκοσμιοποίηση, διευκολύνουν παράλληλα και τη διασυνοριακή μετακίνηση ανθρώπων και κεφαλαίων που εμπλέκονται σε εγκληματικές ή τρομοκρατικές δραστηριότητες. Σε αυτό το πλαίσιο, πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι, ο χώρος εκπόρευσης διεθνικών απειλών μπορεί να περιλάβει μη-κυβερνητικές οργανώσεις, πολυεθνικές εταιρείες, και πολυεθνικές ομάδες συμφερόντων, ο πολλαπλασιασμός των οποίων συχνά αναφέρεται ως απόδειξη παγκοσμιοποίησης και περιορισμού της κρατικής κυριαρχίας, και μάλιστα επιζητείται από τους μηχανισμούς πολιτικής επιβολής των ΗΠΑ και των άλλων Δυτικών Δυνάμεων.⁵¹

Είναι γεγονός ότι όλοι οι παράγοντες του Διεθνούς Συστήματος παρασύρθηκαν στη δυναμική της Παγκοσμιοποίησης. Πρόκειται σχεδόν για μια δεύτερη καπιταλιστική επανάσταση. Η οικονομική παγκοσμιοποίηση άγγιξε ως και τις τελευταίες γωνιές του πλανήτη, παραβλέποντας τόσο την ανεξαρτησία των λαών όσο και τις διαφορές των πολιτικών καθεστώτων. Αυτή η συγκέντρωση κεφαλαίου και εξουσίας επιταχύνθηκε εξαιρετικά κατά τα τελευταία είκοσι χρόνια, κάτω από την επίδραση των επαναστάσεων στις τεχνολογίες της πληροφορίας.⁵²

Η περίπτωση της Αργεντινής αποδεικνύει για μια φορά ακόμη, πως η παγκοσμιοποίηση του χρηματιστικού κεφαλαίου βυθίζει τους λαούς σε μια κατάσταση γενικευμένης ανασφάλειας.⁵³ Στις συνθήκες παγκοσμιοποίησης η απαίτηση για παγκόσμια ασφάλεια εκδηλώνεται μέσα από ένα νέο, σύνθετο πλέγμα σχέσεων που σκοπό έχουν να ανταποκριθούν στις σύγχρονες πιέσεις

---

⁵⁰ Λούκας, «Ασύμμετρες απειλές και παγκόσμια ασφάλεια μετά την 11η Σεπτεμβρίου. Μία γεωστρατηγική προσέγγιση».

⁵¹ Ibid.

⁵² Ιγνάσιο Ραμονέ, *Πόλεμοι του 21ου αιώνα. Νέοι φόβοι και νέες Απειλές*, μεταφ. Στάθης Γκίνης, Αθήνα, Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, 2003, σελ. 11-12.

⁵³ Ibid, 129.

ασφάλειας. Από τη σκοπιά της διεθνούς και εθνικής ασφάλειας δυο μακρόχρονες τάσεις συνοδεύουν την παγκοσμιοποίηση:

α. Η ασφάλεια της παγκοσμιοποίησης συνεχίζει να εξαρτάται από την στρατιωτική δύναμη, η οποία όμως εκδηλώνεται και αναπτύσσεται σε εδαφική βάση

β. Η εθνική αμυντική πολιτική επιχειρεί να εναρμονίσει τις εθνικές επιδιώξεις ασφάλειας με εκείνες τις διαδικασίες προσαρμογής ή ενσωμάτωσης σε «υπερεθνικούς» αμυντικούς θεσμούς που εξυπηρετούν τις ανάγκες της παγκόσμιας οικονομίας.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ – ΛΑΘΡΟΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ

Η κατάρρευση των καθεστώτων της Βαλκανικής, η κρίση στις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και η φτώχεια σε πολλές χώρες της Ασίας και της Αφρικής προκάλεσαν ένα μεγάλο κύμα λαθρομετανάστευσης προς τη δύση. Η εξαθλίωση των ανθρώπων αυτών, τους καθιστά ικανούς για διάφορες πράξεις βίας προκειμένου να εξασφαλίσουν την επιβίωσή τους και συνεπώς εύκολα θύματα στη στρατολόγηση από οποιονδήποτε ενδιαφερόμενο.⁵⁴

Μια εκτίμηση της κυβέρνησης των ΗΠΑ αναφέρει ότι σε παγκόσμιο επίπεδο σχεδόν 800.000-900.000 άνθρωποι διακινούνται ετησίως διασχίζοντας τα σύνορα παράνομα για σεξουαλική εκμετάλλευση και καταναγκαστική εργασία.⁵⁵ Σχεδόν 120.000 γυναίκες και παιδιά διακινούνται εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) κάθε χρόνο, ενώ 500.000 γυναίκες που έχουν διακινηθεί παράνομα κατοικούν στην Δυτική Ευρώπη.⁵⁶

Μπορεί να χαρακτηριστεί ως μία υποπερίπτωση του οργανωμένου εγκλήματος με παράγωγο την ξενοφοβία και το ρατσισμό. Κατατάσσεται ως ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα ασφαλείας, λόγω της μεγάλης κοινωνικής

---

⁵⁴ Λούκας, «Ασύμμετρες απειλές και παγκόσμια ασφάλεια μετά την 11η Σεπτεμβρίου. Μία γεωστρατηγική προσέγγιση».

⁵⁵ *Trafficking in Persons Report 2003*, (U.S.Department of State) στο <http://www.state.gov>, κείμενο στο βιβλίο του Ντόκου, «Ασύμμετρες Απειλές και Διεθνής Ασφάλεια», 369.

⁵⁶ *European Union Press Release 2002* και <http://www.CNN.com> (Σεπτέμβριος 2003), κείμενο στο βιβλίο του Ντόκου, «Ασύμμετρες Απειλές και Διεθνής Ασφάλεια», 369.

διάστασης. Ειδικότερα η λαθρομετανάστευση διαμορφώνει για τις χώρες, συνθήκες για πιθανή δημογραφική αλλοίωση του πληθυσμού σε συγκεκριμένες περιοχές, για δημιουργία εθνικών η θρησκευτικών ομάδων, διακίνησης όπλων, εκρηκτικών, ναρκωτικών μη αποκλεισμένων και των όπλων μαζικής καταστροφής. Μέσω της λαθρομετανάστευσης δίνεται η δυνατότητα σε κακοποιά στοιχεία και φανατικούς με άγνωστες προθέσεις, να εισέλθουν στη χώρα μας όταν μάλιστα δεν φαίνονται να δημιουργούνται προϋποθέσεις για αποτελεσματική διαφύλαξη της άλλης πλευράς των συνόρων, στο έδαφος των γειτονικών της Ελλάδος χωρών. Η λαθρομετανάστευση, ως ένα παγκόσμιο κοινωνικό φαινόμενο λόγω των διαστάσεων που πήρε τα τελευταία χρόνια, αποτελεί έναν εν δυνάμει παράγοντα ασύμμετρης απειλής για το εσωτερικό της χώρας μας αλλά και για όλο το Διεθνές Σύστημα.⁵⁷

Η λαθρομετανάστευση αυξάνει τους δείκτες εγκληματικότητας στις χώρες υποδοχής με αποτέλεσμα να κατατάσσεται ως ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η Διεθνής Κοινότητα. Τα άτομα που μεταναστεύουν στις χώρες της Δύσης προέρχονται από ασταθείς κοινωνικά και οικονομικά χώρες ή εμπόλεμες περιοχές. Με ελάχιστες εξαιρέσεις έχουν ροπή προς το έγκλημα και χαμηλούς ρυθμούς κοινωνικής ένταξης, ενώ οι προσπάθειες των μεταναστών να ενταχθούν στον κοινωνικό ιστό της νέας τους «πατρίδας» συνεπάγονται έξαρση φαινομένων όπως ξеноφοβία και ρατσισμός.

Η Ελλάδα ειδικότερα αντιμετωπίζει εντονότατο πρόβλημα λόγω του τεράστιου μήκους των ακτών της και της στρατηγικής της θέσης στο σταυροδρόμι Ανατολής-Δύσης, περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη κοινοτική χώρα. Ειδικότερα η γειννίαση με την Τουρκία απ' όπου διακινείται σημαντικός αριθμός λαθρομεταναστών προς την Ευρωπαϊκή Ήπειρο δυσκολεύει το έργο των Ελληνικών Αρχών. Παράλληλα τα εξωτερικά σύνορα της Ελλάδας είναι τα πλέον ευάλωτα εξωτερικά σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης λόγω της απεραντοσύνης των νησιωτικών ακτογραμμών της που υπερβαίνουν τα 15.000 χιλιόμετρα, ενώ η χερσαία συνοριακή της μεθόριος υπερβαίνει τα 1.000 χιλιόμετρα. Την κατάσταση αυτή οξύνει ακόμη περισσότερο το γεγονός της ανυπαρξίας συνοριακής μεθορίου

---

⁵⁷ Λούκας, «Ασύμμετρες απειλές και παγκόσμια ασφάλεια μετά την 11η Σεπτεμβρίου. Μία γεωστρατηγική προσέγγιση».

με άλλη χώρα μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης τόσο των 15 όσο επίσης και της πρόσφατης διεύρυνσης των 25 χωρών μελών. Η Ελλάδα δεν έχει δηλαδή κοινά σύνορα με κανένα άλλο κράτος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και επομένως σηκώνει στο ώμους της όλο εκείνο το βάρος της προστασίας των απέραντων θαλασσίων και χερσαίων εξωτερικών της συνόρων που είναι και κοινά εξωτερικά σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.⁵⁸

---

⁵⁸ Σταμάτης Γεωργούλης, «Η αντιμετώπιση της λαθρομετανάστευσης από την ΕΕ. Οι ευρύτερες επιπτώσεις στην ευρωπαϊκή εσωτερική έννομη τάξη», Διημερίδα ΑΣΠ για τις Ασύμμετρες Απειλές στον 21ο Αιώνα, Θεσσαλονίκη, 21-22 Μαΐου 03.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ: ΜΟΡΦΕΣ ΑΣΥΜΜΕΤΡΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ

Θα αποτελούσε πιθανότατα σφάλμα να επιχειρήσει κανείς να καταρτίσει έναν κατάλογο των λεγόμενων «Ασύμμετρων Απειλών». Το τι αποτελεί «ασύμμετρο» μεταβάλλεται συνεχώς και εξαρτάται από το πλαίσιο αναφοράς,⁵⁹ ενώ υπάρχουν και ασύμμετρες απειλές που δεν μπορούμε να προβλέψουμε ή να φανταστούμε.⁶⁰ Μέσα στο άναρχο Διεθνές Σύστημα, τα στοιχεία του οποίου αλληλοεπηρεάζονται και βρίσκονται σε δυναμική και ασταθή ισορροπία μεταξύ τους, η ευκολία των διεθνών μετακινήσεων και επικοινωνιών καθώς και η διαπερατότητα των διεθνών συνόρων σε πολλές περιοχές του κόσμου συνέβαλαν στην δημιουργία μιας παγκόσμιας αγοράς για παράνομα αγαθά και δραστηριότητες ενώ παράλληλα δημιούργησαν πρόσφορο έδαφος για την αλματώδη αύξηση του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος, της λαθρομετανάστευσης, του εμπορίου ναρκωτικών και της διαφθοράς.

ΔΙΕΘΝΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ

Ήταν 11 Σεπτεμβρίου. Αεροπλάνα που έχουν εκτραπεί από την φυσιολογική τους αποστολή, οδηγημένα από πιλότους αποφασισμένους για όλα, χιμούν στη καρδιά της μεγαλούπολης, με στόχο να γκρεμίσουν τα σύμβολα ενός πολιτικού συστήματος. Πολύ γρήγορα ακούγονται εκρήξεις, προσόψεις κτιρίων γίνονται κομμάτια, ακολουθούν καταρρεύσεις μέσα σε ένα διαβολικό πάταγο, επιζώντες θάβονται κάτω από τα ερείπια, το τοπίο γεμίζει χαλάσματα. Και τα μέντια μεταδίδουν απευθείας την τραγωδία....⁶¹

Οι επιθέσεις στο Παγκόσμιο Κέντρο Εμπορίου και στο Πεντάγωνο επανέφεραν στο προσκήνιο τη τραγική μορφή της διεθνούς τρομοκρατίας. Το συμβάν αυτό, με περίπου 6.000 νεκρούς στην ίδια την καρδιά της αμερικανικής υπερδύναμης και μάλιστα σε απευθείας τηλεοπτική μετάδοση, αυξάνει στο μέγιστο βαθμό το αίσθημα ανασφάλειας και φόβου των πολιτών. Πρόκειται για εκείνη

---

⁵⁹ Steven Lambakis – James Kiras και Kristin Kolet, *Understanding “Asymmetric Threats to the United States*,(Virginia: National Institute for Public Policy,2002), 1, κείμενο στο βιβλίο του Ντόκου, “Ασύμμετρες Απειλές και Διεθνή Ασφάλεια”,364.

⁶⁰ Ντόκος, “Ασύμμετρες Απειλές και Διεθνή Ασφάλεια”, 363-364.

⁶¹ Ραμονέ, *Πόλεμοι του 21ου αιώνα. Νέοι φόβοι και νέες Απειλές*, 57.

ακριβώς την επίδραση που επιδιώκουν και οι δράστες των επιθέσεων. Η είσοδος σε μια νέα φάση των διεθνών σχέσεων, οφείλεται πρώτα απ' όλα στο γεγονός ότι αποκαλύφθηκε πλέον πως οι Ηνωμένες Πολιτείες είναι τρωτές, κάτι που δεν υποψιαζόμασταν μέχρι τότε. Όσο για το φαινόμενο της τρομοκρατίας, δεν είναι κάτι καινούργιο αλλά αντίθετα έχει προϊστορία.⁶²

Γεννιέται ιστορικά κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960, η οποία διέθετε κάποια ιδιαίτερα πολιτικοκοινωνικά χαρακτηριστικά που λειτούργησαν καταλυτικά στην δημιουργία και δράση ομάδων, οργανώσεων και κινημάτων.⁶³ Η τρομοκρατία, τόσο εντός της Ευρώπης όσο και ανά τον κόσμο, παραμένει μια σημαντική απειλή για Διεθνή Ασφάλεια.⁶⁴ Η τρομοκρατία αποτελεί ενίοτε μια προϋπόθεση, αρκετά συχνά μάλιστα και ένα υποκατάστατο του πολέμου. Αντιπροσωπεύει μια στρατηγική για την άσκηση πίεσης σε ορισμένα κράτη τα οποία δεν στοχεύει ούτε να τα νικήσει ούτε να τα κατακτήσει, αλλά να τα οδηγήσει να υιοθετήσουν μια συγκεκριμένη συμπεριφορά. Η τρομοκρατία είναι πρώτα απ' όλα το όπλο των φτωχών ή των ανίσχυρων. Όσοι αδυνατούν να επιτεθούν κατά μέτωπο σε μια μεγάλη δύναμη οργανώνουν επιθέσεις στο έδαφος της ή ενάντια στα συμφέροντά της ανά τον κόσμο, προκειμένου να την κάνουν να ενδώσει.⁶⁵

Το αμερικανικό υπουργείο Εξωτερικών έχει προτείνει έναν ορισμό της τρομοκρατίας όπου, «*Η τρομοκρατία είναι μια προμελετημένη πράξη βίας, η οποία διαπράττεται με πολιτικό σκοπό κατά αμάχων (πολίτες, στρατιωτικό προσωπικό άοπλο ή εκτός υπηρεσίας, επιθέσεις εναντίον ένοπλου προσωπικού και στρατιωτικών εγκαταστάσεων χωρίς να υφίσταται εμπόλεμη κατάσταση) από επιμέρους εθνικές ομάδες ή από παράνομους φορείς και των οποίων ο στόχος είναι γενικά να επηρεάσουν έναν πληθυσμό. Ο όρος «διεθνής τρομοκρατία» αφορά την τρομοκρατία που εμπλέκει τους πολίτες ή το έδαφος περισσότερων από μία*

---

⁶² Boniface, *Οι Πόλεμοι του Αύριο*, 55.

⁶³ Μπόση, *Περί του Ορισμού της ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ*, 32.

⁶⁴ Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ — ΜΙΑ ΑΣΦΑΛΗΣ ΕΥΡΩΠΗ Σ' ΕΝΑΝ ΚΑΛΥΤΕΡΟ ΚΟΣΜΟ*, (Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2009), 12.

⁶⁵ Boniface, *Οι Πόλεμοι του Αύριο*, 56.

χωρών. Τρομοκρατική ομάδα είναι οποιαδήποτε ομάδα καταφεύγει στη διεθνή τρομοκρατία ή αποτελείται από υποομάδες που καταφεύγουν σ' αυτήν».⁶⁶

Η νομική βάση της έννοιας της τρομοκρατίας είχε τεθεί ήδη στη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπου ως ένας από τους στόχους της, ορίζεται, «η παροχή στους πολίτες της, υψηλού επιπέδου προστασίας μέσα σε ένα περιβάλλον ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης». Όπως σημειώνεται στην Αιτιολογική Έκθεση που συνόδευε την Πρόταση που υπέβαλε η Επιτροπή στις 19 Σεπτεμβρίου 2001, το φαινόμενο της τρομοκρατίας δεν ήταν καινούργιο. Ως πρακτική ήταν γνωστό από την αρχαιότητα και ως όρος χρησιμοποιείται ήδη από τον 18^ο αιώνα.⁶⁷ Όλες οι τρομοκρατικές πράξεις, έστω κι αν δεν χαρακτηρίζονται στους ποινικούς νόμους ως τρομοκρατικές, αποτελούν βαρύτατα αδικήματα και διώκονται, με την απειλή αυστηρών κυρώσεων, σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.⁶⁸ Στην Αιτιολογική Έκθεση σημειώνεται ότι «*Η τρομοκρατία προκύπτει ολοένα και περισσότερο από δραστηριότητες δικτύων που δρουν σε διεθνές επίπεδο, τα οποία έχουν την έδρα τους σε πολλές χώρες, εκμεταλλεύονται τα νομικά κενά που προκύπτουν από τα γεωγραφικά όρια των ανακρίσεων και επωφελούνται ενίοτε σημαντικής και οικονομικής και τεχνικής υποστήριξης*».⁶⁹

Τα τελευταία χρόνια, η τρομοκρατία έχει εκσυγχρονιστεί, χρησιμοποιώντας πιο ανεπτυγμένα μέσα, τα οποία την καθιστούν περισσότερο αποτελεσματική. Διαθέτει σημαντικά κεφάλαια, είτε μέσω διαφόρων δραστηριοτήτων όπως ξέπλυμα χρήματος, λαθρεμπόριο κάθε είδους κλπ, είτε μέσω της υποστήριξης κρατών που χρηματοδοτούν ορισμένες επιθέσεις. Αυτό είναι το πλαίσιο εντός του οποίου ο Osama bin Laden, έγινε ο νέος ηγέτης τρομοκρατικών ενεργειών οι οποίες συνδέονται με τον ισλαμικό εξτρεμισμό που αντιτίθεται σε οποιαδήποτε πρόοδο.

---

⁶⁶ Boniface, *Οι Πόλεμοι του Αύριο*, 59.

⁶⁷ Ανδρέας Λοβέρδος, *Για τη τρομοκρατία και το πολιτικό έγκλημα*, 1987,71/72 – I. Primoratz, *What is Terrorism?*, Journal of Applied Philosophy 1990, σ.129, κείμενο στο βιβλίο της Ελισάβετ Συμεωνίδου – Καστανίδου, *Οργανωμένο Έγκλημα και Τρομοκρατία: Σύγχρονες Εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή και Ελληνική Έννομη Τάξη*, έκδοση β', (Αθήνα-Θεσσαλονίκη, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, 2007),114.

⁶⁸ Συμεωνίδου – Καστανίδου, *Οργανωμένο Έγκλημα και Τρομοκρατία: Σύγχρονες Εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή και Ελληνική Έννομη Τάξη*,114.

⁶⁹ Ibid,115.

Επίσης διαθέτει πολυάριθμα δίκτυα σε όλον τον κόσμο, τα οποία μπορούν να διαδώσουν τις θέσεις του με ποικίλους τρόπους.⁷⁰

Η Διεθνής τρομοκρατία στη Θεωρία

Σύμφωνα με το FBI η Διεθνής Τρομοκρατία, ορίζεται ως, η παράνομη άσκηση βίας που ασκείται από ομάδες ή άτομα που έχουν κάποια σχέση με ξένη δύναμη, ή η δράση τους διαπερνά τα εθνικά σύνορα, στρεφόμενη κατά ατόμων ή περιουσίας με σκοπό τη διάβρωση ή τη φθορά μιας κυβέρνησης, του άμαχου πληθυσμού ή τμημάτων του, με στόχο την υλοποίηση των πολιτικών ή των κοινωνικών τους σκοπών.⁷¹

Η διεθνής τρομοκρατία αναδεικνύεται σε πρωτεύουσα απειλή για τις μεγάλες δυνάμεις της διεθνούς κοινότητας. Η τρομοκρατική ενέργεια συνίσταται στην εκ προθέσεως και συστηματική χρήση μέσων βίας ή απειλή χρήσης τέτοιων μέσων, με στόχο τη πρόκληση τρόμου και την επίτευξη ορισμένων αποτελεσμάτων. Αποβλέπει στην δημιουργία συλλογικού πανικού και αποδιοργάνωσης σε μια κοινωνική ομάδα, είτε σε ένα πολιτικό σχηματισμό, είτε στο σύνολο των κατοίκων μιας χώρας. Η ατομική τρομοκρατική δράση, παραχώρησε τη θέση της στις εθνικές τρομοκρατικές ομάδες, οι οποίες διακατέχονται, κατά κανόνα, από ιδεολογικοπολιτικά κίνητρα και με την περιοδική τρομοκρατική τους δράση στοχεύουν στην ανατροπή αυταρχικών κι αντιλαϊκών καθεστώτων. Οι δυο αυτές εκδοχές του τρομοκρατικού φαινομένου αντιστοιχούν στην ψυχροπολεμική περίοδο κι αντιπροσωπεύουν την ιστορική ή παλαιά τρομοκρατία.⁷²

Κατά την μεταψυχροπολεμική περίοδο τα τρομοκρατικά δεδομένα αλλάζουν, καθώς η ιδεολογικοπολιτική υποκίνηση και προτίμηση ατόνησαν, ενόψει του γεγονότος ότι η εξάπλωση και μεγέθυνση της παγκοσμιοποίησης, απνεύρωσε τον ιδεολογικοπολιτικό χαρακτήρα των εξουσιών κι αποδυνάμωσε τον κυρίαρχο ρόλο του κράτους. Ωστόσο, δημιουργήθηκαν νέες ανισότητες κι αταξίες που

---

⁷⁰ Boniface, *Οι Πόλεμοι του Αύριο*, 56-57.

⁷¹ Μπόση, *Περί του Ορισμού της ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ*, 76.

⁷² Χαράλαμπος Δημόπουλος, *Παγκοσμιοποίηση & Τρομοκρατία*, (Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2006), 167.

ενσωματώθηκαν σε τρεις κοινωνικές καταστάσεις, φτώχεια, αποδιοργάνωση και περιθωριοποίηση. Οι εν λόγω αρνητικές συνέπειες της παγκοσμιοποίησης εξέθρεψαν, μεταξύ άλλων και νέα είδη τρομοκρατίας, τα οποία προσέλαβαν αναπόφευκτα διεθνή χαρακτήρα, αφού το σκηνικό των συνεπειών αυτών κατέστη διεθνές και τούτο, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι πολλές τρομοκρατικές οργανώσεις και δράσεις εξακολουθούν να έχουν εδαφικά οριοθετημένες αναφορές.⁷³

Όπως η παγκοσμιοποίηση προκάλεσε την κατάρρευση του χώρου και του χρόνου και ταυτόχρονα προώθησε την παγκοσμιότητα και την τοπικότητα ή την ομογενοποίηση και τη διαφορά, έτσι και τα φαινόμενα ή οι δράσεις που την αντιμάχονται απέκτησαν παγκοσμιότητα και τοπικότητα ή συγχωνεύσεις κι αυτονομήσεις αντίστοιχα. Η τρομοκρατία λοιπόν είναι σε θέση να ενοποιείται αλλά και να διαιρείται σε εξτρεμιστική, θρησκευτική, φονταμενταλιστική και αυτονομιστική τρομοκρατία. Τα νέα αυτά δεδομένα διαφοροποίησαν, τα ειδολογικά χαρακτηριστικά του τρομοκρατικού φαινομένου και συγκεκριμένα, τις αιτίες της σύγχρονης τρομοκρατίας, το προφίλ των τρομοκρατών, τα μέσα τέλεσης των τρομοκρατικών πράξεων, τους στόχους αυτών, τη δομή και λειτουργία των τρομοκρατικών οργανώσεων και φυσικά τους τρόπους αντιμετώπισης του προβλήματος.⁷⁴

Αιτιολογικές Προσεγγίσεις

Η επιστημονική παράδοση επιχειρεί να ερμηνεύσει το τρομοκρατικό φαινόμενο και μάλιστα τη διεθνή του όψη με το πολυπαραγοντικό σύστημα. Αυτή η προσέγγιση όμως, πολύ δύσκολα μπορεί να αποδώσει τη φύση και τη δράση της παγκόσμιας πλέον τρομοκρατίας. Σύμφωνα λοιπόν με την πολυπαραγοντική προσέγγιση η τρομοκρατία προκαλείται από πολλαπλούς αιτιώδεις παράγοντες, όπως π.χ. είναι οι ψυχολογικοί, οι οικονομικοί, οι πολιτικοί, οι θρησκευτικοί και οι κοινωνικοί. Κατά τον Wilkinson, οι αιτίες της επανάστασης και της πολιτικής βίας γενικά, είναι επίσης και αιτίες της τρομοκρατίας. Σ' αυτές περιλαμβάνονται οι εθνικές συγκρούσεις, οι θρησκευτικές και οι ιδεολογικές έριδες κι αναμετρήσεις, η

---

⁷³ Δημόπουλος, *Παγκοσμιοποίηση & Τρομοκρατία*, 167.

⁷⁴ Ibid.

φτώχεια, τα άγχη του εκσυγχρονισμού, η πολιτική ανισότητα, η απουσία ειρηνικών επικοινωνιακών διαύλων, οι παραδόσεις της βίας, η ύπαρξη μια επαναστατικής ομάδας, η κυβερνητική αδυναμία κι ανεπιτηδειότητα, η εκρίζωση της εμπιστοσύνης σ' ένα καθεστώς και οι βαθιές διαιρέσεις και διαμάχες ανάμεσα στις κυβερνητικές ελίτ και τις ηγετικές ομάδες.⁷⁵

Μια πρώτη ερμηνευτική προσέγγιση είναι η πολιτική, που αποτελεί μια εναλλακτική αιτιολόγηση στη βιολογική υπόθεση ότι ο τρομοκράτης γεννιέται με ορισμένα προσωπικά γνωρίσματα και χαρακτηριστικά που τον προορίζουν να γίνει ένας τρομοκράτης. Γενικά, σύμφωνα με την πολιτική προσέγγιση, οι κύριες αιτίες της τρομοκρατίας θα πρέπει ν' αναζητηθούν στις επιδράσεις οι οποίες εκπορεύονται από τους περιβαλλοντικούς παράγοντες. Τα περιβάλλοντα που συντελούν στην ανάπτυξη τη τρομοκρατίας μπορεί να είναι διεθνή ή εθνικά, ακόμα κι υποδιαιρέσεις των τελευταίων.⁷⁶

Μια δεύτερη προσέγγιση είναι η οργανωτική, όπου κατά την Grenshaw⁷⁷ η τρομοκρατία αποτελεί μια ορθολογική στρατηγική επιλογή δράσης που αποφασίζεται από μία ομάδα. Κατά την άποψή της, η τρομοκρατία δεν διαπράττεται από ένα άτομο. Αντίθετα, η τρομοκρατία τελείται από ομάδες οι οποίες προεκτείνουν συλλογικές αποφάσεις, που βασίζονται σε κοινές πεποιθήσεις, ανεξάρτητα από το πόσο διαφοροποιείται η ατομική πεποίθηση κι εμπλοκή στην ομάδα. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η εν λόγω οργανωτική προσέγγιση υποβαθμίζει την καθοριστική επιρροή που ασκούν οι απόψεις των αρχηγών σε κλειστά οργανωτικά σύνολα τρομοκρατίας, όπως π.χ. στις τρομοκρατικές ομάδες των Abu Nidal, Ahmed Jibril, Osama bin Laden ή Shoko Asahara.⁷⁸

Μία τρίτη προσέγγιση αποκαλείται φυσιολογική και υποστηρίζει ότι ο ρόλος των ΜΜΕ στην προαγωγή κι επέκταση της τρομοκρατίας δεν μπορεί ν' αγνοείται κατά τη συζήτηση της αιτιολογίας της. Για παράδειγμα, η τηλεοπτική κάλυψη των

---

⁷⁵ Δημόπουλος, *Παγκοσμιοποίηση & Τρομοκρατία* 171.

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ Martha Grenshaw, "The Causes of Terrorism," *Comparative Politics* 13, (1981): 379–99, [http://links.jstor.org/sici?sici=0010-4159\(198107\)13:4<379:TCOT>2.0.CO;2-8](http://links.jstor.org/sici?sici=0010-4159(198107)13:4<379:TCOT>2.0.CO;2-8).

⁷⁸ Δημόπουλος, *Παγκοσμιοποίηση & Τρομοκρατία*, 112

μεθόδων, των αιτημάτων και των στόχων των τρομοκρατών, με την αστραπιαία μετάδοσή τους, μπορεί να εμπνεύσει άλλους να συμμετάσχουν προοπτικά στην τέλεση τρομοκρατικών πράξεων. Η διάδοση της τρομοκρατίας από την μία τοποθεσία στην άλλη δέχτηκε επισταμένη προσοχή ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1980.⁷⁹

Μια βασική γενετική προσέγγιση είναι η ψυχολογική, η οποία εξετάζει το τρομοκρατικό φαινόμενο στο μικροεπίπεδο του τρομοκράτη ή της τρομοκρατικής ομάδας. Η ψυχολογική προσέγγιση ενδιαφέρεται για την μελέτη των τρομοκρατών, για την στρατολόγησή τους και την ένταξή τους στις τρομοκρατικές ομάδες, για τις προσωπικότητές τους, τα πιστεύω τους, τις στάσεις, τα κίνητρά τους και την σταδιοδρομία τους ως τρομοκράτες.⁸⁰

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι αυτές οι υποθέσεις, κατά περίπτωση ή σε συνδυασμό, μπορούν να εξηγήσουν π.χ. τα εσωτερικά ψυχολογικά κίνητρα κάποιου να γίνει τρομοκράτης, ή ακόμα, να συνδεθεί με μία τρομοκρατική ομάδα για να ικανοποιήσει τις εσωτερικές του προσδοκίες ή τον πομπώδη εαυτό του ή να διοχετεύσει την αρνητική του ενέργεια κ.λπ. Σε καμία περίπτωση όμως δεν μπορούν να ερμηνεύουν το τρομοκρατικό φαινόμενο και μάλιστα τις σύγχρονες μορφές του. Οι σύγχρονες τρομοκρατικές ενέργειες συχνά προϋποθέτουν φανατικούς τρομοκράτες, οι οποίοι συνήθως οδηγούνται στην αυτοκτονία. Θα πρέπει εδώ να σημειωθεί ότι ο φανατικός τρομοκράτης δεν είναι, στις περισσότερες των περιπτώσεων, κάποιο θερμόαιμο κι ευέξαπτο άτομο, αλλά αντίθετα ένας ψυχρός και λογικός υπολογιστής, ο οποίος αμείβεται περισσότερο ιδεολογικά και πολιτικά παρά οικονομικά. Αν κι ο φανατισμός δεν είναι μοναδικό γνώρισμα της τρομοκρατίας, εν τούτοις, ο φανατικός τρομοκράτης δραστηριοποιείται κατά προτίμηση στην θρησκευτική τρομοκρατία. Η στερεοτυπική του δομή δεν αποκλείει το υψηλό μορφωτικό επίπεδο και σε καμία περίπτωση δεν εμπίπτει στη διαγνωστική κατηγορία του ψυχικά ασθενούς.⁸¹

---

⁷⁹ Δημόπουλος, *Παγκοσμιοποίηση & Τρομοκρατία* 172-173.

⁸⁰ *Ibid*, 173.

⁸¹ *Ibid*, 174.

Μορφές και Χαρακτηριστικά Τρομοκρατίας

Ετυμολογικά, «τρομοκρατώ» σημαίνει ότι επικρατώ με τη δημιουργία τρόμου σε κάποιον άλλο. Με έναν τέτοιο όμως ορισμό δεν μπορεί να αποδοθεί, παρά ένα πολύ βασικό περίγραμμα της τρομοκρατικής δράσης. Η έννοια της τρομοκρατίας έχει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, ως φαινόμενο της πολιτικής και κοινωνικής πραγματικότητας, και ως τέτοιο, ο ορισμός της δεν μπορεί να αποσυνδεθεί από την κοινωνική και πολιτική καταγραφή του φαινομένου. Σε αυτό ακριβώς οφείλεται και η δυσκολία εξεύρεσης ενός ορισμού της τρομοκρατικής δράσης. Γιατί η έννοια της τρομοκρατίας έχει προσλάβει στην ιστορική διαδρομή τέτοια ποικιλία μορφών και όψεων, ώστε να θεωρείται αδύνατη η περιγραφή της στα πλαίσια ενός συνθετικού ορισμού.⁸²

Η παλαιότερη και πλέον επικίνδυνη μορφή τρομοκρατίας είναι η λεγόμενη κρατική τρομοκρατία, η αυθαίρετη δηλαδή χρήση βίας από το ίδιο το κράτος για την επιβολή των σκοπών του. Η κρατική τρομοκρατία εμφανίζεται ως χρήση αυθαίρετης βίας η οποία ασκείται από όργανα του κράτους ή ομάδες που ενισχύονται από αυτό και δρουν για λογαριασμό του, στα όρια του ίδιου του κράτους, επί των πολιτών του, με στόχο κυρίως την εξόντωση των πολιτικών του αντιπάλων ή με σκοπό να χρησιμοποιηθεί η τέλεση των τρομοκρατικών πράξεων ως πρόσχημα για τη σκλήρυνση της στάσης των κρατικών παραγόντων απέναντι στις ατομικές ελευθερίες των πολιτών.⁸³ Κρατική, με ευρεία έννοια, είναι και η τρομοκρατία που οργανώνεται, χρηματοδοτείται και υποθάλπεται από ένα κράτος αλλά ασκείται στα όρια άλλου κράτους, του οποίου το κυβερνητικό σχήμα επιδιώκεται να ανατραπεί ή να πιεσθεί προς ορισμένες κατευθύνσεις. Συνήθως η κρατική τρομοκρατία που συνίσταται στη χρήση αυθαίρετης βίας επί των πολιτών και εμφανίζεται με τη μορφή βασανιστηρίων, με εξαφανίσεις πολιτών, απαγωγές κ.λπ. χαρακτηρίζει απολυταρχικά καθεστώτα.⁸⁴ Άλλα χαρακτηριστικά αυτών των συγκρούσεων είναι η δυσαναλογία σε καταστροφικότητα, ο εκφοβισμός που

---

⁸² Συμεωνίδου – Καστανίδου, *Οργανωμένο Έγκλημα και Τρομοκρατία: Σύγχρονες Εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή και Ελληνική Έννομη Τάξη*, 119.

⁸³ Γιώργος Πάσχος, *Κρατική βία και λειτουργική τρομοκρατία, σε: Πολιτικά ζητήματα στη σύγχρονη Ελλάδα*, 1981, σ. 53 κείμενο στο βιβλίο της Συμεωνίδου – Καστανίδου, *Οργανωμένο Έγκλημα και Τρομοκρατία: Σύγχρονες Εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή και Ελληνική Έννομη Τάξη*, 120.

⁸⁴ Συμεωνίδου – Καστανίδου, *Οργανωμένο Έγκλημα και Τρομοκρατία: Σύγχρονες Εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή και Ελληνική Έννομη Τάξη*, 120.

επιτυγχάνεται κυρίως με τον αιφνιδιασμό, η θυσία αμάχων και οι ακρότητες στη χρησιμοποίηση μέσων⁸⁵.

Τα διεθνή τρομοκρατικά δίκτυα που εμφανίστηκαν τα τελευταία χρόνια εντάσσονται σε μία μορφή τρομοκρατίας όπου η χρησιμοποιούμενη βία είναι ενταγμένη σε ένα «στρατηγικό σχεδιασμό» οργανωμένων ομάδων, με συγκεκριμένο πρόγραμμα, που υλοποιείται με τη χρήση της βίας και τα οποία έχουν οργανωμένα μέλη σε πολλά κράτη και αναπτύσσουν τη δράση τους εναντίον περισσότερων χωρών. Τα δίκτυα αυτά έχουν ασφαλώς περισσότερα υλικά μέσα και δυνατότητες τέλεσης εγκληματικών πράξεων, διατηρούν όμως ως βασικό χαρακτηριστικό τους γνώρισμα την ύπαρξη οργάνωσης που χρησιμοποιεί τη βία για να υλοποιήσει συγκεκριμένο πολιτικό πρόγραμμα αλλαγής ή αμφισβήτησης των κοινωνικοπολιτικών δομών που ισχύουν στις χώρες εναντίον των οποίων στρέφονται.⁸⁶

Τέλος υπάρχει και η τρομοκρατία του κοινού ποινικού δικαίου, η τρομοκρατία δηλαδή που δεν ασκείται με κανένα πολιτικό στόχο αλλά από άτομα ή ομάδες, σε βάρος της κοινωνίας, για την επίτευξη κατά κύριο λόγο οικονομικής ισχύος. Εδώ εντάσσεται η πρακτική που υιοθετείται από τις ποικιλώνυμες «μαφίες», των οποίων η δράση δε στρέφεται εναντίον του κράτους ούτε αποσκοπεί στην ανατροπή του υπάρχοντος πολιτικοκοινωνικού συστήματος. Η επίτευξη πολιτικών στόχων αποτελεί βεβαίως μια συνήθη παράμετρο της πρακτικής τους, αλλά η πρακτική αυτή όχι μόνο δεν αποβλέπει σε ανατροπή ή αμφισβήτηση του υπάρχοντος πολιτικοκοινωνικού συστήματος, αλλά αντίθετα τείνει στην εκμετάλλευση και τη χειραγώγησή του για την εξυπηρέτηση συγκεκριμένων οικονομικών συμφερόντων.⁸⁷

Σήμερα υπάρχουν πολλές τρομοκρατικές οργανώσεις παγκοσμίως, και όχι μόνο ισλαμικές ή φονταμενταλιστικές ομάδες, όπως αυτές της Μέσης Ανατολής, της Νότιας και Νοτιοανατολικής Ασίας. Περιοχές με έντονη τοπική ισλαμική

---

⁸⁵ Γεώργιος Κοράκης, «Ασύμμετρες Απειλές. Οι νέες μορφές απειλών κατά της διεθνούς ασφαλείας της χώρας μας και οι Ε.Δ.», *Διημερίδα ΑΣΠ για τις Ασύμμετρες Απειλές στον 21ο Αιώνα*, Θεσσαλονίκη, 21-22 Μαΐου 03.

⁸⁶ Συμεωνίδου – Καστανίδου, *Οργανωμένο Έγκλημα και Τρομοκρατία: Σύγχρονες Εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή και Ελληνική Έννομη Τάξη*, 120.

⁸⁷ Ibid.

τρομοκρατική δραστηριότητα περιλαμβάνουν τη νήσο Μιντανάο στις Φιλιππίνες, τα σύνορα Μπανγκλαντές-Μιανμάρ, την Υεμένη, τη Σομαλία, την Τσετσενία, την Κοιλιάδα Πανκίσι στη Γεωργία και, βεβαίως, τα σύνορα Αφγανιστάν-Πακιστάν.⁸⁸ Επίσης, παρά τα σημαντικά πλήγματα που δέχθηκε μετά την 11η Σεπτεμβρίου, η Αλ Κάιντα παίζει σημαντικό ρόλο στις συγκρούσεις στο Ιράκ, ενώ σημαντική εξέλιξη αποτελεί και η προσπάθεια επαναδραστηριοποίησης της οργάνωσης στη Σαουδική Αραβία.⁸⁹

Τα κίνητρά τους δεν είναι μόνο η φτώχεια και η άγνοια, αλλά και η εκδίκηση για ταπεινώσεις που έλαβαν χώρα στο παρελθόν, καθώς και η απελπισία για το μέλλον. Φυσικά, διαφορετικές οργανώσεις έχουν και διαφορετικά κίνητρα και ιδεολογία, οπότε δεν μπορούμε να μιλήσουμε για ένα «στερεότυπο τρομοκράτη».⁹⁰ Σήμερα, στους πλέον παραδοσιακούς και «γνώριμους» τύπους εθνικοαπελευθερωτικών και αποσχιστικών οργανώσεων και ιδεολογικών ομάδων έχουν προστεθεί και μια σειρά οργανώσεων με λιγότερο σαφή και κατανοητά εθνικιστικά, θρησκευτικά ή ιδεολογικά κίνητρα.⁹¹

Η τυπολογία περιλαμβάνει ακροαριστερούς, ακροδεξιούς, εθνικιστές και θρησκευτικούς τρομοκράτες. Αυτές οι ευρείες κατηγορίες δεν είναι φυσικά απόλυτα «στεγανές», αφού πολλές οργανώσεις έχουν μικτά κίνητρα, ιδεολογικά ή άλλα, ενώ στις περισσότερες περιπτώσεις μπορεί να εντοπιστεί ένα κυρίαρχο κίνητρο ή ιδεολογία. Ιδιαίτερη ανησυχία έχουν προκαλέσει οι «νέοι τρομοκράτες», που έχουν κεντρικό ρόλο στις αναλύσεις περί τρομοκρατίας στην περίοδο μετά την 11η Σεπτεμβρίου. Αυτές οι οργανώσεις είναι «υβριδικές», έχοντας και πολιτικά και θρησκευτικά κίνητρα και στόχους. Αυτό περιπλέκει ιδιαίτερα την κατάσταση αφού,

---

⁸⁸ Jonathan Spyer, "The al-Qaeda Network and Weapons of Mass Destruction", *Middle East Review of International Affairs* 8, αρ. 3 (Σεπτέμβριος 2004), 7-8 - Charles Ferguson and William Potter, *The Four Faces of Nuclear Terrorism* (Monterey: Monterey Institute, Center for Nonproliferation Studies, 2004), 21- Nadine Gurr and Benjamin Cole, *The New Face of Terrorism. Threats from Weapons of Mass Destruction* (London: I.B. Tauris Publishers, 2002), 127· International Institute for Strategic Studies, *Strategic Survey 2003/2004. An Evaluation and Forecast of World Affairs* (London: IISS, 2004), 152 κείμενο στο βιβλίο του Ντόκου, "Ασύμμετρες Απειλές και Διεθνή Ασφάλεια",372.

⁸⁹ Ντόκος, "Ασύμμετρες Απειλές και Διεθνή Ασφάλεια",372.

⁹⁰ Michael Intriligator, "Terrorism and Weapons of Mass Destruction", (εισήγηση στο πρώτο Athens Forum, 7 Μαρτίου 2004), 2, κείμενο στο βιβλίο του Ντόκου, "Ασύμμετρες Απειλές και Διεθνή Ασφάλεια",373.

⁹¹ Ντόκος, "Ασύμμετρες Απειλές και Διεθνή Ασφάλεια",373.

όπως αναφέρει ο Sebastyen Gorka, «ένας σημαντικός κοινός παρονομαστής στην μεγάλη πλειοψηφία των μη-κρατικών οντοτήτων που χρησιμοποίησαν πολιτική βία τις προηγούμενες ήταν ότι η τελική κατάσταση την οποία επιθυμούσαν να διαμορφώσουν ήταν, θεωρητικά τουλάχιστον, εφικτή». Αντίθετα, σύμφωνα με την Anat Kurz, «ο στρατηγικός στόχος της Αλ Κάιντα, η αναβίωση δηλαδή του Ισλαμικού χαλιφάτου, θέτει το ενδεχόμενο προσέγγισης και συμβιβασμού εκτός συζήτησης».⁹²

Η τρομοκρατική δράση έχει σήμερα ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά που της προσδίδουν ένα συγκεκριμένο διακριτό μέγεθος αδίκου. Ειδικότερα, η τρομοκρατική δράση:

α. Εμφανίζεται κατά κανόνα με τη μορφή συγκεκριμένων κατηγοριών εγκλημάτων του κοινού ποινικού δικαίου όπως ανθρωποκτονίες, σωματικές βλάβες, απαγωγή ομήρων, κατοχή όπλων και εκρηκτικών, φθορές κ.λπ.

β. Στρέφεται συχνά εναντίον συγκεκριμένων στόχων – συμβόλων, όπως είναι πολιτικά πρόσωπα ή πρόσωπα σύμβολα παραγωγικών σχέσεων, χωρίς να αποκλείεται προσβολή και κοινών στόχων όπως π.χ. συμβαίνει σε μια αεροπειρατεία.

γ. Τα τελούμενα εγκλήματα είναι πάντα προσχεδιασμένα.

δ. Η τέλεσή τους σχεδιάζεται από ομάδες που έχουν όλα τα στοιχεία των «εγκληματικών οργανώσεων». Αποτελούνται δηλαδή από περισσότερα των δύο μελών, διαθέτουν συγκροτημένη δομή που στηρίζεται σε μία βασική κατανομή ρόλων. Έχουν απροσδιόριστη χρονική διάρκεια, διεθνείς διασυνδέσεις, ειδικά εκπαιδευμένα μέλη και εξοπλισμό για την τέλεση των εγκληματικών τους πράξεων και οι πράξεις αυτές εντάσσονται σε ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα δράσης για την

---

⁹² Anat Kurz, "Non-Conventional Terrorism: Availability and Motivation", *Strategic Assessment* 7, αρ. 4 (Μάρτιος 2005), 33, κείμενο στο βιβλίο του Ντόκου, "Ασύμμετρες Απειλές και Διεθνή Ασφάλεια", 373

ανατροπή ή αποσταθεροποίηση του υπάρχοντος πολιτικοκοινωνικού συστήματος στο σύνολό του ή σε επιμέρους εκφάνσεις του.⁹³

Με τα στοιχεία αυτά η έννοια του «τρομοκρατικού εγκλήματος» έχει ουσιαστικά τους περισσότερους από τους όρους που χαρακτηρίζουν και το «οργανωμένο έγκλημα», εκτός από τα βασικά για εκείνο χαρακτηριστικά της χρήσης εμπορικών ή επιχειρησιακών δομών και της επιδίωξης κέρδους. Αντικειμενικά ωστόσο, οι δύο μορφές εγκληματικής δράσης εμφανίζονται να έχουν ανάλογη βαρύτητα, που μπορεί σε κάποιο μέτρο να δικαιολογεί και το κοινό ενδιαφέρον των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αντιμετώπισή τους.⁹⁴

ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΕΓΚΛΗΜΑ

Η ανάπτυξη των διεθνών επικοινωνιών και η ευρύτερη επικράτηση της οικονομίας της αγοράς μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου οδήγησαν στην εντυπωσιακή αύξηση του όγκου του διεθνούς εμπορίου, των συναλλαγών και των διεθνών επενδύσεων, καθώς και του αριθμού των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Οι παράγοντες αυτοί, σε συνδυασμό με την ευκολία των διεθνών μετακινήσεων και επικοινωνιών και τη διαπερατότητα των διεθνών συνόρων σε πολλές περιοχές του κόσμου, συνέργησαν στη δημιουργία μιας ενιαίας παγκόσμιας αγοράς για παράνομα αγαθά και δραστηριότητες και δημιούργησαν πρόσφορο έδαφος για την αλματώδη αύξηση του διεθνικού εγκλήματος, της τρομοκρατίας, του εμπορίου των ναρκωτικών και της διαφθοράς.⁹⁵

Το «νέο οργανωμένο έγκλημα» έχοντας ως αφετηρία του τις πολιτικοοικονομικές ανακατατάξεις που συνέβησαν μετά το τέλος του διπολικού συστήματος, διακινεί πληθώρα «αγαθών» καθώς και διάφορες κατηγορίες «ειδικοτήτων» που κάνουν χρήση πράξεων βίας, όπως δολοφονίες ή δολοφονικές απόπειρες κατά πολιτικών προσώπων, οι οποίες θα μπορούσαν να θεωρηθούν

---

⁹³ Για τα στοιχεία της οργάνωσης με πολιτικό πρόγραμμα και της διάρκειας ως θεμελιώδη χαρακτηριστικά γνωρίσματα της τρομοκρατικής δράσης βλ. Ανδρέα Λοβέρδου, όπ. παρ., σ. 99 και 108/109. υποσημείωση στο βιβλίο της Συμεωνίδου – Καστανίδου, *Οργανωμένο Έγκλημα και Τρομοκρατία: Σύγχρονες Εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή και Ελληνική Έννομη Τάξη*, 124.

⁹⁴ Συμεωνίδου – Καστανίδου, *Οργανωμένο Έγκλημα και Τρομοκρατία: Σύγχρονες Εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή και Ελληνική Έννομη Τάξη*, 124.

⁹⁵ Ντόκος, "Ασύμμετρες Απειλές και Διεθνή Ασφάλεια," 366-367.

τρομοκρατικές και να ταυτιστούν με την ερμηνεία της τρομοκρατίας. Τη «σύγκλιση» δε αυτή διευκολύνει η ανυπαρξία ενός κοινά αποδεκτού ορισμού της τρομοκρατίας, επιτρέποντας τη θεωρητική συνύπαρξη και ανάμειξη φαινομένων που εμπίπτουν στη σφαίρα του οργανωμένου εγκλήματος με δράσεις που ανήκουν στο πλαίσιο της πολιτικής τρομοκρατίας.⁹⁶

Το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί σήμερα, όχι μόνο μία σημαντική πηγή βίας, αλλά και έναν πολύ σημαντικό παράγοντα κοινωνικής αποσταθεροποίησης που τείνει να καταστεί πολιτισμικό πρότυπο και στάση ζωής, στο πλαίσιο μιας εποχής, που χαρακτηρίζεται από την απόλυτη επιδίωξη του κέρδους και της επιβολής, τη ρευστότητα αξιών και την έλλειψη πολιτικού λόγου. Στη συγκεκριμένη μορφή του, έχει αποκτήσει παγκόσμιο χαρακτήρα και είναι μία από τις σοβαρότερες απειλές που εδώ και δεκαετίες απασχολεί τις κοινωνίες όλου του κόσμου. Οι κίνδυνοι που πηγάζουν από το εγκληματικό αυτό φαινόμενο, δεν περιορίζονται σε επί μέρους κοινωνικά αγαθά, αλλά επεκτείνονται στα κοινωνικά υποσυστήματα δεδομένου ότι τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν το οργανωμένο έγκλημα δεν μπορούν να διαπιστωθούν. Τα χαρακτηριστικά τους δε συναντώνται στις απλές εγκληματικές συσσωματώσεις, οι οποίες δρουν περιστασιακά για τη τέλεση κυρίως κλοπών και ληστειών.⁹⁷ Ιδιαίτερα ευπαθείς είναι ο δημόσιος τομέας με την ευρύτερη έννοια του όρου, τον οποίο απειλεί η διαφθορά, και η οικονομία, η οποία τείνει να διαβρωθεί από το βρώμικο χρήμα.

Σε αυτό το σημείο είναι απαραίτητο να προσδιορίσουμε την εννοιολογική διαφορά μεταξύ της εγκληματικής οργάνωσης και της συμμορίας. Πιο συγκεκριμένα, συμμορία μπορεί να υπάρξει και με τη σύμπραξη δύο ατόμων. Μπορούν όμως όσοι ενώνονται στα πλαίσια μιας συμμορίας να είναι και περισσότεροι. Η σύμπραξη λοιπόν τριών ή περισσότερων ατόμων δεν αρκεί για την υπαγωγή της συσσωμάτωσης στην έννοια της εγκληματικής οργάνωσης. Επίσης δεν είναι η «δομή» ή η μεγαλύτερη διάρκεια, το στοιχείο που διαφοροποιεί τις δύο μορφές συσσωμάτωσης, ενώ για τη συγκρότηση της συμμορίας δεν αρκεί η απλή σύμπτωση των βουλήσεων περισσότερων ατόμων, αλλά χρειάζεται η

---

⁹⁶ Μπόση, *Περί του Ορισμού της ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ*, 50-51.

⁹⁷ Συμεωνίδου – Καστανίδου, *Οργανωμένο Έγκλημα και Τρομοκρατία: Σύγχρονες Εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή και Ελληνική Έννομη Τάξη*, 83-84.

ύπαρξη μιας στοιχειώδους ιεραρχικής δομής μιας οργάνωσης που μπορεί να έχει και διάρκεια και να εμφανίζει την ομάδα ως αυτοτελή οντότητα του κοινωνικού βίου. Γιατί και η συμμορία κατά το νόμο, δε συγκροτείται κατ' ανάγκη ευκαιριακά, για τη τέλεση ενός μόνον εγκλήματος, αλλά μπορεί να διαμορφώνεται και για τη διάπραξη ευρύτερου αριθμού εγκληματικών πράξεων σε βάθος χρόνου.⁹⁸

Το στοιχείο λοιπών που διαφοροποιεί τις δύο ενώσεις προσώπων είναι ο «πραγματοπαγής» ή «προσωπαγής» αντίθετος χαρακτήρας τους. Η συμμορία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τα πρόσωπά που την συνθέτουν, με την έννοια ότι η ύπαρξη της καθορίζεται από τη φυσική τους υπόσταση και τις διαπροσωπικές τους σχέσεις. Αντίθετα, η εγκληματική οργάνωση διακρίνεται από τον «πραγματοπαγή» της χαρακτήρα, από την αυτοτέλεια της, δηλαδή, έναντι των επιμέρους μελών της. Οι εγκληματικές οργανώσεις διαθέτουν μεγάλα χρηματικά ποσά και τεχνικά μέσα πάσης φύσης, που προσδίδουν σε αυτές αυξημένη επικινδυνότητα, αφού τους εξασφαλίζουν διάρκεια και αυτονομία έναντι της φυσικής παρουσίας των μελών και δυνατότητα τέλεσης μεγάλης κλίμακας εγκληματικών πράξεων.⁹⁹

Οι εγκληματικές οργανώσεις δρουν σε περισσότερες από μία χώρες ταυτόχρονα, αποκτώντας έτσι μια διεθνοποίηση, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται σημαντικές δυσκολίες στην αποτελεσματική και καθολική αντιμετώπιση τους. Εκτός όμως από το γεγονός της διεθνοποίησης των εγκληματικών οργανώσεων, που αποτελεί και αυτό ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα, υπάρχει και ένα άλλο εξίσου σημαντικό γεγονός που καθιστά ακόμη πιο δύσκολη την αντιμετώπιση τους, ο εκσυγχρονισμός του τρόπου και των μεθόδων δράσης που χρησιμοποιούν.

---

⁹⁸ Συμεωνίδου – Καστανίδου, *Οργανωμένο Έγκλημα και Τρομοκρατία: Σύγχρονες Εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή και Ελληνική Έννομη Τάξη*, 83-84.

⁹⁹ Τα στοιχεία της «πραγματοπαγούς» χαρακτήρα και τις αναγκαίας υλικοτεχνικής «υποδομής» έχουν υιοθετηθεί επίσης για την οριοθέτηση της εγκληματικής οργάνωσης από τη συμμορία από τον αντεισαγγελέα εφετών Αθηνών Ν. Τσάγγα, *Ποιν Χρον.* 2005, σελ 935, κείμενο στο βιβλίο της Συμεωνίδου-Καστανίδου, *Οργανωμένο Έγκλημα Και Τρομοκρατία: Σύγχρονες Εξελίξεις Στην Ευρωπαϊκή Και Ελληνική Έννομη Τάξη*, 86.

ΚΥΒΕΡΝΟΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΚΥΒΕΡΝΟΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ

Η τρομοκρατία στην πληροφορική έχει γίνει, τα τελευταία χρόνια, πηγή μεγάλης ανησυχίας για τους δυτικούς πολιτικούς και στρατιωτικούς παράγοντες. Το Μάιο του 1998, ο πρόεδρος Μπιλ Κλίντον ανακοίνωσε το διορισμό ενός εθνικού συντονιστή για την ασφάλεια, την προστασία των υποδομών και την αντιτρομοκρατία. Σύμφωνα με τον Αμερικανό πρόεδρο, *«οι εχθροί μας έχουν επεκτείνει τα πεδία πολέμου τους από το φυσικό χώρο μέχρι τον κυβερνοχώρο ... και αν δεν λάβουμε τα απαιτούμενα μέτρα, οι τρομοκράτες, οι εγκληματίες και τα εχθρικά προς εμάς καθεστώτα θα είναι σε θέση να εισβάλουν στα παραπάνω ζωτικά συστήματα και να τα παραλύσουν, να παρακωλύσουν τις εμπορικές δραστηριότητες, ... να αποδυναμώσουν την ικανότητά μας να αντιδράσουμε σε περίοδο κρίσης»*.¹⁰⁰

Το σύγχρονο αυτό φαινόμενο λαμβάνει ολοένα και μεγαλύτερες διαστάσεις και αναδεικνύεται ως μία από τις σημαντικότερες «ασύμμετρες-σύγχρονες» απειλές. Μπορεί να διεξαχθεί από ομάδες ατόμων που έχουν ως σκοπό την παρενόχληση της λειτουργίας κρατικών ή μη, μηχανισμών που βασίζονται και εξαρτώνται στη λειτουργία των υπολογιστών και του διαδικτύου. Τα αποτελέσματα που επιδιώκει να πετύχει μια τέτοια επίθεση ποικίλουν, ξεκινώντας από την απλή απόσπαση πληροφοριών έως και στον έλεγχο και την καταστροφή ενός πυρηνικού οπλοστασίου.

Οι τεχνολογίες της πληροφορίας και της επικοινωνίας, καθώς και η ψηφιακή επανάσταση, μας οδήγησαν, θέλοντας και μη, σε μια νέα εποχή, όπου τα κύρια χαρακτηριστικά είναι η ακαριαία μεταφορά πληροφοριακών δεδομένων και ο πολλαπλασιασμός των ηλεκτρονικών δικτύων και σχέσεων. Το internet αποτελεί την καρδιά, το σταυροδρόμι και τη κινητήρια δύναμη της μεγάλης αλλαγής. Οι δίαυλοι της επικοινωνίας είναι για τη σημερινή εποχή ότι ήταν οι σιδηρόδρομοι για τη βιομηχανική εποχή.¹⁰¹

---

¹⁰⁰ Boniface, *Οι Πόλεμοι του Αύριο*, 57.

¹⁰¹ Ραμονέ, *Πόλεμοι του 21ου αιώνα. Νέοι φόβοι και νέες Απειλές*, 122.

Κοινωνία της Πληροφορίας

Ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα της μεταψυχροπολεμικής εποχής είναι η διαρκής εξάρτηση της κοινωνίας από την πληροφορία. Η παγκόσμια κοινωνία βιώνει μια περίοδο, κατά την οποία λειτουργεί και εξελίσσεται παράλληλα με τα τεχνολογικά επιτεύγματα στο χώρο των πληροφοριών και των επικοινωνιών. Η μεταβολή είναι ραγδαία και οδηγεί σε μια «κοινωνία της πληροφορίας», καθώς «αισθάνεται την ανάγκη να δικτυωθεί, να επικοινωνήσει μέσω αυτών των δικτύων, να συλλέξει πληροφορίες και να εκμεταλλευτεί τις πληροφορίες που διακινούνται μέσα σε αυτά».¹⁰²

Η πληροφορία αποτελεί σήμερα, περισσότερο από κάθε άλλη φορά, έναν ζωτικό συντελεστή για τα κράτη. Οι τρομοκρατικές επιθέσεις που πραγματοποιήθηκαν πρόσφατα εναντίον των Ηνωμένων Πολιτειών το κατέδειξαν με σαφήνεια. Η απόκτηση, η παρακράτηση και η προφύλαξη των πληροφοριών είναι μία από τις μείζονες αιτίες πολιτικής, στρατιωτικής και οικονομικής αντιπαλότητας.¹⁰³

Η ευρεία χρήση της ψηφιακής τεχνολογίας είναι μία πραγματικότητα και αποτελεί πλέον απαραίτητο εργαλείο για το δημόσιο και ιδιωτικό τομέα αλλά και για την καθημερινή ζωή του κάθε ανθρώπου. Ένας τεράστιος όγκος πληροφοριών κινείται ασταμάτητα στο διαδίκτυο με τελικό προορισμό το χρήστη, ο οποίος τις αποθηκεύει, τις εκμεταλλεύεται ή τις δρομολογεί προς εκατομμύρια άλλους προορισμούς. Η πλέον κοινή έκφραση της «κοινωνίας της πληροφορίας» είναι το Internet, το οποίο καθημερινά αυξάνεται ως προς τον αριθμό των ατόμων που το χρησιμοποιούν, ως προς την ποικιλία των παρεχόμενων υπηρεσιών αλλά και ως προς τον αριθμό των διαθέσιμων πηγών πληροφοριών.¹⁰⁴

Internet και Κυβερνοχώρος

Κυβερνοχώρος είναι ο χώρος που δημιουργείται χάρη στην επιστήμη της Κυβερνητικής. Αποτελείται από το σύνολο των παγκόσμιων δικτύων υπολογιστών

---

¹⁰² Βασίλειος Γιαννακόπουλος, "Κυβερνοπόλεμος: υπαρκτή παγκόσμια ασύμμετρη απειλή", Διαδικτυακός τόπος «Geostrategy», www.geostrategy.gr, (Τετάρτη 29 Δεκεμβρίου 2010)

¹⁰³ Boniface, *Οι Πόλεμοι του Αύριο*, 176.

¹⁰⁴ Γιαννακόπουλος, "Κυβερνοπόλεμος: υπαρκτή παγκόσμια ασύμμετρη απειλή".

και των περιφερειακών μηχανημάτων, τα οποία είναι συνδεδεμένα μεταξύ τους, προκειμένου να πραγματοποιείται η επεξεργασία, η αποθήκευση και η ροή των πληροφοριών. Εκτός από το διαδίκτυο, ο κυβερνοχώρος περιλαμβάνει και το σύνολο των εσωτερικών δικτύων, τα οποία είναι εγκατεστημένα και λειτουργούν στο δημόσιο τομέα, στις τράπεζες, στους διάφορους οργανισμούς, στις ένοπλες δυνάμεις δηλαδή στα εσωτερικά δίκτυα ελέγχου και διοίκησης καθώς και δίκτυα οπλικών συστημάτων, όπως αρμάτων, αεροσκαφών, πολεμικών πλοίων, δορυφόρων κτλ, αλλά και το σύνολο των μεμονωμένων ηλεκτρονικών υπολογιστών που δεν είναι συνδεδεμένοι σε κανένα δίκτυο. Ο κυβερνοχώρος θα μπορούσε να χαρακτηριστεί και ως ένας «προσβάσιμος παγκόσμιος ψηφιακός χώρος». Εξάλλου, αναφέρεται και ως ο «πέμπτος κοινός χώρος», μετά το έδαφος, τη θάλασσα, τον αέρα και το διάστημα.¹⁰⁵

Κυβερνοαπειλή και Κυβερνοπόλεμος

Ο μέχρι πρότινος χώρος αντιπαράθεσης αντιπάλων δυνάμεων, των τεσσάρων διαστάσεων ξηράς, θάλασσας, αέρα και διαστήματος, έχει επεκταθεί πλέον, με την προσθήκη μιας πέμπτης διάστασης, του Κυβερνοχώρου και τη δημιουργία ενός καινούργιου πεδίου αντιπαράθεσης, ενός νέου είδους πολέμου, του Κυβερνοπολέμου. Κάθε μη εξουσιοδοτημένη προσπάθεια πρόσβασης σε ένα σύστημα ελέγχου ή δίκτυο, μέσω της χρήσης ενός διαύλου ροής πληροφοριών, ονομάζεται κυβερνοαπειλή, η οποία δεν έχει ενταχθεί ακόμη στο δίκαιο των ένοπλων συγκρούσεων. Κάθε ενέργεια που λαμβάνει χώρα στον κυβερνοχώρο και στοχεύει κατά της ισχύος μιας χώρας ή κατά ενός μη κρατικού δρώντα ονομάζεται Κυβερνοπόλεμος για τον οποίο όμως δεν υπάρχει επίσημος ορισμός, στα πλαίσια του ΟΗΕ, παρότι το είδος αυτό του «πολέμου» εμφανίστηκε σχεδόν ταυτόχρονα με τη δημιουργία του κυβερνοχώρου.¹⁰⁶

Ο Κυβερνοπόλεμος είναι ένα υποσύνολο του πληροφοριακού πολέμου και ορίζεται ως ο πόλεμος του 21ου αιώνα. Οι hackers και οι crackers εκμεταλλευόμενοι τις αδυναμίες των δικτύων μπορούν να διεισδύσουν σε αυτά, να υποκλέψουν, να εισάγουν ψευδείς ή και παραπλανητικές πληροφορίες, να

---

¹⁰⁵ Γιαννακόπουλος, “Κυβερνοπόλεμος: υπαρκτή παγκόσμια ασύμμετρη απειλή”.

¹⁰⁶ Ibid.

δημιουργήσουν προβλήματα λειτουργίας των δικτύων, και όλα αυτά προκειμένου να οδηγήσουν τα κέντρα αποφάσεων σε λανθασμένες αποφάσεις. Οι τρωτότητες των δικτύων και των συστημάτων πληροφοριών οφείλονται στο κενό μεταξύ της θεωρίας και της πράξης, δηλαδή στις διαφορές που παρουσιάζονται κατά τη φάση της σχεδίασης, της κατασκευής και της λειτουργίας των πληροφοριακών συστημάτων. Το είδος αυτό του «πολέμου» παρουσιάζει σαφείς διαφορές από τον παραδοσιακό πόλεμο διότι:

- Δεν προσδιορίζεται γεωγραφικά.
  - Απαιτεί ελάχιστο κόστος.
  - Διεξάγεται ταχύτατα.
  - Χαρακτηρίζεται ως ακήρυχτος πόλεμος.
- Ανήκει στις μορφές του ασύμμετρου πολέμου κατά τις οποίες είναι αόρατος ως προς την ταυτότητα του επιτιθέμενου, μη προβλέψιμος και τεράστιας καταστροφικότητας.¹⁰⁷

Τρομοκρατία στον Κυβερνοχώρο (cyberterrorism).

Η ηλεκτρονική τρομοκρατία αποτελεί συνέπεια της εξέλιξης της τεχνολογίας και αφορά συνήθως την ικανότητα παρέμβασης στο διαδίκτυο, ενώ τα τελευταία της δείγματα αφορούν τις επεμβάσεις σε στρατιωτικούς κώδικες, την πρόσβαση σε τραπεζικά δίκτυα και μια σειρά από τέτοιου είδους «δολιοφθορές», που έχουν προσλάβει διαστάσεις τρομοκρατικών ενεργειών. Η βλάβη που επιφέρει η συγκεκριμένη μορφή βίας πλήττει τη διαδικασία παραγωγής τεχνογνωσίας ενώ παράλληλα βάλει κατά του νευραλγικού για τον πολιτισμό μας τομέα της παραγωγής και αποθήκευσης της γνώσης.¹⁰⁸

---

¹⁰⁷ Γιαννακόπουλος, “Κυβερνοπόλεμος: υπαρκτή παγκόσμια ασύμμετρη απειλή”.

¹⁰⁸ Μπόση, Περί του Ορισμού της ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, 60.

Η Dorothy Denning, καθηγήτρια της επιστήμης των υπολογιστών, έχει υποβάλει έναν ορισμό, σχετικά με τη «τρομοκρατία στον κυβερνοχώρο»:

«Τρομοκρατία στον Κυβερνοχώρο»(cyberterrorism), είναι η σύγκλιση του κυβερνοχώρου και της τρομοκρατίας. Αναφέρεται σε παράνομες επιθέσεις καθώς και τις απειλές εκδήλωσης επιθέσεων κατά υπολογιστών, δικτύων και των πληροφοριών που αποθηκεύονται σε αυτά, με σκοπό να εκφοβίσουν ή να εξαναγκάσουν μια κυβέρνηση ή τους ανθρώπους της για την προώθηση συγκεκριμένων πολιτικών ή κοινωνικών στόχων. Για να χαρακτηριστεί ως "cyberterrorism", μια επίθεση θα πρέπει να οδηγήσει σε βία κατά προσώπων ή περιουσίας, ή τουλάχιστον να προκαλέσει αρκετή ζημιά ώστε να δημιουργήσουν φόβο. Επιθέσεις που οδηγούν σε θάνατο ή σωματική βλάβη, εκρήξεις, ή σοβαρή οικονομική ζημιά είναι ορισμένα παραδείγματα. Σοβαρές επιθέσεις κατά των κρίσιμων υποδομών ενός κράτους θα μπορούσε επίσης να είναι πράξεις cyberterrorism, ανάλογα με τις επιπτώσεις τους. Επιθέσεις που διαταράσσουν ασήμαντες υπηρεσίες ή που είναι κατά κύριο λόγο μια δαπανηρή ενόχληση δεν αποτελούν Τρομοκρατία στον Κυβερνοχώρο.¹⁰⁹

Είναι σημαντικό να γίνει διάκριση μεταξύ cyberterrorism και "hacktivism," ένας όρος που επινοήθηκε από τους επιστήμονες για να περιγράψει το γάμο της πειρατείας με τον πολιτικό ακτιβισμό. Ως "Hacking", νοούνται οι δραστηριότητες που διεξάγονται σε απευθείας σύνδεση και συγκεκαλυμμένα, που επιδιώκουν να αποκαλύψουν, να χειριστούν και να εκμεταλλευτούν τρωτά σημεία στα λειτουργικά συστήματα ηλεκτρονικών υπολογιστών και άλλων λογισμικών. Σε αντίθεση με τους hacktivists, οι hackers έχουν την τάση να μην έχουν πολιτικές ατζέντες. Οι hacktivists έχουν τέσσερα κύρια όπλα στη διάθεσή τους, τα εικονικά μπλόκα, τις επιθέσεις στα e-mail, τις εισβολές σε υπολογιστές, τους ιούς υπολογιστών και τα σκουλήκια.¹¹⁰

---

¹⁰⁹ Gabriel Weimann, "Cyberterrorism How Real Is the Threat?," United States Institute of Peace, Special Report, (December 2004): 4-5.

¹¹⁰ Ibid.

Ο Κυβερνοπόλεμος ως Παγκόσμια Απειλή

Οι κυβερνοαπειλές εκδηλώνονται με μια αυξητική τάση κατά του συνόλου των δικτύων που απαρτίζουν τον κυβερνοχώρο, γεγονός που δημιουργεί μια άναρχη κατάσταση. Η σύγχρονη ψηφιακή τεχνολογία «προσφέρει» διαρκώς νέα και πιο εξελιγμένα κυβερνοόπλα στους κυβερνοεπιτιθέμενους. Η παγκόσμια κοινότητα και κυρίως οι χώρες με ανεπτυγμένη ψηφιακή τεχνολογία, αναγνωρίζοντας τη σπουδαιότητα της ασφάλειας του κυβερνοχώρου για την προώθηση των συμφερόντων τους αλλά και τις υπαρκτές κυβερνοαπειλές κατά της εθνικής τους ασφάλειας και ευημερίας, πραγματοποιούν τα πρώτα τους βήματα προκειμένου να καθορίσουν τους κανόνες συμπεριφοράς εντός του κυβερνοχώρου σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Αυτό αποδεικνύεται από τα συμπεράσματα και τις εκτιμήσεις των εμπειρογνομώνων, όπως ότι:

1. Ο κυβερνοχώρος συνιστά πρόκληση για το παρόν και το μέλλον της παγκόσμιας κοινότητας.
2. Η εξάρτηση του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα από τον κυβερνοχώρο θα αυξάνεται διαρκώς.
3. Προς το παρόν, ο κυβερνοχώρος παραμένει «ευπρόσβλητος» και η απόλυτη προστασία του χαρακτηρίζεται ως «ουτοπία», καθότι αποτελεί πεδίο παγκόσμιου οικονομικού και στρατιωτικού ανταγωνισμού, ενώ η σύγχρονη τεχνολογία «αδυνατεί» να εγγυηθεί την αποτελεσματική κυβερνοασφάλεια.
4. Η κυβερνοαπειλή είναι μια υπαρκτή παγκόσμια ασύμμετρη απειλή, που στρέφεται κατά της εθνικής ασφάλειας και της ευημερίας των χωρών.
5. Η κυβερνοεπίθεση είναι φτηνή και αποτελεσματική, ενώ η κυβερνοάμυνα είναι δαπανηρή, περίπλοκη, απαιτεί πολυμερή συνεργασία και δεν εγγυάται το αποτέλεσμα.
6. Τα μέσα διεξαγωγής του κυβερνοπολέμου είναι ευρέως διαθέσιμα και αναπτύσσονται με ταχείς ρυθμούς.

7. Η συντριπτική πλειοψηφία των κυβερνοαπειλών αφορούν το ηλεκτρονικό οικονομικό έγκλημα.¹¹¹

Η Ελκυστικότητα της Τρομοκρατίας του Κυβερνοχώρου..

Η Τρομοκρατία του Κυβερνοχώρου είναι μια ελκυστική επιλογή για τους σύγχρονους τρομοκράτες για διάφορους λόγους.¹¹²

1. Κατ' αρχάς, είναι φθηνότερη από τις παραδοσιακές μεθόδους της τρομοκρατίας διότι το μόνο που χρειάζεται ο τρομοκράτης είναι έναν προσωπικό υπολογιστή και μία online σύνδεση. Οι τρομοκράτες δεν χρειάζεται να αγοράσουν όπλα, όπως πυροβόλα και εκρηκτικά. Αντί αυτού, μπορούν να δημιουργήσουν και να παραδώσουν ιούς στους υπολογιστές μέσω τηλεφωνικής γραμμής, ενός καλωδίου ή μιας ασύρματης σύνδεσης.

2. Δεύτερον, η Τρομοκρατία του Κυβερνοχώρου είναι πιο ανώνυμη από τις παραδοσιακές μεθόδους τρομοκρατίας. Όπως οι περισσότεροι χρήστες του Διαδικτύου, έτσι και οι τρομοκράτες χρησιμοποιούν στην απευθείας σύνδεση, nicknames, δηλαδή «ονόματα της οθόνης», ή συνδέονται σε μια ιστοσελίδα με άγνωστα στοιχεία, «χρήστη επισκέπτη», γεγονός που καθιστά πολύ δύσκολο για τις υπηρεσίες ασφαλείας και τις αστυνομικές δυνάμεις να εντοπίσουν την πραγματική ταυτότητα των τρομοκρατών. Επίσης στον κυβερνοχώρο δεν υπάρχουν φυσικά εμπόδια, όπως σημεία ελέγχου, σύνορα για να περάσουν και εκτελωνιστές.

3. Τρίτον, η ποικιλία και ο αριθμός των στόχων είναι τεράστια. Η Τρομοκρατία του Κυβερνοχώρου θα μπορούσε να στοχεύσει τους υπολογιστές και τα δίκτυα υπολογιστών των κυβερνήσεων, τα άτομα, τις δημόσιες επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας, ιδιωτικές αεροπορικές εταιρείες κλπ. Ο μεγάλος αριθμός και η πολυπλοκότητα των πιθανών στόχων, εγγυώνται ότι οι τρομοκράτες μπορούν να βρουν τις αδυναμίες και τα τρωτά σημεία για να τα εκμεταλλευτούν. Αρκετές μελέτες έχουν δείξει ότι οι κρίσιμες υποδομές, όπως ηλεκτρικά δίκτυα ηλεκτρικής ενέργειας και υπηρεσίες έκτακτης ανάγκης, είναι ευάλωτα σε cyberterrorist

---

¹¹¹ Γιαννακόπουλος, "Κυβερνοπόλεμος: υπαρκτή παγκόσμια ασύμμετρη απειλή".

¹¹² Weimann, "Cyberterrorism How Real Is the Threat?", 6.

επίθεση, διότι οι υποδομές και τα συστήματα ηλεκτρονικών υπολογιστών που διαθέτουν είναι ιδιαίτερα περίπλοκα, που καθιστούν ουσιαστικά αδύνατη την εξάλειψη όλων των αδυναμιών.

4. Τέταρτον, η Τρομοκρατία του Κυβερνοχώρου μπορεί να διεξαχθεί εξ αποστάσεως, ένα χαρακτηριστικό που είναι ιδιαίτερα ελκυστικό για τους τρομοκράτες. Παράλληλα απαιτεί λιγότερη σωματική άσκηση, ψυχολογική επενδύσεων, κίνδυνο θνησιμότητας και ταξίδια από τις συμβατικές μορφές της τρομοκρατίας, καθιστώντας ευκολότερο για τις τρομοκρατικές οργανώσεις να προσλαμβάνουν και να διατηρούν οπαδούς.

5. Πέμπτον, όπως έδειξε ο ιός «Σε αγαπώ», η Τρομοκρατία του Κυβερνοχώρου έχει τη δυνατότητα να επηρεάσει άμεσα ένα μεγαλύτερο αριθμό ανθρώπων από τις παραδοσιακές τρομοκρατικές μεθόδους, δημιουργώντας έτσι μεγαλύτερη κάλυψη από τα ΜΜΕ, το οποίο είναι τελικά αυτό που θέλουν οι τρομοκράτες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ: ΜΕΣΑ ΑΣΥΜΜΕΤΡΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ

Από το τέλος του πρώτου πολέμου κατά του Ιράκ, είχε αναπτυχθεί στις ΗΠΑ, τόσο μεταξύ αναλυτών όσο και μεταξύ κυβερνητικών υπηρεσιών, μια σημασιολογία, η οποία εντάθηκε μετά την 11η Σεπτεμβρίου 2001, σχετικά με το ενδεχόμενο μιας τρομοκρατικής ενέργειας μεγάλης κλίμακας εναντίον των ΗΠΑ. Η έμφαση των σεναρίων ήταν κυρίως:

1. Χρήση Πυρηνικών, Βιολογικών και Χημικών (ΠΒΧ) Ουσιών-Όπλων.
2. Ενέργειες «Κυβερνο-Τρομοκρατίας» (Cyber-Terrorism), δηλαδή τη χρήση ιών εναντίον των δικτύων υπολογιστών με τεράστιες συνέπειες για ένα ευρύ φάσμα τομέων.¹¹³

Αντικειμενικός σκοπός, λοιπόν, του συγκεκριμένου κεφαλαίου αποτελεί ο προσδιορισμός των μέσων και των διαδικασιών με τις οποίες μπορούν να εκδηλωθούν σήμερα οι εν λόγω ασύμμετρες απειλές.

ΣΥΜΒΑΤΙΚΑ ΟΠΛΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

Οι πιο συχνές τρομοκρατικές επιθέσεις γίνονται με «συμβατικούς» τρόπους. Με τον όρο «συμβατικό» δεν εννοούμε τον παραδοσιακό τρόπο πολέμου, ο οποίος διέπεται από τις γνωστές αρχές πολέμου, τις συνήθεις στρατιωτικές τακτικές και στον οποίο ισχύουν οι διεθνείς κανόνες δικαίου. Ο όρος υποδηλώνει ότι οι επιθέσεις εξαπολύονται από τους τρομοκράτες με συμβατικά όπλα, που δεν απαιτούν ιδιαίτερες τεχνικές γνώσεις ή τη χρήση εξειδικευμένων όπλων και μέσων. Οι συνήθεις τρόποι επιθέσεων με συμβατικά μέσα είναι οι εξής :

α. **Η χρήση όπλων και εκρηκτικών μηχανισμών.** Οι εκρηκτικοί μηχανισμοί χρησιμοποιούνται για την παγίδευση κτιρίων, δρόμων, γεφυρών, τρένων, αεροπλάνων κτλ. Ένας άλλος τρόπος χρήσης των εκρηκτικών, είναι αυτός που χρησιμοποιείται από τους λεγόμενους «καμικάζι», οι οποίοι χρησιμοποιούν τον εαυτό τους ως ένα κινούμενο φορέα εκρηκτικών, με σκοπό την αυτοανατίναξη

---

¹¹³ Ντόκος, "Ασύμμετρες Απειλές και Διεθνή Ασφάλεια", 375.

τους μέσα σε πολυσύχναστους χώρους και την πρόκληση όσο το δυνατόν μεγαλύτερων απωλειών.

β. Ένας άλλος συμβατικός τρόπος επίθεσης που χρησιμοποιούν τα τελευταία χρόνια οι τρομοκράτες, είναι η **κατάληψη δημοσίων χώρων και η κράτηση ομήρων**, προκειμένου να χρησιμοποιηθούν ως τρόπος επίτευξης των αιτημάτων τους, που είναι συνήθως η απελευθέρωση φυλακισμένων συντρόφων τους.

γ. Η **αεροπειρατεία** αποτελεί επίσης έναν συμβατικό τρόπο εκδήλωσης ασύμμετρης απειλής, ο οποίος όμως μέχρι πρόσφατα είχε ατονήσει. Η χρησιμοποίηση πολιτικών Α/Φ ως όπλα, για πραγματοποίηση τρομοκρατικών ενεργειών, είναι νέα απειλή γνωστή διεθνώς με τον όρο **“RENEGADE”**. Αναλυτικότερα, με τον όρο **“RENEGADE”** υποδηλώνεται ένα πολιτικό μέσο, το οποίο επιχειρεί κατά τέτοιον τρόπο που διεγείρει υποψίες ότι ενδεχομένως να χρησιμοποιηθεί για πραγματοποίηση τρομοκρατικής ενέργειας. Η διάκριση μίας αεροπειρατείας χωρίς πρόθεση για επίθεση, ενός Α/Φ που βρίσκεται σε κατάσταση ανάγκης και ενός πραγματικού RENEGADE, δεν είναι πάντοτε εύκολη. Ως εκ τούτου είναι πιθανόν να παραμένουν αμφιβολίες για την κατάταξη του Α/Φ, καθ’ όλη τη διάρκεια εξέλιξης του περιστατικού. Τα ίχνη **“RENEGADE”** κατηγοριοποιούνται ως ακολούθως :

- 1/ Ύποπτο RENEGADE.
- 2/ Πιθανό RENEGADE.
- 3/ Βεβαιωμένο RENEGADE.

δ. Τέλος, η ύπαρξη φορητών οπλικών συστημάτων με εξαιρετική ακρίβεια σκόπευσης, μεγάλο βεληνεκές και ικανή καταστροφική ικανότητα, είναι δυνατόν να πολλαπλασιάσει τις δυνατότητες των τρομοκρατών.

ΟΠΛΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ (WEAPONS OF MASS DESTRUCTION – WMD)

Στα πλαίσια της σύγχρονης τρομοκρατικής δραστηριότητας εντάσσεται και η χρήση Όπλων Μαζικής Καταστροφής. Το πρόβλημα της διάδοσης και της εύκολης κυκλοφορίας των όπλων μαζικής καταστροφής είχε λάβει ήδη διαστάσεις διεθνούς κινδύνου από τη προηγούμενη δεκαετία. Αυτός είναι και ο λόγος που στην πορεία συμπεριελήφθη στον κατάλογο των ζητημάτων ασφαλείας, των οποίων η επίλυση απαιτεί διεθνή συντονισμό.¹¹⁴

Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας (ΕΣΑ) χαρακτήρισε τη διάδοση όπλων μαζικής καταστροφής (ΟΜΚ) από κράτη και τρομοκράτες ως «*δυναμικά τη μεγαλύτερη απειλή για την ασφάλεια της ΕΕ*». Ο κίνδυνος αυτός αυξήθηκε κατά την τελευταία χρόνια, ασκώντας πίεση στο πολυμερές πλαίσιο. Μολονότι η Λιβύη διέλυσε το πρόγραμμά της για ΟΜΚ, το Ιράν, αλλά και η Βόρεια Κορέα, δεν έχουν ακόμη κερδίσει την εμπιστοσύνη της διεθνούς κοινότητας. Η πιθανή αναβίωση της μη στρατιωτικής πυρηνικής ενέργειας κατά τις επόμενες δεκαετίες δημιουργεί επίσης προβλήματα για το σύστημα μη διάδοσης, εάν δεν συνοδεύεται από τις κατάλληλες διασφαλίσεις.¹¹⁵

Η φύση και ο ρόλος της ενδεχόμενης χρησιμοποίησης ΟΜΚ έχει αλλάξει. Ενώ αρχικά ήταν η αποτροπή ενός γενικού πολέμου, τώρα θεωρούνται όπλα επιλογής των θεωρουμένων στρατιωτικών δυνάμεων δευτέρας τάξεως ή ακόμη και μη κρατικών ομάδων. Οι μέχρι τώρα αδύνατοι παράγοντες στο παγκόσμιο προσκήνιο, πιστεύουν πλέον, ότι έχουν βρει τρόπους επηρεασμού και εκφοβισμού των νομίμων κυβερνήσεων μέσω των ΟΜΚ. Παρά τις πρωτοβουλίες που έχουν εκδηλωθεί, ο κίνδυνος της διασποράς και χρησιμοποίησής τους δεν

---

¹¹⁴ Μπόση, *Περί του Ορισμού της ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ*, 51.

¹¹⁵ Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ — ΜΙΑ ΑΣΦΑΛΗΣ ΕΥΡΩΠΗ Σ' ΕΝΑΝ ΚΑΛΥΤΕΡΟ ΚΟΣΜΟ*, 11.

έχει εξαλειφθεί. Η ασύμμετρη απειλή από τα ΟΜΚ είναι διαφορετική για κάθε χώρα και η αντιμετώπιση της απαιτεί διεθνή συνεργασία.¹¹⁶

Ο όρος *Όπλα Μαζικής Καταστροφής (ΟΜΚ)* χρησιμοποιήθηκε επίσημα τον Αύγουστο του 1948 από την Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Συμβατικά Όπλα, για να περιγράψει «τα ατομικά εκρηκτικά όπλα, τα όπλα ραδιενεργών υλικών, τα φονικά χημικά και βιολογικά όπλα καθώς και όλα τα όπλα που θα αναπτυχθούν στο μέλλον και θα διαθέτουν χαρακτηριστικά συγκρίσιμα σε καταστρεπτικό αποτέλεσμα με εκείνο της χρήσης της ατομικής βόμβας ή των άλλων όπλων που προαναφέρθηκαν».¹¹⁷ Στη σύγχρονη βιβλιογραφία αλλά και σε επίσημα έγγραφα πολλών κρατών τα ΟΜΚ περιλαμβάνουν πυρηνικά, βιολογικά, χημικά και όπλα ραδιενεργού υλικού, γνωστά πλέον ως ραδιολογικά όπλα.¹¹⁸ Η πρόσφατα αποδεκτή ορολογία είναι CBRNEs (Chemical, Biological, Radiological, Nuclear and Explosives) προκειμένου στα παραπάνω να περιληφθούν και τα εκρηκτικά όπλα.¹¹⁹

Πυρηνικά Όπλα

Με τα πυρηνικά όπλα, η ανθρωπότητα απέκτησε τα μέσα για να προκαλέσει τον ίδιο της το αφανισμό. Εάν ο πλανήτης επιβίωσε όλων των πολέμων στο πέρασμα των χρόνων, συμπεριλαμβανομένου των παγκόσμιων, ο καθένας γνωρίζει ότι τα πράγματα θα είναι διαφορετικά εάν ο Τρίτος Παγκόσμιος Πόλεμος, είναι πυρηνικός. Η χρήση πυρηνικών όπλων από τρομοκρατικές ομάδες είναι ένα από τα συχνότερα χρησιμοποιούμενα κινηματογραφικά σενάρια. Εντούτοις, η πραγματικότητα διαφέρει από τη μυθοπλασία. Μολονότι αληθεύει πως οι γνώσεις που επιτρέπουν την κατασκευή πυρηνικών είναι ευρέως

---

¹¹⁶ Λούκας, «Ασύμμετρες απειλές και παγκόσμια ασφάλεια μετά την 11η Σεπτεμβρίου. Μία γεωστρατηγική προσέγγιση».

¹¹⁷ Tinna Tannenwald, "Weapons of Mass Destruction", *Bulletin of the Atomic Scientists* 59 (Ιούλιος/Αύγουστος 2003), 4 - Darryl Howlett, «Διασπορά των Πυρηνικών Όπλων», στο Η παγκοσμιοποίηση της διεθνούς πολιτικής. Μια εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, επιμ. John Baylis και Steve Smith (Αθήνα: Εκδόσεις Επίκεντρο, 2007), 637 κείμενο στο βιβλίο του Ηλία Κουσκουβέλη- Φωτεινής Μπέλου, «Διασπορά Όπλων Μαζικής Καταστροφής», in *Διεθνείς Σχέσεις: Σύγχρονη Θεματολογία Και Προσεγγίσεις- Αφιέρωμα Στον Θεόδωρο Κουλουμπή*, (ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ, 2008), 386

¹¹⁸ Mary Byrd Davis και Arthur H. Purcell, *Library in a Book. Weapons of Mass Destruction* (NY: Infobase Publishing, 2006), 3. κείμενο στο βιβλίο του Κουσκουβέλη- Μπέλου, «Διασπορά Όπλων Μαζικής Καταστροφής», 386.

¹¹⁹ Κουσκουβέλης- Μπέλου, «Διασπορά Όπλων Μαζικής Καταστροφής», 383.

διαδεδομένες, η τελειοποίηση και η χρήση τους απαιτούν εγκαταστάσεις που ξεπερνούν τα μέσα που έχουν στη διάθεσή τους οι τρομοκρατικές οργανώσεις. Ένα πυρηνικό όπλο δεν μπορεί να κατασκευαστεί από τον οποιοδήποτε, χωρίς τον κατάλληλο εξοπλισμό και χώρο, ακόμα κι αν οι γνώσεις τους επί του αντικειμένου είναι αδιαμφισβήτητες. Ο πυρηνικός στρατιωτικός εξοπλισμός παραμένει υπόθεση κρατών και όχι τρομοκρατικών ομάδων.¹²⁰

Πυρηνικά Όπλα είναι ο γενικός όρος που προσδιορίζει και περιγράφει κάθε όπλο που χρησιμοποιεί την πυρηνική ενέργεια. Διακρίνονται δυο τύποι: τα πυρηνικά και τα θερμοπυρηνικά όπλα. Η καταστρεπτική ενέργεια της πυρηνικής βόμβας εκλύεται από τη διάσπαση πυρήνων ουρανίου και πλουτωνίου σε πιο ελαφρά στοιχεία. Στην περίπτωση της θερμοπυρηνικής βόμβας ή βόμβας υδρογόνου η ενέργεια εκλύεται από τη σύντηξη πυρήνων βαρέων ισωτόπων του υδρογόνου. Η βόμβα υδρογόνου αποτελείται από ένα μίγμα διαφορετικών ισωτόπων υδρογόνου που περιέχονται σε φυσικό ή διασπασμένο τμήμα ουρανίου με μια ατομική βόμβα τοποθετημένη στο κέντρο, της οποίας η έκρηξη εξαπολύει μεγάλη ποσότητα ενέργειας δημιουργώντας με τη σειρά της μια τεράστιας κλίμακας έκρηξη.¹²¹

Η εκρηκτική ισχύς των πυρηνικών όπλων είναι απεριόριστη και θεωρητικά δεν υπάρχει όριο στα μεγέθη ισχύος που μπορούν να εκλυθούν. Η ισχύς αυτή εκφράζεται από την ενέργεια που απελευθερώνεται κατά την έκρηξη σε σύγκριση με εκείνη που παρέχει μια ισοδύναμη έκρηξη του TNT. Για παράδειγμα, η πιο μεγάλη συμβατική βόμβα, η αποκαλούμενη "mother of all bombs" των ΗΠΑ, φθάνει πλέον την εκρηκτική ισχύ των 9 κιλोटόνων TNT.¹²² Η βόμβα "Little Boy" που έπληξε τη Χιροσίμα είχε εκρηκτική δύναμη ισότιμη με 13 κιλोटόνους TNT, επιτυγχάνοντας ένα τέτοιο επίπεδο καταστροφικής ικανότητας που είναι πολύ δύσκολο να εξασφαλιστεί με τη χρήση συμβατικών όπλων. Η εκρηκτική ισχύς των θερμοπυρηνικών βομβών είναι υπερβολικά μεγαλύτερη. Δεδομένης της τεράστιας

---

¹²⁰ Boniface, *Οι Πόλεμοι του Αύριο*, 92-97.

¹²¹ Ryukichi Imai "Weapons of Mass Destruction (WMD) in the Twenty-first Century," *Asia-Pacific Review* 12, αρ. 2 (2005):94, κείμενο στο βιβλίο του Κουσκουβέλη- Μπέλου, "Διασπορά Όπλων Μαζικής Καταστροφής," 386-387.

¹²² Ηλίας Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2004), 391-392), κείμενο στο βιβλίο του Κουσκουβέλη - Μπέλου, "Διασπορά Όπλων Μαζικής Καταστροφής," 387.

έκτασης της δυνητικής καταστροφικότητας τους, τα πυρηνικά εκρηκτικά ορίστηκαν ως όπλα μαζικής καταστροφής, ενώ στην ίδια κατηγορία συμπεριλήφθησαν και τα χημικά και βιολογικά όπλα, παρόλο που ο χαρακτήρας της καταστροφής που μπορούν να προκαλέσουν είναι τελείως διαφορετικός.¹²³

Χημικά Όπλα

Τα χημικά όπλα ανήκουν στην κατηγορία των όπλων μαζικής καταστροφής, άρα και οι επιθέσεις με χημικές ουσίες συγκαταλέγονται στις πλέον επικίνδυνες και καταστροφικές για τον άνθρωπο και το περιβάλλον.¹²⁴ *Χημικά όπλα χαρακτηρίζονται οι χημικές ουσίες οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν ή πρόκειται να χρησιμοποιηθούν για να προξενήσουν βλάβες είτε άμεσα στον άνθρωπο είτε στο ανθρώπινο περιβάλλον, με απώτερο σκοπό να εξουδετερώσουν αντιπάλους και να επιτευχθεί κάποιος στρατηγικός στόχος στο πεδίο της μάχης ή στα μετόπισθεν.*¹²⁵

Από τεχνική άποψη, διακρίνουμε τρεις μεγάλους τύπους χημικών όπλων, τα **ασφυξιογόνα**, όπως τα παράγωγα του χλωρίου ή του φωσγενίου, που προσβάλλουν το αναπνευστικό σύστημα, τα **εκδορικά**, όπως ο υπερίτης, που περνούν από το δέρμα και τα **νευροτοξικά**, όπως το tabun, το sarin και το φοβερό agent A, που πλήττουν το νευρικό σύστημα. Όσο για τη στρατιωτική ή τακτική ταξινόμηση, που βασίζεται στη διάρκεια της αποτελεσματικότητας στην περιοχή ρίψης του τοξικού, αυτή εδράζεται σε δύο κριτήρια, στην «**επιμονή**» και στη «**μη επιμονή**». Τα «επίμονα», που έχουν μολυσματικές επενέργειες τόσο στο έδαφος όσο και στο στρατιωτικό υλικό, από μερικές ώρες μέχρι μερικές ημέρες, επιδρούν στον οργανισμό μέσω του δέρματος ή μέσω της αναπνοής και μπορεί να έχουν τη μορφή αερολύματος, ατμού ή υγρού. Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, ο υπερίτης (εκδορικό) και το tabun (νευροτοξικό). Τα «μη επίμονα», των οποίων οι σχεδόν στιγμιαίες επενέργειες έχουν ως στόχο τους ίδιους τους μαχητές, επιδρούν μέσω της αναπνοής, με τη μορφή ατμών. Στην κατηγορία αυτή,

---

¹²³ Κουσκουβέλης- Μπέλου, “Διασπορά Όπλων Μαζικής Καταστροφής,” 387-388.

¹²⁴ Μπόση, Περί του Ορισμού της ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, 57.

¹²⁵ Γιώργος Μανουσάκης, Χημικός και Βιολογικός Πόλεμος, από τις Πλαταιές στο Τόκιο και στη Βγδάτη (Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, 2001), 294, κείμενο στο βιβλίο του Κουσκουβέλη- Μπέλου, “Διασπορά Όπλων Μαζικής Καταστροφής,” 388.

μπορούμε να αναφέρουμε το φωσγένιο (ασφυξιογόνο) και το sarin (νευροτοξικό).¹²⁶

Τα σύγχρονα χημικά όπλα απαιτούν ευαίσθητη διαχείριση σε όλα τα στάδια. Χρειάζεται να διατηρούνται σε κατάλληλη θερμοκρασία, πυκνότητα και σταθερότητα προκειμένου να χρησιμοποιηθούν σε πρότυπες συνθήκες. Επίσης, οι χημικές κεφαλές θα πρέπει να αντέξουν σε υψηλές ταχύτητες, στροβιλισμούς και υψηλές θερμοκρασίες.¹²⁷ Η ρίψη τοξικών πολέμου, μπορεί να γίνει με πολλαπλούς τρόπους. Ανάλογα με το επιδιωκόμενο στρατιωτικό αποτέλεσμα, θα επιλεγεί είτε η εκτόξευσή τους με οβίδες ή ρουκέτες ή η έκρηξη διαφόρων βλημάτων, είτε η διάχυσή τους με βόμβες από αεροσκάφη ή από πυραύλους. Οι διαφορετικοί τρόποι διάδοσης και η ποικιλία των τοξικών που μπορούν να χρησιμοποιηθούν επιτρέπουν την πραγματοποίηση τόσο «Απαγορευτικών επιθέσεων», που αποβλέπουν στο να παραλύσουν τη μαζική ανάπτυξη στρατευμάτων και υλικού, όσο και «Αιφνιδιαστικών επιθέσεων», με σκοπό να προκληθούν μεγάλες απώλειες από τις οποίες θα προκύψει ένα τακτικό πλεονέκτημα.¹²⁸

Τα χημικά όπλα είναι τρομακτικά για πολλούς λόγους. Κατ' αρχάς, εξαιτίας του λαθραίου χαρακτήρα τους. Δεν μπορούν να εντοπιστούν στον αέρα και είναι σχεδόν αδύνατο να διαπιστωθεί η παρουσία τους στα κοντέινερ. Μπορούν πολύ εύκολα να χρησιμοποιηθούν παράνομα. Έπειτα, προκαλούν το θάνατο μετά από φοβερές οδύνες, μερικές φορές μάλιστα, όπως έδειξε το παράδειγμα του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, πολύ καιρό μετά το τέλος της σύρραξης. Τέλος, κατασκευάζονται εύκολα, ακόμα και σε μη στρατιωτικές εγκαταστάσεις.¹²⁹

Βιολογικά Όπλα

Η απειλή ενός πολέμου που θα διεξαγόταν με βιολογικά όπλα θα μπορούσε να γίνει ένας από τους μεγαλύτερους κινδύνους για τον πλανήτη. Τα βιολογικά όπλα, μαζί με τα χημικά, έχουν μεγάλες πιθανότητες να γίνουν μια από τις

---

¹²⁶ Boniface, *Οι Πόλεμοι του Αύριο*, 98-99.

¹²⁷ Κουσκουβέλης- Μπέλλου, «Διασπορά Όπλων Μαζικής Καταστροφής», 390.

¹²⁸ Boniface, *Οι Πόλεμοι του Αύριο*, 99-100.

¹²⁹ Ibid, 101.

κυριότερες πηγές ανησυχίας για τους πολιτικούς και στρατιωτικούς υπευθύνους σε θέματα ασφαλείας, καθώς και για την κοινή γνώμη. Διαθέτουν ό,τι χρειάζεται για να εντυπωσιάσουν.¹³⁰

Η βιολογική βία, ή βιο-τρομοκρατία, θεωρητικά θα μπορούσε να αποδειχτεί πολύ ισχυρότερη της χημικής βίας, όσον αφορά την επικινδυνότητά της, λόγω των μολυσματικών της δυνατοτήτων στον ανθρώπινο οργανισμό. Βάσει της ανάλυσης του Υπουργείου Άμυνας των ΗΠΑ: *“...οι περισσότερες βιολογικές τοξίνες είναι εκατοντάδες έως χιλιάδες φορές περισσότερο θανατηφόρες από την πλειοψηφία των χημικών υλικών.”*¹³¹ Πλήττουν τους ενηλίκους και τα παιδιά, τους άνδρες και τις γυναίκες, τους άμαχους και τους στρατιωτικούς. Επίσης, μπορούν να χρησιμοποιηθούν κρυφά,¹³² ενώ διαφέρουν από τα χημικά ως προς το σκοπό, τη φύση, τον τρόπο παρασκευής και δράσης τους καθώς και ως προς την αποτελεσματικότητά τους. Η αποτελεσματικότητά τους εξαρτάται από την ικανότητά τους να πολλαπλασιάζονται στο σώμα των ανθρώπων των ζώων και στα φυτά.¹³³

Τα Βιολογικά Όπλα έφτασαν στο επίπεδο της παραγωγής μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, αλλά δεν υπάρχουν αποδείξεις για τη χρησιμοποίησή τους και σε αντιδιαστολή με τα χημικά όπλα δεν φαίνεται να είναι εξαιρετικά χρήσιμα στο θέατρο των επιχειρήσεων. Αυτός είναι ίσως ο βασικός λόγος που δεν αποτελούν σημαντική συνιστώσα στις στρατιωτικές επιλογές των κρατών, ενώ επιλέγονται πιο εύκολα από τρομοκρατικές οργανώσεις. Συνήθως απελευθερώνονται στο στόχο τους, είτε με τη διαδικασία του ψεκασμού, είτε με τη δημιουργία ενός σύννεφου αέρα. Η απελευθέρωση τέτοιων ουσιών μπορεί να γίνει από αεροπορικές βόμβες και πυραύλους, αλλά είναι εξαιρετικά ασαφές αν η αποτελεσματικότητα μιας βιολογικής κεφαλής θα εξακολουθήσει να υφίσταται έπειτα από τους κραδασμούς,

---

¹³⁰ Boniface, *Οι Πόλεμοι του Αύριο*, 101

¹³¹ Μπόση, *Περί του Ορισμού της ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ*, 60.

¹³² Boniface, *Οι Πόλεμοι του Αύριο*, 101.

¹³³ Κωνσταντίνος Χατζηκωνσταντίνου και Θεόδωρος Κουλουμπής, *Θέματα αφοπλισμού και ελέγχον των εξοπλισμών* (Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Παρατηρητής, 1989), 36, κείμενο στο βιβλίο του Κουσκουβέλη- Μπέλου, “Διασπορά Όπλων Μαζικής Καταστροφής,” 391.

τις πιέσεις και τις χαμηλές θερμοκρασίες που θα υποστεί κατά τη μεταφορά της από έναν πύραυλο έστω και μικρού βεληνεκούς.¹³⁴

Τόσο τα χημικά όσο και τα βιολογικά, και ιδιαίτερα τα τελευταία, είναι φονικά όπλα μαζικής καταστροφής τα οποία δείχνουν να ταιριάζουν περισσότερο στη «λογική» τρομοκρατικών τακτικών παρά σε στρατηγικές στο ανοικτό πεδίο πολέμου. Εκτός από τη φυσική καταστροφή που επιφέρουν είναι πιθανόν να προκαλέσουν πανωλεθρία στην κοινωνία, ειδικότερα λόγω των ψυχολογικών επιπτώσεων και της κατάστασης πανικού που δημιουργούν για πολύ καιρό. Για παράδειγμα, η ανώνυμη αποστολή επιστολών με σκόνη άνθρακα μετά την 11η Σεπτεμβρίου στις ΗΠΑ πέρα από τον περιορισμένο αριθμό θανάτων που προκάλεσε, δημιούργησε έναν ολέθριο πανικό στους αμερικανούς πολίτες δημιουργώντας μια διαρκή ανασφάλεια που δύσκολα θα μπορέσει απομακρυνθεί από την καθημερινότητά τους.¹³⁵

Τοξίνες

Μεταξύ των χημικών και των βιολογικών όπλων υπάρχει και μια ενδιάμεση κατηγορία, οι τοξίνες που αποτελούν ουσίες με συγκεκριμένο χημικό τύπο, οι οποίες είτε έχουν εργαστηριακά παρασκευαστεί από χημική σύνθεση, είτε έχουν απομονωθεί από προϊόντα βιολογικών δραστηριοτήτων ζωντανών μικροοργανισμών. Η ύπαρξη τοξινών δημιούργησε ιδιαίτερα προβλήματα λόγω του απροσδιόριστου χαρακτήρα τους που δεν επιτρέπει την ένταξη τους ούτε στους βιολογικούς ούτε στους χημικούς παράγοντες. Είναι δηλητηριώδεις ουσίες που προέρχονται από ζωντανούς οργανισμού, άλλα δεν αναπτύσσονται από μόνες τους.¹³⁶

Ραδιολογικά Όπλα

Τα Ραδιολογικά όπλα είναι μια άλλη κατηγορία ΟΜΚ που είναι γνωστά και ως «βρώμικες βόμβες» και περιλαμβάνουν εκείνα τα όπλα που απελευθερώνουν

---

¹³⁴ Κουσκουβέλης- Μπέλλου, “Διασπορά Όπλων Μαζικής Καταστροφής”, 390.

¹³⁵ Ibid, 390-391.

¹³⁶ Κωνσταντίνος Χατζηκωνσταντίνου και Θεόδωρος Κουλουμπής, *Θέματα αφοπλισμού και ελέγχον των εξοπλισμών* (Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Παρατηρητής, 1989), 37, κείμενο στο βιβλίο του Κουσκουβέλη- Μπέλλου, “Διασπορά Όπλων Μαζικής Καταστροφής”, 392-393.

ραδιενεργές ουσίες στην περιοχή που έχει επιλεγεί σαν στόχος, για να προκαλέσουν καταστροφή, ανεξάρτητα από την ύπαρξη πυρηνικής έκρηξης. Οι ραδιενεργές ουσίες παράγονται σε πυρηνικούς αντιδραστήρες και στρέφονται κατά των ανθρώπων.¹³⁷ Τα όπλα αυτά μπορούν να αναπτυχθούν βασικά με δύο τρόπους. Η πρώτη μέθοδος είναι η διασπορά ραδιενεργών υλικών επί του εδάφους της περιοχής στόχου για να προσβάλλουν τις δυνάμεις που σταθμεύουν ή διασχίζουν την περιοχή της ακτινοβολίας. Για να είναι αποτελεσματική η μέθοδος αυτή απαιτούνται μεγάλες ποσότητες ραδιενεργών υλικών, που η μεταφορά τους στον στόχο αποτελεί μια σημαντική δυσκολία στην ανάπτυξη της. Μία δεύτερη πιθανότητα είναι η χρήση ραδιενεργών υλικών, που προκαλούν κινδύνους όταν εισπνευσθούν ή εισαχθούν στο στομάχι.¹³⁸

Τα ραδιολογικά όπλα τα οποία σχεδιάστηκαν για να εξαπλώσουν ραδιενεργό υλικό με τη βοήθειά εκρηκτικών μηχανισμών, δεν συσχετίζονται πάντα με τα όπλα μαζικής καταστροφής. Ενώ τα ραδιολογικά όπλα θα ήταν δύσκολο να προκαλέσουν μεγάλες απώλειες ζωής, η χρήση τους θα μπορούσε να προκαλέσει σοβαρές οικονομικές επιπτώσεις. Η εξάπλωση ραδιολογικού υλικού σε ένα αστικό κέντρο θα προκαλούσε ευρεία αναταραχή λόγω της ανάγκης για εκκένωση και απολύμανσης της προσβεβλημένης περιοχής.¹³⁹

ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

Ένας σημαντικός λοιπόν τομέας στον οποίο δραστηριοποιείται, με ιδιαίτερη επιτυχία, η διεθνής τρομοκρατία είναι αυτός των ψυχολογικών επιχειρήσεων. Σκοπός των επιχειρήσεων αυτών είναι η κάμψη του ηθικού του πληθυσμού και των δυνάμεων ασφαλείας των χωρών και η ανύψωση του ηθικού των ομάδων, οργανώσεων και πληθυσμών που διάκινται φιλικά προς τους τρομοκράτες. Τα κύρια μέσα που χρησιμοποιούνται στις ειδικές αυτές επιχειρήσεις είναι τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ), ιδιαίτερα τα δορυφορικά κανάλια, και το διαδίκτυο, τα οποία έχουν τη δυνατότητα να απευθύνονται σε μεγάλο αριθμό ακροατηρίων – στόχων. Με τα μέσα αυτά οι τρομοκρατικές οργανώσεις προσπαθούν να

---

¹³⁷ Κουσκουβέλης- Μπέλλου, "Διασπορά Όπλων Μαζικής Καταστροφής, 393.

¹³⁸ Ibid, 393.

¹³⁹ Ibid.

περάσουν τα μηνύματα τους, να προβάλουν το δίκαιο του αγώνα τους, να επιδείξουν την ισχύ τους, να παραπλανήσουν τις υπηρεσίες ασφάλειας των αντιπάλων χωρών και γενικά να διεξάγουν προπαγάνδα.

Οι περιγραφές των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης τοποθετούνται στα πλαίσια των μύθων της κοινωνίας. Ωστόσο οι δημοσιογράφοι, όπως και πολλοί άλλοι άνθρωποι, ίσως να μην παραδέχονται ή να μη συνειδητοποιούν ότι ακολουθούν κάποιο συγκεκριμένο πεδίο εννοιών. Παρ' όλα αυτά, η υποκειμενικότητα μπορεί να ανιχνευτεί στο πώς λειτουργούν τα μέσα ενημέρωσης, αναγνωρίζοντας ποια είδη ανθρώπων χαρακτηρίζονται συχνά εξουσιοδοτημένοι γνώστες, τις υποθέσεις ερωτήσεων που έχουν γίνει, τι περνά για εξήγηση, τις αναλυτικές ιδέες που χρησιμεύουν στο να συνδέουν τα γεγονότα με τις αιτίες και τι θεωρείται είδηση. Η ανάλυση της κάλυψης των ειδήσεων μπορεί να βοηθηθεί πολύ με την αποκρυπτογράφηση του δραματουργικά και τελετουργικά κωδικοποιημένου υλικού της.¹⁴⁰

Αν και η τεχνολογική πρόοδος επέφερε σημαντικές αλλαγές, οι παραδοσιακές μορφές του ψυχολογικού πολέμου όπως η παραπληροφόρηση, η χειραγωγήση, η αντιπληροφόρηση και η προπαγάνδα εξελίχθηκαν ελάχιστα. Οι συγκρούσεις έχουν εισέλθει στην εποχή της «μάχης των μέσων επικοινωνίας», που ορίζεται ως «το σύνολο των τεχνικών που αποβλέπουν στη χρήση της πληροφορίας ως μέσου σύγχυσης, αποτροπής, παραπλάνησης και πειθούς ή, ακριβέστερα, διαχείρισης της κοινής γνώμης». Η πληροφορία μπορεί ωστόσο να στραφεί εναντίον της πιο εξελιγμένης χώρας στον τομέα.¹⁴¹

Επιπλέον οι ίδιες οι επιθέσεις που έχουν πραγματοποιήσει οι τρομοκράτες αποτελούν ένα άριστο μέσο ψυχολογικών επιχειρήσεων, αφού επιδρούν στη συλλογική ψυχολογία και στα ατομικά συναισθήματα του πληθυσμού, που αφορούν την ασφάλεια και την προστασία. Η επίθεση στους Δίδυμους Πύργους αντιπροσώπευε ένα πλήγμα στον αμερικανικό εγωισμό το οποίο είχε ως στόχο να αποδείξει ότι παρά τη δύναμή του, δεν μπορεί να αντισταθεί στην ισλαμιστική δύναμη, όσα μέτρα ασφαλείας και αν παρθούν. Στα λεπτά που ακολούθησαν τις

---

¹⁴⁰ Karim, *Η Ισλαμική απειλή: Τα μέσα ενημέρωσης και η παγκόσμια βία*, Θεσσαλονίκη, 1987.

¹⁴¹ Boniface, *Οι Πόλεμοι του Αύριο*, 180-181.

επιθέσεις, η κάλυψη των γεγονότων ξεχύθηκε μέσα από τα ΜΜΕ και το διαδίκτυο σε όλον τον κόσμο. Οι άνθρωποι παρακολουθούσαν καθηλωμένοι για ώρες μπροστά στις τηλεοράσεις, συνδέονταν στις τηλεφωνικές γραμμές με τους φίλους τους και τους συγγενείς τους και αντάλλασσαν εκατομμύρια μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου.¹⁴² Ακριβώς την ίδια επίδραση στη ψυχολογία και στα συναισθήματα των ανθρώπων σε ολόκληρο τον κόσμο έχουν και οι αποτρόπαιοι αποκεφαλισμοί και οι δολοφονίες πολιτών που πραγματοποιούν οι τρομοκράτες μπροστά στις κάμερες, με σκοπό της ανάδειξης της δύναμης, της εξουσίας και της αποφασιστικότητας τους.

---

¹⁴² Thomas Homer – Dixon, “Η Άνοδος της Πολύμορφης Τρομοκρατίας” Περιοδικό “Foreign Policy”, Μάρτιος 2002.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε: ΣΤΟΧΟΠΟΙΗΣΗ

Οι σκοποί που επιδιώκουν να εκπληρώσουν οι δράστες των ασύμμετρων απειλών, αν και είναι κυμαινόμενοι και ποικιλόμορφοι, έχουν ως κύρια επιδίωξη την πρόκληση ζημιών δυσανάλογων με τα μέσα που χρησιμοποιούν. Μεταξύ άλλων κύριοι στόχοι είναι το ηθικό της κοινωνίας, το γόητρο των κρατικών θεσμών, η αξιοπιστία της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας, η κοινωνικοπολιτική συνοχή και η συσπείρωση ηγεσίας και λαού γύρω από θεμελιώδεις στρατηγικούς σκοπούς και προσανατολισμούς. Ο φορέας της ασύμμετρης απειλής στοχεύει τόσο στην συνολική ψυχολογική αποδυνάμωση των μελών της κοινωνίας-στόχου όσο και στην οργανωτική αποσύνθεση του κράτους. Βασικό κριτήριο που στοιχειοθετεί και τον ασύμμετρο χαρακτήρα είναι το γεγονός ότι εκτελούνται τακτικού χαρακτήρα δράσεις με σκοπό να προκληθούν εκτεταμένα και στρατηγικού χαρακτήρα αποτελέσματα.¹⁴³

Σκοποί που εξυπηρετούνται είναι είτε ιδεολογικοί των δρώντων στο εσωτερικό των κρατών, είτε διακρατικοί με κύριο στόχο τις ανακατανομές ισχύος και συμφερόντων με πρόκληση ανακατατάξεων στην διεθνή ιεραρχία ισχύος, αξιοπιστίας, συμφερόντων και συμμαχικών συγκλίσεων. Στην πρακτική των ηγεμονικών δυνάμεων οι στόχοι ασύμμετρων απειλών δυνατό να είναι τόσο φίλια όσο και εχθρικά κράτη. Ενδοκρατικοί μη κυβερνητικοί «ασύμμετροι δρώντες», εξάλλου, δυνατό άμεσα, εμμέσως ή εκ του αποτελέσματος να εκπληρώνουν τους σκοπούς ξένων κρατικών συμφερόντων που αποβλέπουν στην κατατριβή τρίτων κρατών και στις ανακατανομές ισχύος.¹⁴⁴

Στην σύγχρονη εποχή που η κοινωνικοπολιτική συνοχή και κοσμοθεωρητική ευρωστία ενός κράτους είναι καίριας σημασίας για τις ανακατανομές συμφερόντων, κύριοι σκοποί που εξυπηρετούνται είναι η αποδόμηση των συλλογικών ταυτοτήτων κοινωνιών-στόχων με την ιστοριογραφική αποδόμηση, την καλλιέργεια άτοπων ή και ανόητων κοσμοπολιτικών ιδεολογημάτων που

---

¹⁴³ Παναγιώτης Ήφαιστος, *Ασύμμετρες Απειλές*, Ελλάς... Ηρώων,(Αύγουστος 2007). <http://hellas.wordpress.com/2007/09/01/asymmetri>

¹⁴⁴ Ibid.

αποδυναμώνουν την πίστη και τη νομιμοφροσύνη στους θεσμούς του κράτους και την πρόκληση περιβαλλοντολογικών καταστροφών. Ασύμμετρες όμως είναι και οι δράσεις υπόγειων δρώντων όταν αποδοθούν τα μυαλά των ανθρώπων με ψευτοεπιστημονικά προπαγανδιστικά θεωρήματα και ιδεολογήματα τα οποία υπονομεύουν την πίστη των πολιτών ενός κράτους. Ακόμη, η τεχνολογία και ιδιαίτερα η ηλεκτρονική, που καθιστά εύκολες και αόρατες τις ασύμμετρες απειλές των πιο περίεργων και πιο διεθνικά διαπλεκομένων δρώντων.¹⁴⁵

Οι ασύμμετρες απειλές ανάλογα με την προέλευσή τους, έχουν τη δυνατότητα να επιλέγουν και να προσβάλουν ένα ευρύ φάσμα στόχων της πολιτικής, κοινωνικής και οικονομικής ζωής του κρατικού μηχανισμού. Οι στόχοι αυτοί είναι εξαιρετικά δύσκολο να προσδιορισθούν με ικανοποιητική ακρίβεια, ώστε να ληφθούν τα απαραίτητα μέτρα για την προστασία τους. Είναι δυνατόν όμως να προσδιοριστούν ως γενικές κατηγορίες στόχων των ασύμμετρων απειλών, αυτές που αναφέρονται στον πληθυσμό και τις υποδομές, όπως :

1. Η Άμυνα και Ασφάλεια, δηλαδή οι Στρατιωτικές Μονάδες, κέντρα ελέγχου και διοίκησης, εγκαταστάσεις και το ανθρώπινο στρατιωτικό δυναμικό.
2. Οι Κρατικές λειτουργίες, όπως τα Υπουργεία, Νοσοκομεία, Σχολεία, Δικαστήρια κλπ.
3. Τα Δίκτυα παροχής ύδατος, ενέργειας, επικοινωνιών, πληροφοριών και μεταφορών στα οποία περιλαμβάνονται η παραγωγή καυσίμων, οι χώροι αποθήκευσης, τα διυλιστήρια, τα πλοία μεταφοράς, καθώς οι αγωγοί και το ανθρώπινο δυναμικό, που εργάζεται σ' αυτά. Επίσης, το δίκτυο υδροδότησης, οι αγωγοί μεταφοράς ύδατος, οι δεξαμενές, τα φράγματα, οι πηγές και τα συστήματα διαχείρισης. Οι εγκαταστάσεις, ο εξοπλισμός, οι υποσταθμοί, τα συστήματα μεταφοράς και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας.

---

¹⁴⁵ Ήφαιστος, *Ασύμμετρες Απειλές*.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ: ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΑΣΥΜΜΕΤΡΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ

Ο Joseph Nye, υποστηρίζει ότι σήμερα οι ΗΠΑ χρειάζονται όσο ποτέ άλλοτε τους συμμάχους τους. *Οι ΗΠΑ μπορεί να είναι η ισχυρότερη χώρα στον κόσμο, όμως υπάρχουν διεθνή ζητήματα και απειλές, όπως η τρομοκρατία, τα οποία οι ΗΠΑ δεν μπορούν να διαχειριστούν χωρίς την συνεργασία της διεθνούς κοινότητας.*¹⁴⁶

Η χρήση των κλασικών ένοπλων δυνάμεων είναι αναποτελεσματική, δεδομένου ότι, εξ ορισμού, μια τρομοκρατική οργάνωση δεν έχει συγκεκριμένο εδαφικό έρεισμα. Οι στρατιωτικές ενέργειες εναντίον κρατών ύποπτων ότι την υποβοηθούν ή εναντίον τρομοκρατικών ομάδων, μόνο περιορισμένη επίδραση έχουν στην τρομοκρατική δραστηριότητα. Οι πληροφορίες και η διείσδυση στα δίκτυα αποτελούν καταλληλότερη απάντηση στην απειλή, συγχρόνους όμως απαιτούν σημαντικά μέσα και πολύ χρόνο.¹⁴⁷

Αν θεωρήσουμε τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο ως το ιστορικό γεγονός που οριοθετεί το πέρασμα από ένα διεθνές σύστημα που στηριζόταν στην ισορροπία δυνάμεων σε ένα διπολικό σύστημα, και την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης ως το πέρασμα από την ψυχροπολεμική στην μεταψυχροπολεμική εποχή, τότε η 11η Σεπτεμβρίου 2001 θα μπορούσε να θεωρηθεί ως η πρώτη μέρα μιας νέας ενδεχομένως βραχύβιας περιόδου στις διεθνείς σχέσεις, που ο ιστορικός του μέλλοντος θα μπορούσε να ονομάσει «πόλεμο κατά της διεθνούς τρομοκρατίας».¹⁴⁸

---

¹⁴⁶ Joseph Nye, *The Paradox of American Power: Why the world's super power can't go it alone*, Oxford University Press, Oxford 2002. Ελληνική έκδοση, *Το παράδοξο της αμερικάνικης δύναμης*, Εκδόσεις ΙΑΑΑ και παπαζήσης 2003, κείμενο στο βιβλίο του Pascal Boniface, *Οι Πόλεμοι του Αύριο*, 26.

¹⁴⁷ Boniface, *Οι Πόλεμοι του Αύριο*, 26

¹⁴⁸ Ντόκος, "Ασύμμετρες Απειλές και Διεθνή Ασφάλεια", 371.

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ

Οι Πρωτοβουλίες Της Ευρωπαϊκής Κοινότητας

Κατά γενική ομολογία, η Ευρωπαϊκή Ένωση αντέδρασε σωστά στις άθλιες τρομοκρατικές ενέργειες που έπληξαν τις ΗΠΑ στις 11 Σεπτεμβρίου του 2001. Αξίζει όμως εδώ να επισημάνουμε ότι το ίδιο σωστά αντέδρασε και η Ελλάδα. Με γνώμονα τη θέση της στο διεθνές γίνεσθαι και την εξυπηρέτηση των συμφερόντων της, απέφυγε οποιαδήποτε διαφοροποίηση που θα την οδηγούσε σ' ένα διεθνοπολιτικό κενό.¹⁴⁹

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν έχει μείνει άπραγη στη νέα διαμορφωμένη κατάσταση η οποία θέτει σε κίνδυνο την διατήρηση της ειρήνης και της διεθνούς ασφάλειας και έχει δραστηριοποιηθεί λαμβάνοντας σειρά πρωτοβουλιών και μέτρων για την αντιμετώπιση των κύριων ασύμμετρων απειλών, όπως: ¹⁵⁰

1. Μετά τις 11 Σεπτεμβρίου, αντέδρασε με μέτρα όπως η θεσμοθέτηση του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, τη λήψη μέτρων για την καταπολέμηση της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας και τη συμφωνία αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής με τις ΗΠΑ. Η ΕΕ συνεχίζει την ανάπτυξη συνεργασίας σ' αυτό τον τομέα και τη βελτίωση των αμυντικών της μηχανισμών.

2. Επί χρόνια ασκεί πολιτικές κατά της διάδοσης των όπλων μαζικής καταστροφής με πιο πρόσφατη τη συμφωνία ενός προγράμματος δράσης, το οποίο προβλέπει μέτρα για την ισχυροποίηση του Διεθνούς Οργανισμού Ατομικής Ενέργειας, για αυστηρότερους ελέγχους επί των εξαγωγών και την αντιμετώπιση των παράνομων αποστολών και προμηθειών. Παράλληλα επιδιώκει την ένταξη όλων των κρατών σε καθεστώτα πολυμερών συνθηκών, καθώς και την ενίσχυση των συνθηκών και των διατάξεων επαλήθευσης που περιέχουν.

2. Η Ευρωπαϊκή Ένωση και διάφορα κράτη μέλη έχουν παρέμβει για να αντιμετωπίσουν περιφερειακές συγκρούσεις και να βοηθήσουν τα αποσαθρωμένα

---

¹⁴⁹ Boniface, *Οι Πόλεμοι του Αύριο*, 23.

¹⁵⁰ Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ — ΜΙΑ ΑΣΦΑΛΗΣ ΕΥΡΩΠΗ Σ' ΕΝΑΝ ΚΑΛΥΤΕΡΟ ΚΟΣΜΟ*.

κράτη να ορθοποδήσουν ξανά, σε περιοχές όπως τα Βαλκάνια, το Αφγανιστάν και τη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό. Η αποκατάσταση χρηστής διακυβέρνησης, η προαγωγή της δημοκρατίας και η εξασφάλιση στις αρχές, της ικανότητας καταπολέμησης του οργανωμένου εγκλήματος αποτελούν έναν από τους πιο αποτελεσματικούς τρόπους αντιμετώπισης του οργανωμένου εγκλήματος μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η ΕΕ υπήρξε επίσης πολύ δραστήρια, και σε ό,τι αφορά τη στρατηγική για τα ΟΜΚ, η οποία θεσπίστηκε το 2003. Η συγκεκριμένη στρατηγική εστιάζεται στην πρόληψη, με την ανάληψη ενεργειών στο πλαίσιο του ΟΗΕ και διεθνών συμφωνιών καθώς και με τη συνεργασία με τρίτες χώρες και περιφερειακούς οργανισμούς, για τη βελτίωση των δυνατοτήτων τους να προλαμβάνουν τη διάδοση των ΟΜΚ.¹⁵¹

Η αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος και της τρομοκρατίας αποτέλεσε για την ευρωπαϊκή κοινότητα, ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του '70, και μέχρι σήμερα, τη δικαιολογητική βάση για την υιοθέτηση μιας σειράς πρωτοβουλιών στο χώρο του ποινικού δικαίου και μάλιστα σε μια εποχή που δεν είχε ακόμη μεταβιβαστεί ποινική εξουσία στα ευρωπαϊκά κράτη. Χρησιμοποιήθηκαν δηλαδή οι δύο αυτές κατηγορίες εγκλημάτων ως ενοποιητικοί μοχλοί ή κινητήριες δυνάμεις για την ανάπτυξη κοινών πολιτικών στον ευρύτερο τομέα της πρόληψης και δίωξης του εγκλήματος.¹⁵²

Από το 2003 και μετά η ΕΕ πραγματοποίησε πρόοδο όσον αφορά την αντιμετώπιση των δύο αυτών προβλημάτων, λαμβάνοντας και άλλα μέτρα, εντός της Ένωσης και θεσπίζοντας νέα στρατηγική για την εξωτερική διάσταση του τομέα δικαιοσύνης και εσωτερικών υποθέσεων το 2005. Χάρη στα μέτρα αυτά, διευκολύνθηκαν η διεξαγωγή διασυνοριακών ερευνών και ο συντονισμός της δίωξης. Η αντιτρομοκρατική στρατηγική της ΕΕ, η οποία επίσης θεσπίστηκε το 2005, βασίζεται στον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του Διεθνούς

---

¹⁵¹ Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ — ΜΙΑ ΑΣΦΑΛΗΣ ΕΥΡΩΠΗ Σ' ΕΝΑΝ ΚΑΛΥΤΕΡΟ ΚΟΣΜΟ*, 11.

¹⁵² Συμεωνίδου – Καστανίδου, *Οργανωμένο Έγκλημα και Τρομοκρατία: Σύγχρονες Εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή και Ελληνική Έννομη Τάξη*, 1.

Δικαίου και ακολουθεί μία τετρασκελή προσέγγιση, δηλαδή πρόληψη της ριζοσπαστικοποίησης και της στρατολόγησης τρομοκρατών και καταπολέμηση των γενεσιουργών αιτίων τους, προστασία δυνητικών στόχων, δίωξη τρομοκρατών και αντίδραση μετά τις επιθέσεις.¹⁵³

Τις κοινές πρωτοβουλίες που αναπτύχθηκαν για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος μπορούμε να τις κατατάξουμε σε πέντε ειδικότερους άξονες:¹⁵⁴

1. Ενοποίηση της αστυνομικής δράσης.

Το 1995 συστάθηκε η Ευρωπαϊκή Αστυνομική Υπηρεσία (Europol),¹⁵⁵ η οποία είχε συμφωνηθεί στη Συνθήκη του Μάαστριχτ με στόχο τη βελτίωση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών στους τομείς της παράνομης εμπορίας ναρκωτικών, της τρομοκρατίας και άλλων σοβαρών μορφών του διεθνούς οργανωμένου εγκλήματος.¹⁵⁶ Στα καθήκοντα της Europol εντάσσεται ειδικότερα η διευκόλυνση της ανταλλαγής πληροφοριών, η συλλογή, η σύνθεση και ανάλυση στοιχείων και πληροφοριών, η διευκόλυνση της διεξαγωγής ερευνών αλλά και η τήρηση αυτοματοποιημένων συλλογών πληροφοριών.¹⁵⁷ Ένα χρόνο αργότερα, το 1996, υιοθετείται Κοινή Δράση,¹⁵⁸ που προβλέπει την εγκατάσταση των αστυνομικών συνδέσμων, θεσμού που ενισχύεται και επεκτείνεται με Απόφαση του Συμβουλίου του 2003, με την οποία ρυθμίζεται και η συνεργασία μεταξύ

---

¹⁵³ Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ — ΜΙΑ ΑΣΦΑΛΗΣ ΕΥΡΩΠΗ Σ' ΕΝΑΝ ΚΑΛΥΤΕΡΟ ΚΟΣΜΟ*, 12.

¹⁵⁴ Συμεωνίδου – Καστανίδου, *Οργανωμένο Έγκλημα και Τρομοκρατία: Σύγχρονες Εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή και Ελληνική Έννομη Τάξη*, 2-12.

¹⁵⁵ Σ. Αλεξιάδη, *Αγκριτική*, 5η εκδ., 2003, σελ. 149 επ. Ε. Στεργιάδη, *Η Ευρωπαϊκή Αστυνομική Υπηρεσία (Europol)*, Ποιν.Δικ.1998, σ.578 επ. S.Gleb, *Europol*, NStZ 2001, σ.623 κείμενο στο βιβλίο της Συμεωνίδου-Καστανίδου, *Οργανωμένο Έγκλημα Και Τρομοκρατία: Σύγχρονες Εξελίξεις Στην Ευρωπαϊκή Και Ελληνική Έννομη Τάξη*, 2.

¹⁵⁶ Προοίμιο της Σύμβασης Europol (EE C 316 της 27.11.1995, σ. 2-32), όπου ορίζεται ως κοινός στόχος των κρατών μελών η βελτίωση της συνεργασίας τους κατά των «σοβαρών μορφών της διεθνούς οργανωμένης εγκληματικότητας» επ. Βλ. επίσης το άρθρο 2.1 της Συνθήκης Europol (EE C 316 της 27.11.1995, σ. 2-32) σχετικά με τις αρμοδιότητες της Ευρωπαϊκής Αστυνομικής Υπηρεσίας, κείμενο στο βιβλίο της Συμεωνίδου – Καστανίδου, *Οργανωμένο Έγκλημα και Τρομοκρατία: Σύγχρονες Εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή και Ελληνική Έννομη Τάξη*, 2.

¹⁵⁷ Άρθρο 3, *Συνθήκη Europol*, κείμενο στο βιβλίο της Συμεωνίδου – Καστανίδου, *Οργανωμένο Έγκλημα και Τρομοκρατία: Σύγχρονες Εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή και Ελληνική Έννομη Τάξη*, 3.

¹⁵⁸ EE L 268 της 19.10.1996, κείμενο στο βιβλίο της Συμεωνίδου – Καστανίδου, *Οργανωμένο Έγκλημα και Τρομοκρατία: Σύγχρονες Εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή και Ελληνική Έννομη Τάξη*, 3.

αστυνομικών συνδέσμων και Ευγοροί. Σύντομα η συλλογή πληροφοριών και ανταλλαγή πληροφοριών παίρνει ακόμα ευρύτερες διαστάσεις. Στο Σχέδιο Δράσης του 1997, θεωρείται αναγκαία η ύπαρξη πληροφοριών σχετικά με όλα τα νομικά πρόσωπα που είναι καταχωρημένα σε κάθε κράτος μέλος αλλά και φυσικά πρόσωπα που συμμετέχουν στη διοίκηση τους.¹⁵⁹ Αμέσως μετά το τρομοκρατικό χτύπημα στις ΗΠΑ το Σεπτέμβριο του 2001, αποφασίζεται επιπλέον η ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ της Ευγοροί, των υπηρεσιών πληροφοριών και των αστυνομικών αρχών σε θέματα τρομοκρατίας, ενώ με Απόφαση του Συμβουλίου του 2003, θεσμοθετείται η υποχρέωση κάθε κράτους να διαμορφώσει ειδική υπηρεσία που θα συγκεντρώνει όλες τις πληροφορίες σχετικά με τρομοκρατικές πράξεις και θα τις διαβιβάζει στη Ευγοροί.

2. **Κινητοποίηση ομάδων ιδιωτών**

Σε ένα δεύτερο άξονα εντάσσονται πρωτοβουλίες για την κινητοποίηση ευρύτερων ομάδων ιδιωτών που επιχειρείται να στρατολογηθούν στον αγώνα κατά της τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος

3. **Προσέγγιση κυρωτικών κανόνων**

Ένας τρίτος άξονας στον οποίο αναπτύσσονται οι ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες είναι εκείνος της προσέγγισης των αντίστοιχων κυρωτικών κανόνων, στο επίπεδο πια του ουσιαστικού ποινικού δικαίου. Στα προτεινόμενα μέτρα, προνομιακή θέση κατέχει η ενιαία περιγραφή των πράξεων της νομιμοποίησης, η πρόβλεψη αυστηρών ποινικών κυρώσεων και η πρόβλεψη κυρώσεων και για νομικά πρόσωπα. Παράλληλα υιοθετείται για πρώτη φορά ένας κοινός ορισμός του τρομοκρατικού εγκλήματος με Απόφαση – Πλαίσιο του 2002, όπου ορίζεται επίσης η έννοια της τρομοκρατικής οργάνωσης και του εγκλήματος που συναρτάται με τη τέλεση τρομοκρατικής πράξης.

---

¹⁵⁹ Σχέδιο Δράσης 2000: «Πρόληψη και έλεγχος της οργανωμένης εγκληματικότητας:: Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αρχή της νέας χιλιετίας» (ΕΕ C 251 της 29.12.1998, σ. 1-4, Σύσταση αρθ.3.), κείμενο στο βιβλίο της Συμεωνίδου – Καστανίδου, *Οργανωμένο Έγκλημα και Τρομοκρατία: Σύγχρονες Εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή και Ελληνική Έννομη Τάξη*, 3.

4. **Εντατικοποίηση των ενεργειών για εντοπισμό και δήμευση των προϊόντων του εγκλήματος.**

Ένας τέταρτος άξονας είναι αυτός του εντοπισμού, της κατάσχεσης και της δήμευσης των προϊόντων του εγκλήματος και όταν αυτό δεν είναι δυνατόν δίνεται η δυνατότητα κατάσχεσης αγαθών αντίστοιχης αξίας, με τα προϊόντα του εγκλήματος, στα πλαίσια εσωτερικών διαδικασιών οι οποίες κινούνται κατόπιν αιτήματος άλλου κράτους – μέλους καθώς και στα πλαίσια αιτήσεων εκτέλεσης αλλοδαπών διαταγών δήμευσης.

5. **Ανάπτυξη δικαστικής συνεργασίας**

Ο πέμπτος και τελευταίος άξονας είναι εκείνος της δικαστικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών η οποία αποτέλεσε και τη δικαιολογητική βάση για τη δημιουργία της Eurojust το 2002.¹⁶⁰ Η Eurojust αποτελείται από εθνικούς εισαγγελείς, δικαστές αλλά και αξιωματικούς της αστυνομίας και στα καθήκοντα της οποίας ανήκει ο συντονισμός των εθνικών εισαγγελικών αρχών για τη δίωξη όλων των εγκλημάτων που υπάγονται στην αρμοδιότητα της Ευγοροί, μεταξύ των οποίων και της τρομοκρατίας καθώς και ορισμένων τύπων εγκλημάτων που διαπράττονται συχνά από διεθνείς οργανώσεις. Στον ίδιο άξονα της δικαστικής συνεργασίας εντάσσεται η Απόφαση Πλαίσιο του Συμβουλίου για το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης, η προώθηση του οποίου συνδέθηκε κατά κύριο λόγο με την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας αμέσως μετά την τρομοκρατική επίθεση στις ΗΠΑ.¹⁶¹

Ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ)

Ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη αποτελεί τον μόνο πανευρωπαϊκό οργανισμό ασφάλειας, που έγινε κυρίως γνωστός για τις

---

¹⁶⁰ Απόφαση Συμβουλίου της 28.2.2002 (2002/187/ΔΕΥ, ΕΕ L 63 της 6.3.2002), σ. 1-13, κείμενο στο βιβλίο της Συμεωνίδου – Καστανίδου, *Οργανωμένο Έγκλημα και Τρομοκρατία: Σύγχρονες Εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή και Ελληνική Έννομη Τάξη*, 11.

¹⁶¹ Κοινή Δήλωση των Αρχηγών Κρατών ή Κυβερνήσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Προέδρου της Επιτροπής, Βρυξέλλες, 19.10.2001, κείμενο στο βιβλίο της Συμεωνίδου – Καστανίδου, *Οργανωμένο Έγκλημα και Τρομοκρατία: Σύγχρονες Εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή και Ελληνική Έννομη Τάξη*, 12.

προσπάθειες προώθησης και προάσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αποτέλεσμα του “Helsinki Process” του 1975. Για τον ΟΑΣΕ, ο συσχετισμός μεταξύ των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ασφάλειας παρέμεινε και εξακολουθεί να παραμένει ουσιαστικός. Η παρούσα ενασχόληση του ΟΑΣΕ έχει να κάνει με τους νέους κινδύνους και απειλές, όπως η διακίνηση όπλων μαζικής καταστροφής, η τρομοκρατία και η διακίνηση ναρκωτικών.¹⁶²

Στις συναντήσεις κορυφής των κρατών-μελών που αποτελούν τον Οργανισμό, το ζήτημα της τρομοκρατίας κατέχει κατά κανόνα κυρίαρχη θέση στην ατζέντα, όπου συνήθως καταδικάζεται η τρομοκρατική δραστηριότητα απ’ όπου κι αν προέρχεται, ενώ τα μέλη του καλούνται να συντονίσουν τη δράση τους για την αντιμετώπισή της. Η “λέξη” τρομοκρατία, για τον ΟΑΣΕ, χρησιμοποιείται στις ίδιες προτάσεις με το οργανωμένο έγκλημα και τη διακίνηση ναρκωτικών με τρόπο ώστε οι έννοιες να εξομοιώνονται. Παρόλο ότι ζητείται η τιμωρία των ενόχων δεν γίνεται καμιά προσπάθεια εννοιολογικής προσέγγισης και οριοθέτησης του φαινομένου.¹⁶³

Οι Διεθνείς Συμβάσεις και Πρωτοβουλίες για την Αντιμετώπιση της Τρομοκρατίας

Το διεθνές νομοθετικό έργο για την πρόληψη και την καταστολή της διεθνούς τρομοκρατίας δεν είναι ευκαταφρόνητο. Οι θεσμικές πρωτοβουλίες της Διεθνούς Κοινότητας πάνω σ’ αυτό το πεδίο μέριμνας, ακόμα και πριν από τις τρομοκρατικές επιθέσεις στις Η.Π.Α. την 11η Σεπτεμβρίου, υπήρξαν πολυάριθμες και ουσιώδεις. Το κύριο γνώρισμα τους όμως είναι η αποσπασματικότητα και η μη καθολικότητα της εφαρμογής τους. Πράγματι, οι περισσότερες θεσμικές πρωτοβουλίες του είδους αναλήφθηκαν επί τη ευκαιρία εκδήλωσης ενός σημαντικού τρομοκρατικού γεγονότος που αφορούσε κατ’ ανάγκη μια συγκεκριμένη εδαφική περιοχή ή έναν ειδικό στόχο ή ακόμα, ένα ιδιαίτερο μέσο διάπραξης μιας τρομοκρατικής ενέργειας. Αναπόφευκτα λοιπόν, η συμπτωματικότητα καθόριζε και το πλαίσιο ευκαιρίας για την αντιεγκληματική

---

¹⁶² Μπόση, *Περί του Ορισμού της ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ*, 92.

¹⁶³ Sapiro M. “The OSCE: An Essential Component of European Security”, *Insight*, No.15, American Society of International Law, March 1997, κείμενο στο βιβλίο της Μπόση, *Περί του Ορισμού της ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ*, 92-93.

αντιμετώπιση των αιφνίδιων κι απάνθρωπων αυτών τρομοκρατικών επιθέσεων. Για παράδειγμα, οι αεροπειρατείες και τα θανατηφόρα αποτελέσματα αυτών, κινητοποίησαν αντίστοιχα την οργανωμένη Διεθνή Κοινότητα, προκειμένου να ρυθμίσει σε προληπτικό και κατασταλτικό επίπεδο αυτή την μορφή τρομοκρατίας. Για το λόγο αυτό, παρατηρούμε ότι οι πρώτες διεθνείς συμβάσεις, κύρια στα πλαίσια του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), έχουν ως θεματικό τους κείμενο την «αεροτρομοκρατία».¹⁶⁴

Όταν στη συνέχεια, συνέβησαν πυρηνικά «ατυχήματα» ή εκτοξεύτηκαν απειλές πυρηνικών χτυπημάτων από διάφορα κράτη, της διεθνούς σκηνικής τάξης, τα οποία διέθεταν, δήλωναν ή θεωρούνταν ότι διέθεταν πυρηνικό υλικό, τότε οι διεθνείς συμβάσεις κατάστρωναν μέτρα για την περιστολή αυτού του κινδύνου. Όταν επίσης, η διεθνής τρομοκρατία εκβίαζε μέσω της «σύλληψης ομήρων» ή κατελάμβανε παράνομα πλοία ή άρχιζε να χρησιμοποιεί βόμβες για την επίτευξη των στόχων της, τότε ακολουθούσε μια αντίστοιχη θεσμική αντιμετώπιση. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η ρυθμιστική παρέμβαση της Διεθνούς Κοινότητας στο αντιτρομοκρατικό φάσμα υπήρξε πάντοτε αποσπασματική κι ευκαιριακή, ενώ κατά κανόνα κρυβόταν πίσω από τις αιματηρές δράσεις της διεθνούς τρομοκρατίας. Φωτεινές εξαιρέσεις αποτελούν ορισμένες περιφερειακές αντιτρομοκρατικές συμβάσεις όπως για παράδειγμα, η «Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την καταστολή της Τρομοκρατίας», οι οποίες, αν και άργησαν να συναφθούν, εντούτοις συνιστούν ολοκληρωμένες θεσμικές απαντήσεις στη διεθνή πρόκληση και δραστηριότητα της τρομοκρατίας.¹⁶⁵

Η συγκεκριμένη νομοθετική στάση και πολιτική δεν καταδεικνύει βέβαια κάποιο μειωμένο ενδιαφέρον της διεθνούς κοινότητας για την έγκαιρη και πλήρη αντιμετώπιση αυτής της παγκόσμιας απειλής. Η χρονική καθυστέρηση και η πολύχρονη επιφυλακτικότητα αρκετών κρατών-μελών του ΟΗΕ είναι αποτέλεσμα της βαθύτατης ασυμφωνίας των παραγόντων της διεθνούς διακυβέρνησης, πάνω στο μέγιστο ζήτημα του αμοιβαία αποδεκτού ορισμού της τρομοκρατίας. Τούτο οφείλεται, κατά βάση, αφενός στο γεγονός ότι η τρομοκρατία γειτνιάζει ή συμπίπτει από την φύση της, την ιστορία της και τους προβαλλόμενους στόχους της με την

---

¹⁶⁴ Δημόπουλος, *Παγκοσμιοποίηση & Τρομοκρατία*, 176

¹⁶⁵ Ibid.

σφαίρα της πολιτικής, η οποία μόνον οριακά και κατ' εξαίρεση εμπίπτει στο πεδίο της ποινικής καταστολής, αφετέρου στη διαφορετική αντίληψη που έχουν διάφορα κράτη για την ποιότητα της παγκόσμιας ειρήνης και ασφάλειας κι ακολούθως, στις διαφορετικές επιδιώξεις τους για την ιδεώδη ή τουλάχιστον, την ανεκτή λειτουργία αυτών των κρίσιμων μεγεθών.¹⁶⁶

ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΜΜΑΧΙΕΣ

Οι ασύμμετρες απειλές αναδιαμορφώνουν με την ιδιαιτερότητά τους τις προτεραιότητες ασφαλείας των κρατών και των διεθνών οργανισμών. Ήδη το ΝΑΤΟ από το 1999 άλλαξε το Στρατηγικό του δόγμα και πλέον δρα όχι μόνον ως αμυντική συμμαχία αλλά και ως όργανο διεθνούς επέμβασης, αποκτώντας αρμοδιότητες εκτός της παραδοσιακής περιοχής ευθύνης¹⁶⁷.

Κάθε συμμαχία επιδιώκει να είναι σε θέση να λειτουργήσει σαν μια πλατφόρμα ανάπτυξης και ενδυνάμωσης της συνεργασίας στη μάχη κατά της τρομοκρατίας. Αυτό προϋποθέτει ότι οι Συμμαχίες, παρέχουν το πλαίσιο εργασίας μέσω του οποίου, τα μέλη τους καθώς και άλλα κράτη (μη μέλη), συνεργάζονται για τον κοινό στόχο αντιμετώπισης των απειλών αυτών.¹⁶⁸

Όσον αφορά στο ΝΑΤΟ, η άμεση εμπλοκή στον αγώνα εναντίον της τρομοκρατίας, αποτελεί μια σημαντική και πιθανότατα καθοριστική πρόκληση για το μέλλον του. Σε αυτό το πλαίσιο και κάτω από το πρίσμα του νέου γεωπολιτικού περιβάλλοντος ασφαλείας, το ΝΑΤΟ απέδωσε, μέσω του Νέου Στρατηγικού Δόγματος,¹⁶⁹ ιδιαίτερη σημασία στις Επιχειρήσεις που δεν εμπίπτουν στο Άρθρο 5. Αυτή η προσέγγιση καθιστά ικανή τη Συμμαχία, να αντιμετωπίζει και να χειρίζεται κάθε είδους απειλές, στρατιωτικές και μη, οι οποίες μπορούν να βλάψουν τα συμφέροντά της.

---

¹⁶⁶ Δημόπουλος, *Παγκοσμιοποίηση & Τρομοκρατία*, 178 .

¹⁶⁷ Σύνοδος κορυφής ΝΑΤΟ, *The Strategic Concept of the Alliance*, Washington, Απρίλιος 1999.

¹⁶⁸ Ενδεικτική είναι η πρόσφατη περίπτωση αιτήματος από την Ελλάδα και αποδοχής από το ΝΑΤΟ, συνεργασίας για την ενίσχυση της ασφάλειας στην περιοχή, κατά την διάρκεια των ΟΑ 2004.

¹⁶⁹ *The Strategic Concept of the Alliance*.

Παράλληλα, σημαντικές υπήρξαν οι επιπτώσεις στους κόλπους της ΕΕ από την τρομοκρατική ενέργεια της 11 Μαρτίου 2004 στην Μαδρίτη, για την συσπείρωση και οργάνωση των κρατών μελών, ενάντια στις ασύμμετρες απειλές. Ήδη έχουν εντατικοποιηθεί οι διενέργειες των μηχανισμών της ΕΕ, στο πλαίσιο του υπό διαμόρφωση Ευρωπαϊκού Συντάγματος, της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ) και της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΕΠΑΑ), για την δημιουργία του κατάλληλου νομικού πλαισίου και των διαδικασιών, που θα επιτρέπουν την ανάληψη δράσης για αποδοτική πρόληψη και αντιμετώπιση των ασύμμετρων απειλών. Αν και τα βήματα δεν είναι εξίσου μεγάλα, σταθερά ή ευδιάκριτα, σε σχέση με αυτά του ΝΑΤΟ, εν τούτοις υπάρχει η δυναμική και η βούληση, ενώ ο μηχανισμός της ΕΕ έχει τεθεί σε κίνηση προς την κατεύθυνση της συνεργασίας για συλλογική καταπολέμηση των νέων απειλών.

ΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΕΛΕΓΧΟΥ ΤΩΝ ΕΞΟΠΛΙΣΜΩΝ ΚΑΙ Η ΜΗ ΔΙΑΣΠΟΡΑ ΟΜΚ

Η σημαντικότερη συνθήκη για τον περιορισμό των πυρηνικών όπλων είναι η «Συνθήκη για τη Μη Διασπορά Πυρηνικών Όπλων» που ψηφίστηκε από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ στις 12 Ιουνίου του 1968 και υπογράφηκε στις 1 Ιουλίου του 1968.¹⁷⁰ Τέθηκε σε ισχύ στις 5 Μαρτίου του 1970 και σήμερα έχει 190 μέλη, εκτός της Ινδίας, του Πακιστάν, της Βορείου Κορέας και του Ισραήλ, συμπεριλαμβανομένων των 5 μόνιμων μελών του Συμβουλίου Ασφαλείας. Η Σύμβαση αναγνωρίζει δύο κατηγορίες κρατών, τα Πυρηνικά Κράτη (ΠΚ) και τα Μη Πυρηνικά Κράτη (ΜΠΚ). Στα πρώτα προτείνει να διαπραγματευτούν καλόπιστα μεταξύ τους τον πυρηνικό αφοπλισμό τους, ενώ απαγορεύει στη δεύτερη ομάδα κρατών να αποκτήσουν πυρηνικά όπλα. Επιτρέπεται η χρήση της πυρηνικής τεχνολογίας μόνο για ειρηνικούς σκοπούς και τίθεται υπό το καθεστώς διασφαλίσεων του Διεθνούς Οργανισμού Ατομικής Ενέργειας (ΔΟΑΕ). Διαπραγματεύσεις για τη σύναψη μιας «Συνθήκης για την Πλήρη Απαγόρευση των Πυρηνικών Δοκιμών» (CTBT) ξεκίνησαν από τα τέλη της δεκαετίας του 1950 και παρέμειναν άκαρπες σε όλη τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, λόγω προβλημάτων στον καθορισμό του καθεστώτος ελέγχων και επαληθεύσεων των δοκιμών. Ωστόσο, το 1963, η Σοβιετική Ένωση, οι Ηνωμένες Πολιτείες και το

---

¹⁷⁰ Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (NPT), κείμενο στο βιβλίο του Κουσκουβέλη- Μπέλου, «Διασπορά Όπλων Μαζικής Καταστροφής», 396.

Ηνωμένο Βασίλειο συμφώνησαν στη Συνθήκη Μερικής Απαγόρευσης των Πυρηνικών Δοκιμών (PTBT), που απαγορεύει τις πυρηνικές δοκιμές στην ατμόσφαιρα, στο απώτερο διάστημα και στο νερό.¹⁷¹

Η πρώτη πολυμερής σύμβαση αφοπλισμού που τέθηκε σε ισχύ κατά τη διάρκεια του Ψυχρού πολέμου ήταν η Σύμβαση για την Απαγόρευση Παραγωγής και Αποθήκευσης Βακτηριολογικών Όπλων. Η Σύμβαση τέθηκε σε ισχύ στις 26 Μαρτίου 1975 στην οποία έχουν προσχωρήσει μέχρι σήμερα 150 μέλη. Αξίζει να σημειωθεί ότι ενώ θέτει τις συγκεκριμένες απαγορεύσεις που αφορούν στους βιολογικούς και τοξικούς παράγοντες, καθώς και στα όπλα που έχουν σχεδιαστεί για να τα χρησιμοποιήσουν, δεν αναφέρει την απαγόρευση χρήσης τέτοιων όπλων, μια ρύθμιση που υπήρχε στο Πρωτόκολλο της Γενεύης του 1925. Μια επιπλέον αδυναμία της Σύμβασης είναι η απουσία πρόβλεψης διαδικασιών επαλήθευσης και για αυτό το λόγο θεωρείται μάλλον αναποτελεσματική.¹⁷²

Όσον αφορά στα χημικά όπλα, αν και οι διαπραγματεύσεις για τη σύναψη μιας πολυμερούς συμφωνίας αφοπλισμού είχαν ξεκινήσει από το 1980, το τελικό κείμενο της Σύμβασης υιοθετήθηκε από τη Διάσκεψη για τον Αφοπλισμό στη Γενεύη μόλις στις 3 Σεπτεμβρίου 1992. Τέθηκε σε ισχύ στις 29 Απριλίου 1997 και μέχρι σήμερα έχουν προσχωρήσει σε αυτή 164 κράτη, ενώ η εφαρμογή της προωθείται από τον Οργανισμό για την Απαγόρευση Χημικών Όπλων. Η σύμβαση απαγορεύει στα συμβαλλόμενα μέλη την ανάπτυξη, απόκτηση ή κατοχή χημικών όπλων, τη χρήση τους ή την προετοιμασία χρήσης τους, τη μεταφορά τους, την ενθάρρυνση χημικών όπλων σε άλλες χώρες ενώ υποχρεώνει τα μέλη της να καταστρέψουν αποθηκευμένα χημικά όπλα. Σε αντίθεση με τις άλλες συμβάσεις, η Σύμβαση για τα χημικά όπλα διαθέτει μηχανισμούς συμμόρφωσης με τις επιταγές της δεδομένου ότι ο οργανισμός που λειτουργεί για την εφαρμογή της, έχει τη δυνατότητα να ζητήσει από τα συμβαλλόμενα κράτη να προβούν σε κυρώσεις ή να

---

¹⁷¹ Κουσκουβέλης- Μπέλου, "Διασπορά Όπλων Μαζικής Καταστροφής," 397.

¹⁷² Catherine Rhodes και Malcolm Dando, "The Biological Weapons Proliferation Threat: Past, Present, and Future Assessments and Responses", *Strategic Insights VI*, αρ. 5 (Αύγουστος 2007). κείμενο στο βιβλίο του Κουσκουβέλη- Μπέλου, "Διασπορά Όπλων Μαζικής Καταστροφής," 397.

απευθυνθεί στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ ενάντια σε συμβαλλόμενο κράτος που δεν τήρησε τις διατάξεις της Σύμβασης.¹⁷³

Εκτός από τις συμφωνίες για τον έλεγχο των ΟΜΚ, στο καθεστώς ελέγχου των εξοπλισμών εντάσσονται και οι συμφωνίες που αφορούν στη μείωση αλλά και τον έλεγχο μεταφοράς της τεχνολογίας που συμβάλλει στα συστήματα εκτόξευσης πυραύλων που χρησιμοποιούνται για τη μεταφορά ΟΜΚ. Παράλληλα από το 1974 λειτουργεί η Ομάδα Πυρηνικών Προμηθευτών (Nuclear Suppliers Group), η οποία ελέγχει το καθεστώς εξαγωγών των σχάσιμων υλικών προσπαθώντας να προωθήσουν τη μη διάδοση ύποπτου υλικού.¹⁷⁴

ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ ΟΜΚ.

Το νέο σκηνικό, που διαμορφώθηκε την επόμενη των τρομοκρατικών ενεργειών στις ΗΠΑ δείχνει πόσο απαραίτητη είναι η διεθνής συνεργασία, προκειμένου να αντιμετωπιστούν νέες απειλές και προκλήσεις.¹⁷⁵ Η έννοια της καταπολέμησης της διασποράς μπορεί να σημαίνει την αντιμετώπιση τριών ζητημάτων, την πάταξη των μεταφορών ΟΜΚ προς εχθρικά κράτη και τρομοκρατικές οργανώσεις, την αποτροπή χρήσης τους και την άμυνα. Σε κάθε περίπτωση η έννοιά της καταπολέμησης της διασποράς ενέχει τη διάσταση της ένοπλης επίθεσης προκειμένου να επιτευχθούν, αν είναι απαραίτητο, οι σκοποί της μη διασποράς. Υπάρχουν πολλά διλήμματα σχετικά με την αποδοχή της χρήσης ένοπλης βίας για λόγους μη διασποράς και ένα από τα σημαντικότερα αφορά στον ορισμό της έννοιας δεδομένου ότι μπορεί να καλύπτει πολλές δράσεις που συμβάλλουν στη διασπορά ΟΜΚ επιτρέποντας στρατιωτικές επιθέσεις σε ενδεχομένως αυθαίρετα οριζόμενες απειλές. Όπως πολύ εύστοχα επισημαίνει ο Robert Litwak, θα πρέπει να γίνει ένας σαφής διαχωρισμός μεταξύ των όρων βάσει των οποίων θα μπορεί να εξαπολυθεί μια στρατιωτική επιχείρηση στο όνομα της μη-διάδοσης ΟΜΚ. Πιο συγκεκριμένα, η περίπτωση της Αμερικανικής

---

¹⁷³ John Baylis και Mark Smith, "The Control of Weapons of Mass Destruction", στο *Strategy in the Contemporary World*, επιμ. John Baylis et al., 2^η εκδ. (Oxford: Oxford University Press, 2007), 232. κείμενο στο βιβλίο του Κουσκουβέλη- Μπέλου, "Διασπορά Όπλων Μαζικής Καταστροφής," 398.

¹⁷⁴ <http://www.nuclearsuppliersgroup.org/en/history1> κείμενο στο βιβλίο του Κουσκουβέλη- Μπέλου, "Διασπορά Όπλων Μαζικής Καταστροφής," 398.

¹⁷⁵ Boniface, *Οι Πόλεμοι του Αύριο*, 27.

στρατιωτικής επίθεσης στο Ιράκ το 2003 εμφανίστηκε ως πρακτική μη διάδοσης ΟΜΚ «*δια μέσω της αλλαγής καθεστώτος*» στο Ιράκ γεγονός που θα μπορούσε να αντιπαρατεθεί με την αποτελεσματικότερη περίπτωση της Λιβύης όπου η πρακτική της μη διάδοσης ΟΜΚ ενθαρρύνθηκε «*δια μέσω αλλαγών μέσα στο ίδιο το καθεστώς*».¹⁷⁶

Παρά τις δυσκολίες που παρουσιάζει το ζήτημα της καταπολέμησης της διασποράς ΟΜΚ και κυρίως στα ζητήματα χρήσης ένοπλης βίας, τα τελευταία χρόνια έχει αναπτυχθεί ένα πλαίσιο συνεργασίας μεταξύ κρατών που δίνει έμφαση κυρίως στο πλαίσιο του περιορισμού της διασποράς απομακρύνοντας το ενδεχόμενο για χρήση ένοπλης βίας. Από το 2003 η ΕΕ εξέδωσε ένα κείμενο με τις Βασικές Αρχές για μια Ευρωπαϊκή Στρατηγική ενάντια στη διασπορά Όπλων Μαζικής Καταστροφής. Σύμφωνα με την ευρωπαϊκή προσέγγιση, η διασπορά μπορεί να καταπολεμηθεί με διεθνή συνεργασία και σκληρούς ελεγκτικούς μηχανισμούς στους οποίους τόσο τα κράτη μέλη όσο και τα συνεργαζόμενα με την ΕΕ θα πρέπει να τηρούν. Μόνο σε περίπτωση αποτυχίας άλλων μέσων θα μπορεί να θεωρηθεί ως πιθανότητα η χρήση ένοπλης βίας και πάντα σύμφωνα με το Χάρτη του ΟΗΕ.¹⁷⁷

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δίνει έμφαση στις διεθνείς συμφωνίες ελέγχου των εξοπλισμών αλλά και στο καθεστώς διεθνών διασφαλίσεων ελπίζοντας στην ενδυνάμωσή τους. Ωστόσο αξίζει να σημειωθεί ότι όσον αφορά τον κίνδυνο της πυρηνικής τρομοκρατίας στην κοινή θέση των κρατών μελών της ΕΕ το 2005, υπογραμμίζεται η άποψη για την «*ανάγκη να αποφευχθεί με κάθε τρόπο ο κίνδυνος της πυρηνικής τρομοκρατίας...*». Σε κάθε περίπτωση, η Ευρωπαϊκή Ένωση αφήνει ένα περιθώριο δράσης για ζητήματα που σχετίζονται άμεσα με την πυρηνική τρομοκρατία ενώ προωθεί κυρίως πολυμερείς συμφωνίες για την αντιμετώπιση της διάδοσης και των συναφών θεμάτων όπως το Καθεστώς Ελέγχου της Τεχνολογίας Πυραύλων, τον Κώδικα Συμπεριφοράς της Χάγης καθώς και τη Συνθήκη Περιορισμού των Σχάσιμων Υλικών (FMCT), ενώ καλεί τα κράτη

---

¹⁷⁶ James A. Russel και Trisha Bury, "Over-the-Horizon Proliferation: Challenges for Interdiction and Counter-Proliferation Policy", Conference Report, Strategic Insights VI, αρ. 5 (2007), κείμενο στο βιβλίο του Κουσκουβέλη- Μπέλλου, "Διασπορά Όπλων Μαζικής Καταστροφής," 417.

¹⁷⁷ Κουσκουβέλης- Μπέλλου, "Διασπορά Όπλων Μαζικής Καταστροφής," 383.

μέλη να συμμορφωθούν με το σύνολο των συμφωνιών που έχουν υπογράψει τα κράτη μέλη της με την European Atomic Energy Community (EURATOM) και του Διεθνή Οργανισμού Ατομικής Ενέργειας (ΔΟΑΕ) ως προς την ενίσχυση του καθεστώτος διασφαλίσεων.¹⁷⁸

Ίσως μια από τις σημαντικότερες δράσεις πολυμερούς χαρακτήρα που μειώνει το χάσμα μεταξύ μη διάδοσης και καταπολέμησης της διάδοσης, είναι η Πρωτοβουλία Ασφάλειας, για την Αποτροπή Διασποράς Όπλων Μαζικής Καταστροφής (Proliferation Security Initiative-PSI). Αποτελεί μια άτυπη σύμπραξη κρατών τα οποία έχουν συμφωνήσει να απέχουν από τη διακίνηση ΟΜΚ και της συναφούς τεχνολογίας και συστημάτων μεταφοράς αυτών διά ξηράς, θαλάσσης και αέρος, ενώ ταυτόχρονα προωθούν τη μεταξύ τους συνεργασία για τον εντοπισμό και έλεγχο φορτίων με ύποπτο υλικό. Παράλληλα προβλέπει τη δυσλειτουργική συνεργασία προκειμένου να αξιοποιούνται οι στρατιωτικές και πολιτικές δυνατότητες των μελών της διευκολύνοντάς με αυτόν τον τρόπο έναν αποτελεσματικό συντονισμό δράσεων για την αποτροπή της διασποράς ΟΜΚ. Η Πρωτοβουλία προωθήθηκε από τις Ηνωμένες Πολιτείες το Μάιο του 2003 στο πλαίσιο εφαρμογής της Αμερικάνικης Εθνικής Στρατηγικής για την καταπολέμηση των ΟΜΚ, ενώ οι απαγορευτικές αρχές που προβλέπει συνάδουν με συγκεκριμένες διακηρύξεις διεθνών οργανισμών όπως του ΟΗΕ (1992), της Ομάδας των 8 (Ιούνιος 2003) και της Κοινής Δήλωσης Ευρωπαϊκής Ένωσης - ΗΠΑ για τη Διάδοση Όπλων Μαζικής Καταστροφής (2003).¹⁷⁹ Σε αντίθεση με προηγούμενες συνθήκες που καθορίζουν το πλαίσιο συμπεριφοράς των συμβαλλομένων κρατών σε επίπεδο μη διάδοσης (*non-proliferation*), η συγκεκριμένη πρωτοβουλία εντάσσεται στο χώρο της πάταξης της διασποράς (*counter-proliferation*) διαμέσου συγκεκριμένων δράσεων που ενδεχομένως να απαιτηθούν και προϋποθέτει την εκ των προτέρων βούληση των κρατών να συνεργαστούν ενεργά.¹⁸⁰

---

¹⁷⁸ Κουσκουβέλης- Μπέλλου, "Διασπορά Όπλων Μαζικής Καταστροφής," 383

¹⁷⁹ Mark J. Valencia, "The proliferation security initiative", *Adelphi Papers* 45, αρ. 376 (Οκτώβριος, 2005): 25, κείμενο στο βιβλίο του Κουσκουβέλη- Μπέλλου, "Διασπορά Όπλων Μαζικής Καταστροφής," 419.

¹⁸⁰ Κουσκουβέλης- Μπέλλου, "Διασπορά Όπλων Μαζικής Καταστροφής," 383.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ: ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.

Ο Ασύμμετρος πόλεμος δεν ταιριάζει ούτε με την ιδέα του Carl von Clausewitz περί πολέμου, ούτε με την παραδοσιακή έννοια του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου. Δεδομένου ότι οι αντιμαχόμενες πλευρές είναι όλο και πιο άνισες, η αρχή της ισότητας των όπλων δεν ισχύει γι' αυτές, διότι έχουν ανόμοιους στόχους και χρησιμοποιούν ανόμοια μέσα και μεθόδους για να επιτύχουν τους στόχους τους. Καθώς οι κλασικές διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις μεταξύ των μελών με περίπου ίση στρατιωτική δύναμη αποτελούν εξαίρεση, οι εσωτερικοί πόλεμοι είναι κυρίως μάχες μεταξύ αντιπάλων που είναι άνισοι σε πολλά επίπεδα.¹⁸¹

Το στρατιωτικά πιο αδύναμο μέρος σε έναν τέτοιο ασύμμετρο πόλεμο μπορεί να μπει στον πειρασμό να χρησιμοποιήσει παράνομες μεθόδους, προκειμένου να ξεπεράσει τη δύναμη του αντιπάλου και να εκμεταλλευτεί τις αδυναμίες του. Η διεθνής τρομοκρατία, η οποία μπορεί να ανέλθει σε μια κατάσταση εχθρική, δεδομένου ότι διαταράσσει τις κοινωνίες, ακόμη και την παγκόσμια τάξη, είναι η επιτομή αυτού του είδους ασύμμετρου πολέμου.¹⁸²

Οι νέες μορφές απειλών είναι χειρότερες από εκείνες με τις οποίες είχε συνηθίσει να ζει ο άνθρωπος. Δεν αναγνωρίζουν σύνορα και δεν έχουν συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές δράσεως. Η πρόληψη από τις νέες μορφές απειλών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ετοιμότητα ειδικών υπηρεσιών ασφάλειας καθώς και από την αποτελεσματικότητα τοπικών περιφερειακών και διεθνούς δικτύου πληροφοριών αντιτρομοκρατικής δράσης.

Το Διεθνές Περιβάλλον ασφάλειας έχει εισέλθει σε μια νέα εποχή, που χαρακτηρίζεται από τον επαναπροσδιορισμό των ιδεολογιών, των αξιών, των οικονομικών και πολιτικών δεδομένων, όπως επίσης των στρατιωτικών συμμαχιών και των κοινωνικών διεργασιών. Η τρομοκρατία είναι ένας εχθρός

---

¹⁸¹ Pfanner, «*Asymmetrical warfare from the perspective of humanitarian law and humanitarian action*», 173.

¹⁸² Ibid.

χωρίς σύνορα, χωρίς στρατό και χωρίς ενδοιασμούς, που δεν συμμορφώνεται σε κανένα κανόνα. Η 11^η Σεπτεμβρη αποτέλεσε και αποτελεί σημείο αναφοράς για την εξέλιξη της τρομοκρατίας αλλά και για τις μορφές που εκλαμβάνει η κρατική αντίδραση σε όποιο φαινόμενο ορίζει ως τρομοκρατικό. Η εντατικοποίηση των διεθνών μέτρων για την αντιμετώπιση ενός χρόνιου προβλήματος στην ουσία αναβάθμισε την τρομοκρατία καθώς οι πολεμικές επιχειρήσεις που ορίστηκαν ως προληπτικό μέτρο ανακυκλώνουν το πρόβλημα.¹⁸³

Η ασυμμετρία έχει επιπτώσεις στη νομιμότητα του πολέμου, τη νομιμότητα των εμπόλεμων μερών και τα συμφέροντα που διακυβεύονται από την εφαρμογή του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου. Η προσδοκία της αμοιβαιότητας ως ένα βασικό κίνητρο για την τήρηση του νόμου, συχνά χάνεται ενώ η έντιμη πάλη αντικαθίσταται από δόλια συμπεριφορά και οι μυστικές επιχειρήσεις γίνονται υποκατάστατα για τις ανοικτές μάχες.¹⁸⁴

Το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο δεν πρέπει να παρερμηνεύεται. Δεν μπορεί να επεκτείνεται σε περιπτώσεις διαφορετικές από εκείνες που προορίζεται να καλύψει, χωρίς να δίνει λάθος οδηγίες. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για την καταπολέμηση της διεθνούς τρομοκρατίας, η οποία παρά τις πολλές πολεμικές πτυχές δεν ισοδυναμεί κατ' ανάγκη με μια «ένοπλη σύρραξη», σύμφωνα με τη σημερινή έννοια του Δικαίου του Πολέμου.¹⁸⁵

Το οργανωμένο έγκλημα που διακινεί τα ναρκωτικά σε παγκόσμιο επίπεδο, απασχολεί ιδιαίτερα τους Διεθνείς οργανισμούς και τους μηχανισμούς της διεθνούς ασφάλειας και ο λόγος έγκειται στη νέα ποιότητα των πυρηνικών υλικών, χημικών ουσιών, και βιολογικών μικροβίων που άρχισε να διακινεί πρόσφατα και τα οποία απειλούν σε σημαντικό βαθμό τη Διεθνή Ασφάλεια. Η τάση εξομοίωσης της τρομοκρατίας με το οργανωμένο έγκλημα έχει λάβει διαστάσεις με ιδιαίτερο

---

¹⁸³ Μαίρη Μπόση, «Η 11^η Σεπτεμβρίου ως ορόσημο στην εξέλιξη της διεθνούς τρομοκρατίας. Η προβληματική της ασυμμετρίας», *Διημερίδα ΑΣΠ για τις Ασύμμετρες Απειλές στον 21ο Αιώνα*, Θεσσαλονίκη, 21-22 Μαΐου 03.

¹⁸⁴ Pfanner, «*Asymmetrical warfare from the perspective of humanitarian law and humanitarian action*», 173.

¹⁸⁵ Ibid.

ενδιαφέρον, λόγω των αλλαγών που συνέβησαν στην πρώην Σοβιετική Ένωση από την μια πλευρά και τη νέα διάσταση της τρομοκρατίας από τη άλλη.

Η νέα στρατηγική που ανέπτυξε το οργανωμένο έγκλημα τα τελευταία χρόνια, επικεντρώνεται στην όσο το δυνατόν μεγαλύτερη αφομοίωση στη νόμιμη οικονομία και εκμετάλλευση των δυνατοτήτων της στα πλαίσια της διεθνούς ελεύθερης αγοράς. Καθώς η παράλληλη οικονομία διεισδύει και ενσωματώνεται στη νόμιμη, οι κίνδυνοι για τις οικονομίες των χωρών και τη διεθνή οικονομική ισορροπία αυξάνονται. Τα οικονομικά μεγέθη γίνονται αναξιόπιστα, ενώ το έργο των κυβερνήσεων για τη χάραξη οικονομικών πολιτικών υπονομεύεται. Μέσα από τις νόμιμες επιχειρήσεις το οργανωμένο έγκλημα διαπλέκεται με την πολιτική, ώστε να προωθούνται τα στρατηγικά του συμφέροντα.

Η έξαρση του οργανωμένου εγκλήματος, οδηγεί σε νομικές και πολιτικές επιλογές, που επηρεάζουν και ακρωτηριάζουν βασικές πλευρές του κλασικού συνταγματικού κράτους. Το οργανωμένο έγκλημα μπορεί να διεισδύσει στο τραπεζικό σύστημα, να αποκτήσει τον έλεγχο σημαντικών παραγωγικών κλάδων μέσω επενδύσεων ή ακόμη και να θέσει υπό τον έλεγχό του ολόκληρες κυβερνήσεις ή διοικητικούς μηχανισμούς με δωροδοκίες. Έτσι, το οργανωμένο έγκλημα, με τις μορφές που έχει πάρει σήμερα, μπορεί να επηρεάσει την εθνική ασφάλεια του κράτους όσον αφορά τους παράγοντες της πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής ασφάλειας.

Το διεθνικό οργανωμένο έγκλημα αποτελεί μια πρόκληση στην εθνική κυριαρχία και, αν δεν ελεγχθεί η εξάπλωσή του, θα οδηγήσει στην υπονόμευση του έθνους-κράτους στον 21ο αιώνα. Σε εθνικό επίπεδο, βασικό χαρακτηριστικό του κράτους αποτελεί ο έλεγχος επί του εθνικού εδάφους, που παραβιάζεται από την ανικανότητα ελέγχου επί της εισαγωγής όπλων, ανθρώπων και ναρκωτικών. Ουσιαστικά, πρόκειται για μια σαφή μείωση της εθνικής κυριαρχίας. Εξάλλου, το υπερεθνικό οργανωμένο έγκλημα απειλεί τις πολιτικές δομές, την παγκόσμια οικονομία και την κοινωνική σταθερότητα σε διάφορες περιοχές του πλανήτη,

ιδιαίτερα σε χώρες που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης προς τη δημοκρατία.¹⁸⁶

Από την άλλη πλευρά, οι πρωτοβουλίες που έχουν αναληφθεί στα πλαίσια της ευρωπαϊκής κοινότητας με αναφορά στο οργανωμένο έγκλημα και τη τρομοκρατία συνεπάγονται σοβαρούς περιορισμούς τόσο για τα επιμέρους κράτη, όσο και για τους πολίτες. Σ' ότι αφορά τα κράτη, οι ρυθμίσεις αυτές συνεπάγονται σοβαρούς περιορισμούς της κυριαρχίας τους, καθώς η παρέμβαση στην τρομοκρατία και το οργανωμένο έγκλημα επιτρέπει τη παρέμβαση των ευρωπαϊκών οργάνων σε τομείς όπου διαφορετικά δεν υπάρχει σχετική αρμοδιότητα. Από την άλλη πλευρά οι επιπτώσεις στα δικαιώματα και τις ελευθερίες των πολιτών είναι σημαντικές, διότι επιτρέπει τη προσβολή ατομικών ελευθεριών από αστυνομικούς μηχανισμούς, ήδη στο στάδιο πρόληψης του εγκλήματος.¹⁸⁷

Η διάδοση ΟΜΚ έχει αναδειχθεί σε μια από τις βασικότερες απειλές της διεθνούς ασφάλειας και ειρήνης. Παρά το γεγονός ότι στο παρελθόν η διάδοση ΟΜΚ εξελίσσονταν σε ένα κανονιστικό πλαίσιο που καθόριζε τη συμπεριφορά των κρατών και τους αυτοπεριορίζε, μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου μια σειρά παραγόντων οδήγησε στην μετάλλαξη του φαινομένου δημιουργώντας μια περισσότερο ασαφή εικόνα ως προς το ενδεχόμενο χρήσης ΟΜΚ από δρώντες που δεν δείχνουν να έχουν την πρόθεση να αποκτήσουν και να χρησιμοποιήσουν ΟΜΚ. Σε ένα τέτοιο περιβάλλον, η Διεθνής Κοινότητα έχει στραφεί στη δημιουργία κανόνων συμπεριφοράς, τουλάχιστον για την πλειονότητα των κρατών, και ενίσχυσης του καθεστώτος ελέγχου των παραγόντων που θα μειώνουν το ενδεχόμενο εκδήλωσης ενός περιστατικού πυρηνικής τρομοκρατίας ή της χρήσης χημικών, βιολογικών ή ραδιολογικών υλικών από ομάδες που επιδιώκουν την πρόκληση μαζικών καταστροφών.¹⁸⁸

Δεν υπάρχει επιστήμη των Διεθνών Σχέσεων, αν δεν εστιάζεται στις σχέσεις ισχύος και ιδιαίτερα στις δυναμικές που αναπτύσσει η άνιση ανάπτυξη. Η καλή

---

¹⁸⁶ Ντόκος, "Ασύμμετρες Απειλές και Διεθνή Ασφάλεια", 367-368.

¹⁸⁷ Συμεωνίδου – Καστανίδου, *Οργανωμένο Έγκλημα και Τρομοκρατία: Σύγχρονες Εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή και Ελληνική Έννομη Τάξη*, 12.

¹⁸⁸ Κουσκουβέλης και Μπέλλου, *Διασπορά Όπλων Μαζικής Καταστροφής*, 420.

θεωρεία Διεθνών Σχέσεων είναι τόσο προϋπόθεση επιβίωσης ενός κράτους όσο και προϋπόθεση διεθνούς ειρήνης και σταθερότητας. Η άνιση ανάπτυξη, ο ηγεμονισμός, οι διεθνείς επεμβάσεις και οι στρατηγικοί ανταγωνισμοί που οξύνουν τα ιστορικά περιφερειακά προβλήματα αποτελούν τα βασικότερα και βαθύτερα αίτια του προβλήματος. Το σύγχρονο Διεθνές Σύστημα θα σταθεροποιηθεί μόνο όταν εξαλειφθούν τα κύρια αίτια του πολέμου και κυρίως η άνιση ανάπτυξη και ο ηγεμονισμός.¹⁸⁹

Η κατάχρηση ισχύος και τα διεθνή προβλήματα που αυτή προκαλεί αποκλείεται να εξαλειφθούν τελείως από το Διεθνές Σύστημα, το οποίο αποτελείται από "ζωντανές" αναπτυσσόμενες και εξελισσόμενες κοινωνίες. Οι διεθνείς ανωμαλίες, όπως τρομοκράτες και αναρχικοί μπορούν να αντιμετωπιστούν μόνο με τη στερέωση του έθνους-κράτους, την ενίσχυση της κρατικής κυριαρχίας και ευρύτερα με την καταπολέμηση των αιτίων πολέμου στις διακρατικές σχέσεις.

Η λαθρομετανάστευση αποτελεί ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα ασφάλειας και ως παγκόσμιο κοινωνικό φαινόμενο λόγο των διαστάσεων που έχει λάβει, αποτελεί ένα εν δυνάμει παράγοντα ασύμμετρης απειλής. Μέσω αυτής δίνεται η δυνατότητα σε κακοποιά στοιχεία και φανατικούς, με άγνωστες προθέσεις, να εισέρχονται στις διάφορες χώρες. Η θέσπιση ειδικών μέτρων για την απέλαση τους αποτελεί επώδυνη μορφή ενεργειών για όλα τα συμβαλλόμενα μέρη. Το ολοένα αυξανόμενο κύμα της λαθραίας μετανάστευσης στον ενιαίο κοινοτικό χώρο φέρνει τις εσωτερικές έννομες τάξεις των χωρών μελών, αντιμέτωπες με σημαντικά προβλήματα όπως νομικά, κοινωνικά, οικονομικά, δημόσιας τάξης και όλα εκείνα τα συναφή προβλήματα που αφορούν την παράνομη και ανεξέλεγκτη μετανάστευση.¹⁹⁰

Ο φονταμενταλισμός είναι μία έννοια σε πολλούς άγνωστη, η οποία ακούγεται κυρίως από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και χρησιμοποιείται στη καθημερινότητα μας ως μία άκρως συντηρητική και φανατική μορφή προσήλωσης

---

¹⁸⁹ Ήφαιστος, *Ο πόλεμος και τα αίτια του. Τα πολλά πρόσωπα του ηγεμονισμού και της τρομοκρατίας*, 22-24.

¹⁹⁰ Γεωργούλης, «Η αντιμετώπιση της λαθρομετανάστευσης από την ΕΕ. Οι ευρύτερες επιπτώσεις στην ευρωπαϊκή εσωτερική έννομη τάξη».

στις δομές της θρησκείας διαφόρων ακραίων ομάδων του ισλαμικού κόσμου, οι οποίες αγωνίζονται για την αποκατάσταση των παλαιών αρχών της ισλαμικής θρησκείας. Οι σύντομες προσεγγίσεις γενικά του θρησκευτικού φονταμενταλισμού, και ειδικότερα του ισλαμικού του τύπου, αποκαλύπτουν την προοδευτική εμφάνιση μιας απειλής, που μάλλον αδυνατούν να ελέγξουν οι σημερινοί διεθνείς οργανισμοί. Ο πρόσφατος πόλεμος στο Ιράκ, δημιούργησε μεγάλες δυσαρέσκειες και αισθήματα μίσους κατά της Δύσης, που μαζί με τα συνεχώς αυξανόμενα συναισθήματα μιας διευρυνόμενης ισλαμικής παναραβικής αβεβαιότητας για το πολιτικό μέλλον της περιοχής, δεν είναι σε θέση να πείσουν ακόμη και τους πλέον αισιόδοξους για τον πιθανό τερματισμό των τρομοκρατικών αντιδράσεων. Είναι φανερό ότι η απειλή αποκτά ιδιαίτερη τραγικότητα, όταν τροφοδοτείται συνεχώς η συλλογική ισλαμική μνήμη με πικρίες και μισή που οφείλονται σε σκληρότητα, περιφρόνηση, λάθη και παραλείψεις των δυτικών προς τον ισλαμικό κόσμο. Τελικά είναι ανάγκη να κατανοήσουμε τον ισλαμικό κόσμο, βάσει του πολιτισμού και των λαϊκών του παραδόσεων που μορφοποιήθηκαν μέσα σε μια διαφορετική από τον Χριστιανισμό θρησκεία, με διαφορετική ανθρωπολογία, κοσμολογία και εσχατολογία.¹⁹¹

Ήδη η ανάπτυξη των ισλαμικών σπουδών στις δυτικές κοινωνίες είναι ένα καλό πρώτο βήμα, που όμως χρειάζεται από την άλλη ανάπτυξη των χριστιανικών σπουδών στις ισλαμικές κοινωνίες. Ας μη λησμονούμε ότι υπάρχουν σοβαρά εμπόδια και ένα από αυτά, ο ισλαμικός φανατισμός έχει τελείως διαφορετικά στοιχεία από τον αντίστοιχο χριστιανικό. Ακόμη, η έννοια της πίστης λειτουργεί κυριαρχικά πάνω στην ανθρώπινη ύπαρξη, που εκμηδενίζεται μπροστά στα βασικά καθήκοντα και προσφέρεται για το θρίαμβο της. Εδώ η ελευθερία αποκτά περιεχόμενο άρνησης και η υποταγή στο νόμο του Θεού, γίνεται το μέσο για την τελική δικαίωση. Επιπλέον η ιεροκρατική δομή του Ισλάμ, με την σχεδόν αποθεωμένη εξουσία του ιερατείου, λειτουργεί ως φύλακας και τροφοδότης της παράδοσης. Αυτή τη δομή δεν μπόρεσε ποτέ να αμφισβητήσει ούτε η εξέλιξη, ούτε η διανοήση ούτε και η γνώση του αντίστοιχου φαινομένου στο δυτικό κόσμο.

---

¹⁹¹ Γιούλτσας, «Ο θρησκευτικός φονταμενταλισμός ως κίνητρο τρομοκρατίας σε παγκόσμιο επίπεδο. Προεκτάσεις - επιπτώσεις στη διεθνή ασφάλεια».

Γι' αυτό και η συνεκτική αιτία του ισλαμικού φονταμενταλισμού ήταν και παραμένει το θεοκρατικό ιερατείο του.¹⁹²

Οι σύγχρονες οικονομίες εξαρτώνται πάρα πολύ από κρίσιμης σημασίας υποδομές, όπως οι μεταφορές, οι επικοινωνίες και ο ενεργειακός εφοδιασμός, αλλά και το διαδίκτυο. Η ενωσιακή στρατηγική για ασφαλή κοινωνία της πληροφορίας, η οποία θεσπίστηκε το 2006, καλύπτει το έγκλημα που βασίζεται στο διαδίκτυο. Ωστόσο, οι επιθέσεις κατά ιδιωτικών ή κρατικών συστημάτων πληροφορικής στα κράτη μέλη της ΕΕ προσέδωσαν στη στρατηγική αυτή μια νέα διάσταση, ως δυνητικού νέου οικονομικού, πολιτικού και στρατιωτικού όπλου.¹⁹³

Παρότι όλες οι κυβερνήσεις παρουσιάζονται ως δρώντες στον κυβερνοχώρο που εστιάζουν την προσοχή τους μόνο στην κυβερνο-άμυνα, εντούτοις, εκτιμάται ότι επιδιώκουν να αναπτύξουν τεχνολογία και μέσα, προκειμένου αφενός να εκμεταλλευθούν τις πληροφορίες των αντίπαλων δικτύων και αφετέρου να διεξάγουν κυβερνοεπιθέσεις, όταν απαιτηθεί. Ο λόγος είναι προφανής. Το πλεονέκτημα σε τεχνολογικό επίπεδο δημιουργεί αντίστοιχο πλεονέκτημα στον παγκόσμιο ανταγωνισμό της κυριαρχίας και της υποστήριξης των συμφερόντων.¹⁹⁴

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Πρώτα απ' όλα είναι σημαντικό να κατανοηθεί η σημασία της πρόληψης. Αυτό φαίνεται και από το γεγονός ότι όλες οι κινήσεις των ΗΠΑ αποβλέπουν κυρίως στην πρόληψη παρά στην καταστολή μιας ήδη εκδηλωθείσας ασύμμετρης επίθεσης. Η πρόληψη είναι η καλύτερη στρατηγική εφόσον η αντιμετώπιση των ασύμμετρων απειλών από τη στιγμή που θα εκδηλωθούν είναι εξαιρετικά δύσκολη. Εδώ χρειάζεται αλλαγή νοοτροπίας διότι η πρόληψη δεν μετριέται με στατιστικά στοιχεία.

---

¹⁹² Γιούλτσης, «Ο θρησκευτικός φονταμενταλισμός ως κίνητρο τρομοκρατίας σε παγκόσμιο επίπεδο. Προεκτάσεις - επιπτώσεις στη διεθνή ασφάλεια».

¹⁹³ Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ — ΜΙΑ ΑΣΦΑΛΗΣ ΕΥΡΩΠΗ Σ' ΕΝΑΝ ΚΑΛΥΤΕΡΟ ΚΟΣΜΟ*, 13.

¹⁹⁴ Γιαννακόπουλος, Βασίλειος, «Κυβερνοπόλεμος: υπαρκτή παγκόσμια ασύμμετρη απειλή», Διαδικτυακός τόπος «Geostrategy», www.geostrategy.gr, (Τετάρτη 29 Δεκεμβρίου 2010).

Η σημαντικότερη επένδυση στην αντιμετώπιση των περισσότερων ασύμμετρων απειλών, είναι η καταπολέμηση των γενεσιουργών αιτίων τους, όπως η φτώχεια, η ανισότητα, η αδικία και ο φανατισμός που διευρύνονται σταθερά καθώς και οι συνέπειες της σύγχρονης παγκόσμιας εξέλιξης στην οικονομία και στον καπιταλισμό. Παράλληλα οι λαοί πρέπει να πειστούν ότι υπάρχει μια δράση αμυντικού χαρακτήρα, έναντι τρομοκρατικής επίθεσης, που όμως δεν αγνοεί τις αξίες, τις αρχές, τη δημοκρατία, τη συλλογικότητα και τον σεβασμό στον άνθρωπο.

Επίσης η οικονομική ανασυγκρότηση κρίσιμων περιοχών του πλανήτη που εκτιμάται ότι είναι κέντρα ανάπτυξης ασύμμετρων απειλών, η εξάσκηση πολιτικής κατανόησης των ιδιαιτεροτήτων των λαών και η εφαρμογή των κανόνων του διεθνούς δικαίου, είναι κινήσεις που εκτιμάται ότι μακροπρόθεσμα θα φέρουν αποτέλεσμα. Τα ανωτέρω δύνανται να αμβλύνουν τις διαφορές μεταξύ ανεπτυγμένων και μη χώρων, οι οποίες προδιαθέτουν την ανάπτυξη ασύμμετρων κινδύνων.

Η αντιμετώπιση των ασύμμετρων απειλών απαιτεί και διακρατική συνεργασία. Δηλαδή εντατικοποίηση της διεθνούς οργάνωσης ταυτόχρονα αυτή η διεθνής συνεργασία δεν πρέπει να πλήξει τα επιτεύγματα του νομικού και πολιτικού μας πολιτισμού και να οδηγηθούμε σε μεσαιωνικές μεθόδους. Απαιτείται λοιπόν ένα ισοζύγιο προσεκτικά διαρθρωμένο όπου οι θεμελιώδεις ελευθερίες και τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν θα αλλοιώνονται ουσιωδώς ενώ θα εξευρίσκονται τρόποι και μέσα πρόληψης, εντοπισμού και καταστολής των νέων ασύμμετρων απειλών. Δηλαδή απαιτείται η ισχύς της αρχής της νομιμότητας κατά την διεξαγωγή του αγώνα κατά των ασύμμετρων απειλών.¹⁹⁵

Πρέπει να βελτιώσουμε τον τρόπο με τον οποίον συναρθρώνουμε την εσωτερική και την εξωτερική διάσταση. Απαιτούνται καλύτερος συντονισμός, μεγαλύτερη διαφάνεια και ευελιξία μεταξύ των διαφόρων υπηρεσιών, τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η ανάγκη αυτή είχε ήδη επισημανθεί αλλά

---

¹⁹⁵ Καρακωστανόγλου, «Η αντιμετώπιση των ασύμμετρων απειλών μέσω της ενίσχυσης της διεθνούς οργάνωσης και νομιμότητας».

η πρόοδος υπήρξε αργή και ανεπαρκής.¹⁹⁶

Η προσφυγή στη μονομερή και μη εξουσιοδοτημένη και μάλιστα πρόωρη χρήση βίας υποσκάπτει τη διεθνή νομιμότητα, τους διεθνείς θεσμούς και τη διεθνή σταθερότητα επιβάλλοντας τη λογική της ισχύος που μακροπρόθεσμα δεν μπορεί να παραγάγει δικαιοσύνη και ειρήνη. Η επίκληση του δήθεν δικαιώματος νόμιμης άμυνας με την μορφή προληπτικής επίθεσης είναι άκρως καταχρηστική εφαρμογή και ερμηνεία της σχετικής ρύθμισης του άρθρου 51 του καταστατικού χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.¹⁹⁷

Αυτό που απαιτείται δεν είναι η ανατροπή του Διεθνούς Δικαίου και των νομίμων διαδικασιών αλλά η ευέλικτη και συναινετική προσαρμογή και μεταρρύθμιση τους για την αντιμετώπιση των νέων ιδιότυπων απειλών, όπως η τρομοκρατία διεθνούς επιπέδου. Για παράδειγμα ένα νέο διεθνές όργανο που θα λειτουργούσε στα πλαίσια του νέου διαρκούς ποινικού δικαστηρίου και με σοβαρές εγγυήσεις αντικειμενικότητας και αμεροληψίας θα μπορούσε να γνωμοδοτεί για την αναγκαιότητα χρήσης βίας ή την εξαναγκαστική δράση κατά της διεθνούς τρομοκρατίας.¹⁹⁸

Η αντιμετώπιση των επιθέσεων στον κυβερνοχώρο εμφανίζει αυξημένες δυσκολίες εξαιτίας της ικανότητας των τρομοκρατών, αλλά και των διαφορετικών νομικών καθεστώτων που ισχύουν σε διάφορες χώρες. Γ' αυτό η κάθε κυβέρνηση και οι ιδιωτικές εταιρείες πρέπει να επενδύσουν σε αμυντικό λογισμικό ώστε να προστατεύσουν τα ηλεκτρονικά τους συστήματα από ηλεκτρονικές επιθέσεις.¹⁹⁹

Η προσπάθεια αντιμετώπισης απαιτεί μια καλά σχεδιασμένη, πολυεπίπεδη και πολυμερή στρατηγική από πλευράς της Διεθνούς Κοινότητας. Δεν επαρκεί η αστυνομικού τύπου αντιμετώπιση και γι' αυτό το λόγο καθίσταται επιτακτική η ανάγκη αντιμετώπισης των αιτίων και προβλημάτων που αν δεν γεννούν,

---

¹⁹⁶ Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ — ΜΙΑ ΑΣΦΑΛΗΣ ΕΥΡΩΠΗ Σ' ΕΝΑΝ ΚΑΛΥΤΕΡΟ ΚΟΣΜΟ*, 13.

¹⁹⁷ Ibid.

¹⁹⁸ Καρακωστανογλου, «Η αντιμετώπιση των ασύμμετρων απειλών μέσω της ενίσχυσης της διεθνούς οργάνωσης και νομιμότητας».

¹⁹⁹ Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ — ΜΙΑ ΑΣΦΑΛΗΣ ΕΥΡΩΠΗ Σ' ΕΝΑΝ ΚΑΛΥΤΕΡΟ ΚΟΣΜΟ*, 13.

τουλάχιστον τρέφουν την τρομοκρατία, με μια σύνθετη μακροπρόθεσμη πολιτικό-οικονομική στρατηγική, που θα περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, την αντιμετώπιση πολιτικών προβλημάτων, άμβλυνση των παγκόσμιων οικονομικό-κοινωνικών ανισοτήτων, ενθάρρυνση της πολιτικής μεταρρύθμισης στον αραβικό κόσμο, καθώς και διάλογο θρησκειών και πολιτισμών, όπου οι μετριοπαθείς μουσουλμάνοι, που αποτελούν και τη συντριπτική πλειοψηφία, θα πρέπει να προσπαθήσουν να ξεριζώσουν τη φυσιογνωμία των «μαρτύρων» του Ισλάμ που ευδοκιμεί σήμερα σε αρκετές περιοχές του μουσουλμανικού κόσμου.²⁰⁰

Εντός της ΕΕ θα πρέπει να ενισχυθούν οι ρυθμίσεις συντονισμού για την αντιμετώπιση σημαντικών τρομοκρατικών ενεργειών, ιδίως δε εκείνων που συνεπάγονται τη χρήση χημικών, πυρηνικών και βιολογικών υλικών, βάσει υφιστάμενων διατάξεων, όπως οι ρυθμίσεις συντονισμού σε κατάσταση κρίσης και ο μηχανισμός πολιτικής προστασίας. Πρέπει να αναληφθούν και άλλες ενέργειες όσον αφορά τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, παράλληλα με ουσιαστική και πλήρη ενωσιακή πολιτική για την ανταλλαγή πληροφοριών, η οποία θα λαμβάνει δεόντως υπόψη την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Πρέπει να ληφθούν και άλλα μέτρα για να την καταπολέμηση της στρατολόγησης τρομοκρατών, αντιμετωπίζοντας την εξτρεμιστική ιδεολογία και καταπολεμώντας τις διακρίσεις. Ο διαπολιτισμικός διάλογος, μεταξύ άλλων στο πλαίσιο της συμμαχίας των πολιτισμών, διαδραματίζει επίσης σημαντικό ρόλο.²⁰¹

Η τρομοκρατία αλλά και όλες οι μορφές ασύμμετρων απειλών δεν γνωρίζουν σύνορα και έτσι πρέπει να υπάρξει ακόμα στενότερη διεθνής και διακρατική συνεργασία ανάμεσα στα συναρμόδια Υπουργεία και Υπηρεσίες των διαφόρων χωρών. Όσον αφορά το οργανωμένο έγκλημα, θα πρέπει να ενισχυθούν οι συμπράξεις των γειτονικών χωρών και βασικών εταίρων, καθώς και στο πλαίσιο του ΟΗΕ, για την αντιμετώπιση των μετακινήσεων των ατόμων και την αστυνομική και δικαστική συνεργασία. Η εφαρμογή των υφιστάμενων πράξεων του ΟΗΕ για τα εγκλήματα έχει ουσιώδη σημασία και γι' αυτό το λόγο η ΕΕ θα πρέπει να

---

²⁰⁰ Ντόκος, "Ασύμμετρες Απειλές και Διεθνή Ασφάλεια", 381

²⁰¹ Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ — ΜΙΑ ΑΣΦΑΛΗΣ ΕΥΡΩΠΗ Σ' ΕΝΑΝ ΚΑΛΥΤΕΡΟ ΚΟΣΜΟ*, 13.

υποστηρίζει πολυμερείς προσπάθειες στο πλαίσιο αυτό.²⁰²

Στη Γαλλία, οι επιθέσεις του 1995 έγιναν αφορμή για την οργάνωση αντιτρομοκρατικών ομάδων επανδρωμένων από αστυνομικές υπηρεσίες και εξειδικευμένους δικαστές. Τέτοιου είδους μέτρα θα μπορούσαν να επεκταθούν στην Ευρωπαϊκή Ένωση και να χρησιμεύσουν ως παράδειγμα για άλλα κράτη που αποτελούν τρομοκρατικούς στόχους.²⁰³

Κάθε απειλή πρέπει να εξεταστεί χωριστά και να αντιμετωπιστεί με τις ιδιαιτερότητές της και στο ιδιαίτερο πλαίσιο των κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών αιτίων της. Μολονότι είναι ορθό ότι τα τρομοκρατικά χτυπήματα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου εξέφραζαν την νοσηρή αντιδημοκρατική και φθονερή προς της Ηνωμένες Πολιτείες ίσως και προς τη δύση συνολικά ιδεολογία του φανατικού ισλαμικού φονταμενταλισμού είναι εξίσου ορθό ότι η στρατολόγηση νέων ως «μαρτύρων» και η ιδεολογική κάλυψη των τρομοκρατικών πράξεων, δεν θα ήταν δυνατή αν δεν υπήρχαν μια σειρά από γενεσιουργές αιτίες.²⁰⁴

Για την αντιμετώπιση της φονταμενταλιστικής τρομοκρατίας δεν απαιτούνται αποφάσεις και ενέργειες «εν θερμό», αλλά καθιέρωση μιας ομόφωνης και ενιαίας Διεθνούς συνεργασίας της Παγκόσμιας Κοινότητας, η οποία θα επιτρέπει το κτύπημα κατά της τρομοκρατίας σε διμερές και πολυμερές επίπεδο και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης και Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), καθώς και άλλων Διεθνών Οργανισμών (NATO κ.λ.π). Είναι επιβεβλημένο λοιπόν, κατά τη διάρκεια του 21ου αιώνα, να επανεξεταστεί η έννοια της ασφάλειας και η εφαρμογή της. Αυτό θα πρέπει να γίνει τόσο στο επίπεδο επίλυσης των τοπικών συγκρούσεων, όσο και σε επίπεδο μηχανισμού πρόληψης και καταστολής των ασύμμετρων και μη κρατικών απειλών κατά της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας

Παράλληλα, όσον αφορά στην αντιμετώπιση των επιδράσεων του θρησκευτικού φονταμενταλισμού, απαιτείται κατανόηση του ισλαμικού κόσμου,

---

²⁰² Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ — ΜΙΑ ΑΣΦΑΛΗΣ ΕΥΡΩΠΗ Σ' ΕΝΑΝ ΚΑΛΥΤΕΡΟ ΚΟΣΜΟ, 13.

²⁰³ Boniface, *Οι Πόλεμοι του Αύριο*, 26

²⁰⁴ Καρακωστανογλου, «*Η αντιμετώπιση των ασύμμετρων απειλών μέσω της ενίσχυσης της διεθνούς οργάνωσης και νομιμότητας*».

βάσει του πολιτισμού και των λαϊκών του παραδόσεων, που μορφοποιήθηκαν μέσα σε μια διαφορετική από τον Χριστιανισμό θρησκεία, με διαφορετική ανθρωπολογία, κοσμολογία και εσχατολογία. Εκτιμάται ότι η ανάπτυξη των ισλαμικών σπουδών στις δυτικές κοινωνίες, αποτελεί αποφασιστικό μέτρο προς την ορθή κατεύθυνση, που όμως θα πρέπει να συνδυάζεται και από ανάπτυξη των χριστιανικών σπουδών στις ισλαμικές κοινωνίες.

Στο ζήτημα της λαθρομετανάστευσης που απασχολεί ιδιαίτερα και την Ελλάδα, η διεθνής συνεργασία και η προληπτική αντιμετώπιση καθίστανται εξίσου απαραίτητες. Έγκαιρος εντοπισμός των διακινούμενων μεταναστών όταν βρίσκονται στις ενδιάμεσες χώρες πριν τον τελικό προορισμό τους, διακρατική συνεργασία για την επαναπροώθηση τους.²⁰⁵

Αντιμετώπιση του «νέου περιβάλλοντος ασφάλειας» μέσω της ισχυροποίησης των δομών και των θεσμών της δημοκρατίας, αλλά και της εξισορρόπησης της παγκόσμιας κατανομής πλούτου. Στο νέο αυτό ρευστό περιβάλλον του 21ου αιώνα, τα κράτη οφείλουν να διασφαλίσουν την περιφερειακή και διεθνή ασφάλεια και να προετοιμάζονται για την αντιμετώπιση ασύμμετρων απειλών. Υπάρχουν πολλές πηγές ασύμμετρων απειλών και για το λόγο αυτό οι χώρες οφείλουν να αναδιαρθρώσουν τις τακτικές και τα μέσα που διαθέτουν για να φέρουν στο φως τις πηγές αυτών των απειλών και να καταπολεμήσουν τις γενεσιουργικές αιτίες που δημιουργούν την τρομοκρατία.

Επέκταση των επικοινωνιακών δικτύων τελωνείων των διαφόρων χωρών με τελικό στόχο να επιτευχθεί ένα παγκόσμιο ηλεκτρονικό σύστημα δικτύωσης που θα εξασφαλίζει την καλύτερη εφαρμογή των νόμων και θα ελαχιστοποιεί τις επιπτώσεις στην ροή του εμπορίου. Δημιουργία συστημάτων ηλεκτρονικής αρχειοθέτησης που θα υποβοηθούν τη συνοριακή ασφάλεια, χωρίς να παρεμποδίζουν την ομαλή διεξαγωγή της μετακίνησης των νομίμων ταξιδιωτών ή μεταναστών.

---

²⁰⁵ Καρακωστανογλου, «Η αντιμετώπιση των ασύμμετρων απειλών μέσω της ενίσχυσης της διεθνούς οργάνωσης και νομιμότητας».

Εντατικοποίηση των αστυνομικών ερευνών για τον εντοπισμό των υποστηρικτών των τρομοκρατών και ενίσχυση των επαφών ανάμεσα στις αστυνομικές αρχές όλων των χωρών, ώστε να εξασφαλίζεται η ταχύτερη ανταλλαγή πληροφοριών και η βοήθεια στον εντοπισμό των τρομοκρατών. Αυτό θα καταστεί δυνατό με την εξασφάλιση της πρόσβασης των δικτυικών αρχών στα στοιχεία που είναι αποθηκευμένα σε ηλεκτρονικούς υπολογιστές, με ταυτόχρονη φροντίδα να προστατευθούν τα δικαιώματα των πολιτών.

Παράλληλα θα πρέπει να αναπτυχθούν μέσα προηγμένης τεχνολογίας που να επιτρέπουν την ανίχνευση όλων των υπόπτων αντικειμένων, όπως, ψηφιακούς ανιχνευτές βομβών, βιομετρίας, ολογραφικούς ανιχνευτές σώματος και συστήματα αναγνώρισης προσώπου που θα μπορούν να ερευνούν τα στοιχεία κάθε υπόπτου, σε βάση δεδομένων για την τρομοκρατία.

Τέλος θα πρέπει να αναληφθούν πολιτικές και χρηματοοικονομικές δράσεις, ώστε να εξασφαλιστεί ότι, κατά ισόρροπο, αποτελεσματικό και συγκεκριμένο τρόπο, θα εξετάσθούν μέσα για την ενίσχυση των διεθνών προσπάθειών κατά της διάδοσης, της συνέχισης του αφοπλισμού και την εξασφάλιση της υπεύθυνης ανάπτυξης ειρηνικών χρήσεων της πυρηνικής ενέργειας από τις χώρες που το επιθυμούν. Πρέπει να αναληφθούν και άλλες πρωτοβουλίες για την ενωσιακή στήριξη μιας πολυμερούς προσέγγισης του κύκλου πυρηνικών καυσίμων, τη καταπολέμηση της χρηματοδότησης της διάδοσης, τα μέτρα για την ασφάλεια και την προστασία από βιολογικούς κινδύνους και το περιορισμό της διάδοσης των φορέων, ιδίως δε των βαλλιστικών πυραύλων. Θα πρέπει κάτω από αυτό το πλαίσιο, να αρχίσουν διαπραγματεύσεις για μια πολυμερή συνθήκη που θα απαγορεύει την παραγωγή σχάσιμου υλικού για πυρηνικά όπλα.²⁰⁶

---

²⁰⁶ Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ — ΜΙΑ ΑΣΦΑΛΗΣ ΕΥΡΩΠΗ Σ' ΕΝΑΝ ΚΑΛΥΤΕΡΟ ΚΟΣΜΟ*, 11-12.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στην προσπάθεια μας να ανακαλύψουμε και να αναλύσουμε το αύριο βρισκόμαστε συνεχώς αντιμέτωποι με το παρελθόν, τις αδυναμίες και τις φιλοδοξίες μας γεγονός που διαμορφώνει την επιρροή, τη στάση και τη θέση μας στο Διεθνές Σύστημα. Το τέλος του αιώνα που πέρασε, χαρακτηρίστηκε από την κατάρρευση των παλαιών γεωστρατηγικών συσχετισμών και την εγκαθίδρυση μιας συνεπακόλουθης αστάθειας. Η αστάθεια αυτή έχει αναγκάσει τα κράτη να επανεξετάσουν την έννοια της ασφάλειας και την εφαρμογή της. Νέες πρωτόγνωρες απειλές έχουν ξεπροβάλει, οι ονομαζόμενες «Ασύμμετρες Απειλές», οι οποίες λόγω του διεθνικού τους χαρακτήρα, απαιτούν τη διεθνή συνεργασία πολλών εμπλεκομένων φορέων για την αντιμετώπισή τους. Επίσης, λόγω της μη προβλέψιμης δράσης τους, καθιστούν αναχρονιστικές πολλές από τις παλαιές αντιλήψεις και απαιτούν μια νέα προσέγγιση και αντιμετώπιση.

Για να είναι αποτελεσματική αυτή η αντιμετώπιση των ασύμμετρων απειλών, θα πρέπει να αναλυθούν τα αίτια της δημιουργίας τους, οι επιμέρους μορφές τους με τις κατά περίπτωση ιδιαιτερότητες που έχουν, καθώς επίσης και ο τρόπος δράσης τους. Αρωγοί σε αυτή τη προσπάθεια θα πρέπει να γίνουν όλοι οι Διεθνείς Οργανισμοί, οι οποίοι μέσα από μία έγκυρη και έγκαιρη ενεργοποίηση με βάση ενός σωστά οργανωμένου νομικού πλαισίου, θα ευαισθητοποιήσουν, καθοδηγήσουν και συνετίσουν τους κρατικούς και μη παράγοντες του Διεθνούς Συστήματος ως προς τη διατήρηση της ειρήνης και το σεβασμό των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Ζούμε σ' έναν κόσμο αποτελούμενο από καινούργιους κίνδυνους αλλά και νέες ευκαιρίες. Η Διεθνής Κοινότητα αλλά και τα μεμονωμένα κράτη - μέλη έχουν τη δυνατότητα να προσφέρουν σημαντική συμβολή, τόσο στην αντιμετώπιση των απειλών όσο και στην προσπάθεια αξιοποίησης των ευκαιριών. Μια δραστήρια και ικανή Διεθνής Κοινότητα, βασιζόμενη και καθοδηγούμενη από το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο, θα επηρέαζε το πολιτικό και κοινωνικό γίγνεσθαι, σε παγκόσμια κλίμακα, συμβάλλοντας έτσι σε ένα αποτελεσματικό πολυμερές

σύστημα που θα οδηγήσει σ' έναν δικαιότερο, ασφαλέστερο και πιο ενωμένο κόσμο.²⁰⁷

---

²⁰⁷ Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ — ΜΙΑ ΑΣΦΑΛΗΣ ΕΥΡΩΠΗ Σ' ΕΝΑΝ ΚΑΛΥΤΕΡΟ ΚΟΣΜΟ*,43.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γεωργούλης, Σταμάτης, «Η αντιμετώπιση της λαθρομετανάστευσης από την ΕΕ. Οι ευρύτερες επιπτώσεις στην ευρωπαϊκή εσωτερική έννομη τάξη», *Διημερίδα ΑΣΠ για τις Ασύμμετρες Απειλές στον 21ο Αιώνα, Θεσσαλονίκη, 21-22 Μαΐου 03.*

Γιούλτσης, Βασίλειος, «Ο θρησκευτικός φονταμενταλισμός ως κίνητρο τρομοκρατίας σε παγκόσμιο επίπεδο. Προεκτάσεις - επιπτώσεις στη διεθνή ασφάλεια», *Διημερίδα ΑΣΠ για τις Ασύμμετρες Απειλές στον 21ο Αιώνα, Θεσσαλονίκη, 21-22 Μαΐου 03.*

Δημόπουλος, Χαράλαμπος, *Παγκοσμιοποίηση & Τρομοκρατία*, (Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2006).

Ήφαιστος, Παναγιώτης, *Ο πόλεμος και τα αίτια του. Τα πολλά πρόσωπα του ηγεμονισμού και της τρομοκρατίας*, γ' εκδ., Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2000.

Καρακωστανόγλου, Βενιαμίν, «Η αντιμετώπιση των ασύμμετρων απειλών μέσω της ενίσχυσης της διεθνούς οργάνωσης και νομιμότητας», *Διημερίδα ΑΣΠ για τις Ασύμμετρες Απειλές στον 21ο Αιώνα, Θεσσαλονίκη, 21-22 Μαΐου 03.*

Κοράκης, Γεώργιος, «Ασύμμετρες Απειλές. Οι νέες μορφές απειλών κατά της διεθνούς ασφαλείας της χώρας μας και οι Ε.Δ.», *Διημερίδα ΑΣΠ για τις Ασύμμετρες Απειλές στον 21ο Αιώνα, Θεσσαλονίκη, 21-22 Μαΐου 03.*

Κουσκουβέλης, Ηλίας, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2004).

Κουσκουβέλης, Ηλίας – Μπέλου, Φωτεινή, «Διασπορά Όπλων Μαζικής Καταστροφής», in *Διεθνείς Σχέσεις: Σύγχρονη Θεματολογία Και Προσεγγίσεις-Αφιέρωμα Στον Θεόδωρο Κουλουμπή*, (ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ, 2008).

Λοβέρδος, Ανδρέας., *Για τη τρομοκρατία και το πολιτικό έγκλημα*, 1987,71/72.

Λούκας, Ιωάννης, «Ασύμμετρες απειλές και παγκόσμια ασφάλεια μετά την 11η Σεπτεμβρίου. Μία γεωστρατηγική προσέγγισης», *Διημερίδα ΑΣΠ για τις Ασύμμετρες Απειλές στον 21ο Αιώνα, Θεσσαλονίκη, 21-22 Μαΐου 03.*

Μανουσάκης, Γιώργος, *Χημικός και Βιολογικός Πόλεμος, από τις Πλαταιές στο Τόκυο και στη Βγδάτη*, (Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, 2001).

Μπόση, Μαίρη, *Περί του Ορισμού της ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ*, Αθήνα: Εκδόσεις Π. Τραυλός, 2000.

Μπόση, Μαίρη, «Η 11η Σεπτεμβρίου ως ορόσημο στην εξέλιξη της διεθνούς τρομοκρατίας. Η προβληματική της ασυμμετρίας», *Διημερίδα ΑΣΠ για τις Ασύμμετρες Απειλές στον 21ο Αιώνα*, Θεσσαλονίκη, 21-22 Μαΐου 03.

Μούρτος, Γεώργιος, «Ασύμμετρες Απειλές και Αμυντική Διπλωματία», *Διημερίδα ΑΣΠ για τις Ασύμμετρες Απειλές στον 21ο Αιώνα*, Θεσσαλονίκη, 21-22 Μαΐου 03.

Ντόκος, Θάνος Π., «Ασύμμετρες Απειλές και Διεθνής Ασφάλεια» in *Διεθνείς Σχέσεις Σύγχρονη Θεματολογία και Προσεγγίσεις – Αφιέρωμα στον Θεόδωρο Κουλουμπή* (ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ, 2008).

Πάσχος, Γιώργος, *Κρατική βία και λειτουργική τρομοκρατία, σε: Πολιτικά ζητήματα στη σύγχρονη Ελλάδα*, 1981.

Ραμονέ, Ιγνάσιο, *Πόλεμοι του 21ου αιώνα. Νέοι φόβοι και νέες Απειλές*, μεταφ. Στάθης Γκίνης, Αθήνα, Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, 2003.

Συμεωνίδου – Καστανίδου, Ελισάβετ, *Οργανωμένο Έγκλημα και Τρομοκρατία: Σύγχρονες Εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή και Ελληνική Έννομη Τάξη*, έκδοση β΄, (Αθήνα-Θεσσαλονίκη: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, 2007).

Williams, John Alden Williams, εκδ., *Themes of Islamic Civilization (Θέματα Ισλαμικού Πολιτισμού)*, (Berkeley: University of California Press, 1971).

Χατζηκωνσταντίνου, Κωνσταντίνος και Κουλουμπής Θεόδωρος, *Θέματα αφοπλισμού και ελέγχον των εξοπλισμών* (Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Παρατηρητής, 1989)

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Bugnion, François, “Guerre juste, guerre d’agression et droit international humanitaire”, *International Review of the Red Cross*, Vol. 84, No. 847, September 2002.

Boniface, Pascal, *Οι Πόλεμοι του Αύριο*, επιμ. Σωτήριος Ντάλης, Αθήνα, Εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ, 2004

Davis, Mary Byrd και Purcell, Arthur H., *Library in a Book. Weapons of Mass Destruction* (NY: Infobase Publishing, 2006).

Gurr, Nadine and Cole, Benjamin, *The New Face of Terrorism. Threats from Weapons of Mass Destruction* (London: I.B. Tauris Publishers, 2002)

Ferguson, Charles and Potter, William, *The Four Faces of Nuclear Terrorism* (Monterey: Monterey Institute, Center for Nonproliferation Studies, 2004).

Howlett, Darryl, «*Διασπορά των Πυρηνικών Όπλων*», στο Η παγκοσμιοποίηση της διεθνούς πολιτικής. Μια εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, επιμ. John Baylis και Steve Smith (Αθήνα: Εκδόσεις Επίκεντρο, 2007).

Intriligator, Michael, “Terrorism and Weapons of Mass Destruction”, (εισήγηση στο πρώτο Athens Forum, 7 Μαρτίου 2004).

Karim H. Karim, *Η Ισλαμική απειλή: Τα μέσα ενημέρωσης και η παγκόσμια βία*, Θεσσαλονίκη, Παρατηρητής, 2001.

Lambakis, Steven– Kiras, James και Kolet, Kristin, Understanding “Asymmetric Threats to the United States,” (Virginia: National Institute for Public Policy, 2002).

Lauterpacht, Hersch, The Limits of Operation of the Laws of War, *British Yearbook of International Law*, Vol. 30 (1953).

Metz, Steven και Johnson, Douglas II, *Asymmetry and U.S. Military Strategy: Definition, Background, and Strategic Concepts* (Carlisle, PA: Strategic Studies Institute, 2001).

Metz, Steven, “La guerre asymétrique et l’ avenir de l’ Occident”, *Politique Étrangère*, 1/2003.

Nye, Joseph, *The Paradox of American Power: Why the world’s super power can’t go it alone*, Oxford University Press, Oxford 2002. Ελληνική έκδοση, *Το παράδοξο της αμερικάνικης δύναμης*, Εκδόσεις ΙΑΑΑ και παπαζήσης 2003.

ΗΜΕΡΗΣΙΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ

Baylis, John και Smith, Mark, "The Control of Weapons of Mass Destruction", στο *Strategy in the Contemporary World*, επιμ. John Baylis et al., 2^η εκδ. (Oxford: Oxford University Press, 2007).

European Union Press Release 2002.

Homer – Dixon, Thomas, “Η Άνοδος της Πολύμορφης Τρομοκρατίας” Περιοδικό “Foreign Policy”, Μάρτιος 2002.

Imai, Ryukichi "Weapons of Mass Destruction (WMD) in the Twenty-first Century," *Asia-Pacific Review* 12, αρ. 2 (2005).

Kurz, Anat, “Non-Conventional Terrorism: Availability and Motivation”, *Strategic Assessment* 7, αρ. 4 (Μάρτιος 2005).

Primoratz, I., *What is Terrorism?*, Journal of Applied Philosophy 1990.

Rhodes, Catherine και Dando, Malcolm, "The Biological Weapons Proliferation Threat: Past, Present, and Future Assessments and Responses", *Strategic Insights VI*, αρ. 5 (Αύγουστος 2007).

Russel, James A. και Bury, Trisha, "Over-the-Horizon Proliferation: Challenges for Interdiction and Counter-Proliferation Policy", Conference Report, *Strategic Insights VI*, αρ. 5 (2007).

Sapiro M. “The OSCE: An Essential Component of European Security”, *Insight*, No.15, American Society of International Law, March 1997.

Spyer, Jonathan, "The al-Qaeda Network and Weapons of Mass Destruction", *Middle East Review of International Affairs* 8, αρ. 3 (Σεπτέμβριος 2004).

Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ - ΜΙΑ ΑΣΦΑΛΗΣ ΕΥΡΩΠΗ Σ' ΕΝΑΝ ΚΑΛΥΤΕΡΟ ΚΟΣΜΟ*, (Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2009).

Tannenwald, Tinna, "*Weapons of Mass Destruction*", *Bulletin of the Atomic Scientists* 59 (Ιούλιος/Αύγουστος 2003).

"The Revenge of the Melians: Asymmetric Threats and the Next QDR," *McNair Paper*, 2000.

Valencia, Mark J., "The proliferation security initiative", *Adelphi Papers* 45, αρ. 376 (Οκτώβριος, 2005).

Weimann, Gabriel, "Cyberterrorism How Real Is the Threat?," *United States Institute of Peace, Special Report*, (December 2004).

Patterson, LTC La Warren V., «Information Operations and Asymmetric Warfare.. Are We Ready?», *Strategy Research Project, U.S. Army War College CARLISLE BARRACKS, PENNSYLVANIA 17013*, 09 April 2002.

Pfanner, Toni, «Asymmetrical warfare from the perspective of humanitarian law and humanitarian action», *International Review of the Red Cross*. 87, Τεύχος 857 (2005).

Peters, Rudolph, *Islam and Colonialism: The Doctrine of Jihad in Modern History (Ισλάμ και Αποικιοκρατία: Το Δόγμα της Τζιχαντ στη Σύγχρονη Ιστορία)*, (The Hague: Mouton Publishers, 1970)

ΔΙΕΝΕΙΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ- ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΑ – ΑΡΘΡΑ

Απόφαση Συμβουλίου της 28.2.2002 (2002/187/ΔΕΥ, ΕΕ L 63 της 6.3.2002).

Article 3 (4) common to the Geneva Conventions of 1949.

Σύμβασης Europol (ΕΕ C 316 της 27.11.1995).

Συνθήκη Europol.

Σχέδιο Δράσης 2000: «Πρόληψη και έλεγχος της οργανωμένης εγκληματικότητας:: Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αρχή της νέας χιλιετίας» (ΕΕ C 251 της 29.12.1998).

Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (NPT).

ΕΠΙΣΗΜΑ ΚΑΙ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

Γενικό Επιτελείο Στρατού/Διεύθυνση Δόγματος (ΓΕΣ/ΔΙΔΟ) «Συγκρούσεις του 21ου Αιώνα».

International Institute for Strategic Studies, Strategic Survey 2003/2004. An Evaluation and Forecast of World Affairs (London: IISS, 2004).

Κοινή Δήλωση των Αρχηγών Κρατών ή Κυβερνήσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Προέδρου της Επιτροπής, Βρυξέλλες, 19.10.2001.

Σύνοδος κορυφής NATO, *The Strategic Concept of the Alliance*, Washington, Απρίλιος 1999.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

Γιαννακόπουλος, Βασίλειος, “Κυβερνοπόλεμος: υπαρκτή παγκόσμια ασύμμετρη απειλή”, Διαδικτυακός τόπος «*Geostrategy*», www.geostrategy.gr, (Τετάρτη 29 Δεκεμβρίου 2010).

Grenshaw, Martha, “The Causes of Terrorism,” *Comparative Politics* 13, (1981): 379–99, [http://links.jstor.org/sici?sici=0010-4159\(198107\)13:4<379:TCOT>2.0.CO;2-8](http://links.jstor.org/sici?sici=0010-4159(198107)13:4<379:TCOT>2.0.CO;2-8).

Παναγιώτης, Ήφαιστος, *Ασύμμετρες Απειλές*, Ελλάς... Ηρώων,(Αύγουστος 2007). <http://hellas.wordpress.com/2007/09/01/asymmetri>

Trafficking in Persons Report 2003, (U.S.Department of State) στο <http://www.state.gov>

ΥΠΕΘΑ, «Ασύμμετρες Απειλές», www.mod.mil.gr

“*A letter from Osama bin Laden to the American people*”. The letter appeared first on the Internet in Arabic on 17 November 2002 and was subsequently translated into English. Available on line at, <http://observer.guardian.co.uk/worldview/story/0,11581,845725,00.html> (visited on 6 July 2004).

<http://www.seetha.gr/meletes-ekdoseis-tou-seetha/meletes-ekdoseis-tou-seetha/sighrones-apeiles.h>

<http://www.nuclearsuppliersgroup.org/en/history1>

<http://www.mod.mil.gr>

<http://www.nato.int>